

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік
университетінің ғылыми журналы
Научный журнал Павлодарского государственного
университета имени С. Торайғырова

1997 ж. құрылған
Основан в 1997 г.

Ў Қ А
Ә А А Ә Ø Û Ñ Û
Â Ã Ñ Ò Í È Ê Ì Ñ Ó

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ

1-2 2012

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на учет средства массовой информации
№ 4533-Жвыдано Министерством культуры, информации и общественного согласия
Республики Казахстан
31 декабря 2003 годаАрын Е.М., д-р экон. наук, проф. (главный редактор)
Пфейфер Н.Э., д-р пед. наук, проф. (главный редактор)
Исинова К.С., канд. пед. наук, доцент (отв. секретарь)

Редакционная коллегия:

Ахметова Г.К., д-р пед. наук, проф.;
Булатбаева К.Н., д-р пед. наук, проф.;
Бурдина Е.И., д-р пед. наук, проф.;
Жуматаева Е.О., д-р пед. наук, проф.;
Каримова Р.Б., д-р псих. наук, проф.;
Кертаева Г.М., д-р пед. наук, проф.;
Лигай М.А., д-р пед. наук, проф.;
Менлибекова Г.Ж., д-р пед. наук, проф.;
Айтжанова Д.Н. (тех. редактор).За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели.
Мнение авторов публикаций не всегда совпадает с мнением редакции.
Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов.
Рукописи и дискеты не возвращаются.
При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник ПГУ» обязательна.

МАЗМҰНЫ

Алинова М.Ш. Жоғары оқу орынындағы тәрбиелік жұмыстардың проблемалары мен болашағы.....	9
Бадиспаева Г., Жумабекова Б., Ардабаева А. Компьютерлік технологияларды мектепте қолдану.....	14
Бейсекеева Г.К. «Музыкалық қабілеттілік» түсінігі және оны зерттеу мәселесі.....	19
Булкбаева С.Е., Тулкина Р.Ж. Жастар санасындағы «сектант бейнесі» және сектаның психологиялық сипаттамасы	25
Демиденко Р.Н., Попандопуло А.С. Эмоционалды интеллект қиын өмірлік жағдайлардың мінез-құлқындағы негізгі стратегиясы ретінде.....	29
Ержанова Р.К., Кабжанова Г.А. Жоғары мектептегі шетел тілді оқыту жағдайында полимәдениетті жеке тұлғаны дамыту мәселесі	37
Жуманкулова Е.Н., Бурова А.А. Жағдайы төмен отбасы: ұғымы және негіздері	40
Жуманкулова Е.Н., Ташимова Т.М. Ішкі тұлғалық кикілжің маңызды психологиялық мәселе ретінде	44
Жунусова А.Р. Әлеуметтік деонтологияның түсінігі.....	48
Жунусова А.Р., Касымбекова Г.К. Қабілеттер табиғаты, оның дарындылық дамуындағы рөлі.....	53
Жүнісова А.Р., Куватов А.Ж. Жастардың өмірге деген белсенділік ұстанымын қалыптастырудың маңызы және оның мазмұны.....	60
Исинова К.С., Гончерук А.И. Психологиядағы тәжірибелік бағыттың қалыптасуы және дамуы	65
Қажиақпарова Ж.С. Білім беруде ақпараттану мен ақпараттық технологияларды кіріктіру	70
Кажикенова Г.М., Таженова Г.Б. Кәсіби-бағытталған шетел тілін оқыту сапасын жақсартудың тиімді жолдары	74
Кертаева Қ.М., Әубәкірова С.Д. Педагогикалық деонтологияның бастауы және мәні	80
Колюх О.А., Попандопуло А.С. Эмоционалды тұрақсыздық студенттердің оқуындағы қиыншылықтардың қалыптасу себебі ретінде	86
Колюх О.А., Яндиева П.Б. Шетел тілін оқыту үрдісінде студенттердің жеке тұлғалық қасиеттерінің даму ерекшеліктері.....	93

Коровайко И.В.	
Түлектерді жұмысқа орналастыру: мәселелері және шешу жолдары	97
Коровайко И.В., Мадеева А.А.	
Жоғары оқу орындарындағы көп тілдік кеңістікте студенттер тұлғасын дамуы ерекшеліктері.....	103
Кудиярбекова Г.К.	
Ойындардың оқу мақсатында қолданылуы	107
Кудышева А.А., Молдабаева Р.Ж.	
Аралас әдістеме бойынша оқу моделі мен оның шетел тілдерін оқыту барысында қолданылуы	111
Мыңбаева А.	
Жоғары мектептің ғылыми қызмет теориясындағы «ғылыми мектептердің» феномені.....	117
Нурумжанова К.А.	
Жоғары оқу орнында негіздік тәртіптерін оқу үдерісінің технологияландыру әдістемесі болон үдерістің талаптарына сәйкестендіру стратегиясы болуы	128
Нурумжанова К.А., Жумабекова Б.	
Когнитивтік әдістеме бойынша физикалық сабақ жоспарын құрастыру мысалы.....	133
Пфейфер Н.Э., Куанышева Б.Т.	
Жастар экстремизмі әлеуметтік және психологиялық мәселе ретінде.....	137
Теміров Қ.Ө.	
Жаңа формация мамандарының экологиялық құзыреттілігін қалыптастыру мәселесі	141
Шаймерденова А.К.	
Әлеуметтік жұмыстың объектілері мен субъектілері	146
Біздің авторлар	151
Авторлар үшін ереже.....	154

СОДЕРЖАНИЕ

Алинова М.Ш.	
Проблемы и перспективы воспитательной работы в вузе.....	9
Бадиспаева Г., Жумабекова Б., Ардабаева А.	
Применение компьютерных технологий в школе.....	14
Бейсекеева Г.К.	
Понятие «музыкальные способности» и проблемы его изучения.....	19
Булекбаева С.Е., Тулкина Р.Ж.	
«Образ сектанта» в сознании молодежи и психологическая характеристика секты.....	25
Демиденко Р.Н., Попандопуло А.С.	
Эмоциональный интеллект как основа стратегии поведения в трудных жизненных ситуациях	29
Ержанова Р.К., Кабжанова Г.А.	
К вопросу развития поликультурной личности в условиях обучения иностранному языку в высшей школе.....	37
Жуманкулова Е.Н., Бурова А.А.	
Семейное неблагополучие: понятие и источники.....	40
Жуманкулова Е.Н., Ташимова Т.М.	
Внутриличностный конфликт как значительная психологическая проблема.....	44
Жунусова А.Р.	
О социальной деонтологии.....	48
Касымбекова Г.К., Жунусова А.Р.	
Природа способностей, ее роль в развитии одаренности	53
Жунусова А.Р., Куватов А.Ж.	
Значение и содержание формирования активной жизненной позиции молодежи.....	60
Исинова К.С., Гончерук А.И.	
Становление и развитие практического направления в психологии.....	65
Кажиақпарова Ж.С.	
Интеграция информатики и информационных технологий в образовании	70
Кажикенова Г.М., Таженова Г.Б.	
Оптимальные пути улучшения качества преподавания профессионально - ориентированного иностранного языка	74
Кертаева К.М., Аубакирова С.Д.	
Истоки и сущность педагогической деонтологии	80
Колых О.А., Попандопуло А.С.	
Эмоциональная нестабильность как причина возникновения трудностей в обучении у студентов	86
Колых О.А., Яндиева П.Б.	
Особенности развития индивидуальных качеств студентов в процессе обучения иностранному языку	93

Коровайко И.В.

Трудоустройство выпускников: проблемы и пути решения97

Коровайко И.В., Мадеева А.А.Особенности формирования личности студентов
в полиязычном пространстве вуза103**Кудиярбекова Г.К.**

Использование игры в учебных целях107

Кудышева А.А., Молдабаева Р.Ж.Модель смешанного обучения (blended learning)
и ее использование в преподавании иностранных языков111**Мынбаева А.К.**Феномен «научных школ» в теории
научной деятельности высшей школы117**Нурумжанова К.А.**Технологизация процесса изучения базовых дисциплин
в вузе как одна из стратегий достижения рамочных
требований к результатам обучения по болонскому процессу128**Нурумжанова К.А., Жумабекова Б.**Из опыта планирования урока физики
на основе когнитивного подхода133**Пфейфер Н.Э., Куанышева Б.Т.**Молодежный экстремизм как социальная
и психологическая проблема137**Темиров К.У.**Проблема формирования экологической
компетентности специалистов новой формации141**Шаймерденова А.К.**

Объекты и субъекты социальной работы146

Наши авторы151

Правила для авторов154

CONTENTS**Alinova M.Sh.**

Problems and prospects of educational work in high school9

Badispaeva G., Zhumabekova B., Ardabaeva A.

Anwendung der Computertechnologien in der Schule14

Beisekeyeva G.K.

The notion «musical ability» and problems of its studying19

Bulekbaeva S.E., Tulkina R.ZH.The image of sectarian in young people's consciences
and the psychological characteristics of the sect25**Demidenko R.N., Popandopulo A.S.**Emotional intelligence as the basis
for strategies in difficult life situations29**Erzhanova R.K., Kabzhanova G.A.**To the question of polycultural personality's development
in the conditions of foreign language studying37**Zhumankulova E.N., Burova A.A.**

Problem family: concept and sources40

Zhumankulova E.N., Tashimova T.M.

Intrapersonal conflict as considerable psychological problem44

Zhunussova A.R.

Issues on social deontology48

Kasumbekova G.K., Zhunussova A.R.

The nature of abilities, its role in talents development53

Junusova A.R., Kuvatov A.J.

The meaning and content of formation of the active life position of youth60

Isinova K.S., Goncheruk A.I.

Formation and development of practical direction in psychology65

Kazhiakparova Zh.S.

Integration of computer science and information technology in education70

Kazhikenova G.M., Tazhenova G.B.Optimal ways of improving the efficiency of teaching
professionally oriented foreign language74**Kertaeva G.M., Aubakirova S.D.**

Pedagogical deontology: origins and essentiality80

Koluykh O.A., Papandopulo A.S.Emotional instability as a cause of difficulties
appearing in the teaching of students86**Koluykh O.A., Yandiyeva P.B.**Merkmale der Einzelnen Fähigkeiten
der Schüler im Fremdsprachenunterricht93**Korovayko I.V.**

Employment of graduates: problems and ways of their decision97

Korovayko I.V., Madeyeva A.A.

Students' personality formation peculiarities
in polylingual area of higher education institutions.....103

Kudiyarbekova G.K.

The usage of games in educational purposes.....107

Kudysheva A.A., Moldabayeva R.ZH.

The model of Blended Learning and its use
in teaching of foreign languages..... 111

Mynbayeva A.

The phenomenon of «scientific schools»
in the theory of science activities of higher school 117

Nurumzhanova K.A.

Technology of the process of studying base disciplines
in the higher education institution as one of the strategies
of achievement of the Bologna Process scope requirements
to the education results128

Nurumzhanova K.A., Zhumabekova B.

From experience of planning the physics lesson
on the basis of a cognitive approach133

Pfeifer N.E., Kuanysheva B.T.

Youth extremism as the social and psychological problem137

Temirov K.U.

The problem of ecological competence development
of the new formation specialists141

Shaimerdenova A.K.

Objects and subjects of the social work146

Our authors.....151

Rules for authors154

УДК 378.02

М.Ш. АЛИНОВА **ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ** **ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ В ВУЗЕ**

Совершенствование системы профессионального образования является определяющим фактором решения большинства экономических и социальных проблем в условиях глобализации. Отсюда возникает потребность в обеспечении качества подготовленных специалистов, отвечающих требованиям научно-технических и социально-экономических изменений, происходящих в Казахстане [1]. Поэтому Программа Правительства РК на 2007-2024 гг предусматривает в качестве приоритетного - совершенствование системы начального и среднего профессионального образования [2]. Образование вошло в число основных государственных приоритетов многих стран мира. Большинство из них сегодня приступили к радикальным изменениям, стремясь создать гибкую мобильную систему образования, отвечающую новым требованиям в условиях конкуренции.

Перед образовательными учреждениями стоит важная задача сформировать кадровый задел для высокотехнологичных и наукоёмких производств будущего. Без современной системы образования и современных менеджеров, мыслящих широко, масштабно, по-новому, мы не сможем создать инновационную экономику. Опыт функционирования рынка труда в развитых странах показывает, что у них приоритетная роль в подготовке кадров отводится системе НПО и СПО. Обращение к начальному и среднему профессиональному образованию вызвано той особой миссией, которую оно выполняет в обществе: не только образовательную, но и экономическую и социальную функцию.

Социальная функция начального и среднего профессионального образования важна и необходима тем, что ведется подготовка молодых людей к жизни, осуществляется раскрытие и развитие их способностей, талантов, создаются условия для обеспечения себя средствами к существованию.

В современных условиях модернизации казахстанского общества, становления суверенитета особая ответственность ложится на молодое поколение, как на носителя новых социальных ценностей. Выпускник университета, как конечный продукт высшего образования, должен сегодня соответствовать потребностям нового общества и активно участвовать в решении его проблем. За последние 30 лет численность студентов в мире возросла в 5 раз и достигла 65 млн. человек. По прогнозам ЮНЕСКО, к 2025 году численность студентов во всем мире составит более 100 млн. человек.

Модернизируя казахстанскую систему образования, следует учитывать сложившиеся мировые традиции, учитывать особенности развития национальной модели образования. Основные цели и задачи, стоящие перед системой образования РК, определены в законе «Об образовании», где охарактеризованы образовательные программы и их типы, как составляющие общей системы образования. Они положены в основу для классификации уровней и ступеней образования. Впервые законодательно, на основе образовательных программ, определены общее образование и профессиональное образование, а также их составляющие. Различные типы общего и профессионального образования входят в структуру новой модели национальной системы образования в Республике Казахстан.

Объективные процессы, которые протекают в современном обществе, оказывают влияние на проблемы молодежи Казахстана. Вместе с тем проблемы нашей молодежи имеют и свою специфику, опосредованы казахстанской действительностью во всей полноте, той политикой, которая проводилась по отношению к ней. Именно по инициативе Главы государства Н.А. Назарбаева при Президенте РК создан Совет по молодежной политике, что является подтверждением того, какое серьезное значение придается в нашей стране государственной молодежной политике. Сегодня в республике определена законодательно-нормативная база реализации государственной молодежной политики. Значимым является принятие *Закона РК «О государственной молодежной политике в Республике Казахстан»*, в которой определена система социально-экономических, политических, организационных и правовых мер, осуществляемых государством и направленных на социальную поддержку молодежи [3].

Стратегия государственной молодежной политики направлена на реализацию следующих задач:

- создание необходимых условий для получения образования, направленных на формирование, развитие и профессиональное становление личности на основе развития творческих, духовных и физических возможностей личности;
- формирование прочных основ нравственности и здорового образа жизни, обогащение интеллекта путем создания условий для развития индивидуальности;
- воспитание гражданственности и патриотизма, любви к своей Родине – Республике Казахстан, уважения к государственным символам, почитания народных традиций, нетерпимости к любым антиконституционным и антиобщественным проявлениям;
- формирование потребностей участвовать в общественно-политической экономической и культурной жизни республики, осознанного отношения личности к своим правам и обязанностям;

- приобщение к достижениям мировой и отечественной культуры; изучение истории, обычаев и традиций казахского и других народов республики, овладение государственным, русским, иностранным языками;
- расширение автономности, самостоятельности организаций образования, демократизация и децентрализация управления образованием;
- внедрение новых технологий обучения, информатизация образования, выход на международные глобальные коммуникационные сети;
- подготовка квалифицированных рабочих и специалистов, конкурентоспособных на рынке труда, переподготовка и повышение их квалификации;
- переобучение и переподготовка высвобождаемых работников и незанятого населения;
- содействие эффективному развитию разнообразных и полифункциональных организаций образования.

В соответствии с проводимой политикой государства, молодежная политика в социально-экономической сфере прежде всего направлена на создание условий для развития личности, самоопределения и самоутверждения молодых людей, для достижения ими экономической самостоятельности, сохранения и укрепления здоровья, рационального использования свободного времени.

В Постановлении Правительства РК «О Программе молодежной политики на 2005-2007 годы» указывается на то, что: «Молодежная политика социально ориентирована и направлена на расширение механизмов обеспечения гарантий молодежи и закрепление достигнутых результатов, повышение адресности, решение конкретных проблем в рамках определенных целевых групп молодежи» [3].

Важнейшей тенденцией становится стремление студентов к объединению молодежи в общественные организации. По мнению студентов (63%), создание общественных организаций необходимо для решения общих задач и проблем молодежи. Наибольшую известность в молодежной среде получило Республиканское молодежное движение «За будущее Казахстана», основной целью которого является создание условий для плодотворного развития и активизации студенческой молодежи в реализации государственной политики и стратегии развития Казахстана. *Многое делается для этого в нашей республике - прежде всего определена законодательно-нормативная база организации воспитательного процесса в университете:*

1 Законодательные документы (Законы, постановления правительства, МОН РК и т.д.) - обеспечивают законодательно- нормативную базу организации воспитательного процесса в университете;

2 Стратегический план развития ПГУ им. С.Торайгырова - ориентирован на реализацию миссии университета, определяет

стратегические приоритеты развития университета по реализации государственной образовательной политики;

3 Концепция воспитания студентов ПГУ им. С.Торайгырова - раскрывает концептуальные идеи воспитания студентов, направления воспитательной деятельности вуза, модель воспитания студентов, структуру управления;

4 Программа воспитательной работы ПГУ им. С.Торайгырова, которая представляет стратегию построения системы воспитательной работы, цели, задачи, принципы, формы, методы и средства организации воспитательного процесса в нашем вузе.

На основе этих документов активизировалась деятельность студентов и преподавателей, которая направлена на развитие гражданско-правовой культуры участников образовательного процесса, воспитанию демократических норм поведения и взаимоотношений в высших учебных заведениях, защите прав и интересов студенческой молодежи.

В ПГУ им. С.Торайгырова проводится целенаправленная работа по совершенствованию воспитательной работы с целью создания интегрированной, социально-педагогической системы воспитания, обеспечивающей благоприятные условия для личностного развития будущих специалистов. Например, недавно прошел в Павлодаре круглый стол по теме «Формирование электоральной культуры молодежи», где приняли активное участие студенты нашего университета. Стали традицией декады самоуправления, где реализуется условие включения молодых людей в профессиональную деятельность и т.д.

Основные мероприятия, проводимые в ПГУ им. С.Торайгырова:

1 ежегодная научно-практическая конференция «Сатпаевские чтения»: конференция молодых ученых, студентов и школьников;

2 установления именных премий и стипендий для талантливой студенческой молодежи университета;

3 реализация программы мобильности для учащейся молодежи - через обеспечение доступа на конкурсной основе одаренной молодежи к программам обучения, стажировки в зарубежных странах;

4 поддержка общественно-значимых инициатив и проектов молодежи;

5 обеспечение содержательного досуга молодежи;

6 развитие деятельности молодежных организаций, направленных на создание условий для социализации молодежи.

Таким образом, анализ концептуальных идей системы воспитания подрастающего поколения, современных тенденций развитая молодежной среды, опыт воспитательной работы нашего вуза позволяют определить следующие приоритетные направления деятельности высшей школы в реализации основных положений государственной молодежной политики:

– создание условий для формирования поликультурной, гуманно-нравственной, физически здоровой, высокоинтеллектуальной, конкурентоспособной, творчески развитой личности будущего специалиста;

– обеспечение гарантий прав студентов на получение качественного образования, соответствующего международным образовательным стандартам;

– воспитание у молодежи казахстанского патриотизма, межнационального согласия, ценностного отношения к окружающей действительности;

– формирование здорового образа жизни, правового сознания, политической культуры молодежи;

– содействие развитию молодежных студенческих объединений и организаций, ориентированных на создание условий для гражданского становления и социальной самореализации молодежи.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Назарбаев Н.А. Новое десятилетие – новый экономический подъем – новые возможности Казахстана. // Казахстанская правда. - 2010. - №21 (26082).

2 Государственная программа развития технического и профессионального образования в Республике Казахстан на 2008-2012 годы. – Астана, 2008. – 26 с.

3 Закон РК «О государственной молодежной политике» от 7 июля 2004 г, № 58.

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар. Материал поступил в редакцию 15.08.2012 г.

М.Ш. АЛИНОВА
ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНЫНДАҒЫ ТӘРБИЕЛІК ЖҰМЫСТАРДЫҢ
ПРОБЛЕМАЛАРЫ МЕН БОЛАШАҒЫ
M.SH. ALINOVA
PROBLEMS AND PROSPECTS OF EDUCATIONAL WORK IN HIGH
SCHOOL

Түйіндеме

Мақалада жоғары оқу орынындағы студенттердің тәрбиелік жұмыстарының нормативті-құқықтық негізі және мазмұны талқыланады.

Resume

The regulatory framework and content of educational work with students of the university was discussed in the article.

G. BADISPAEVA, B. ZHUMABEKOVA, A. ARDABAEVA ANWENDUNG DER COMPUTERTECHNOLOGIEN IN DER SHULE

Die Anzahl der Computer in den Schulen wächst sehr schnell, aber es wurde noch keinen allgemeinen Prinzipien deren effektiven Anwendung während der Unterrichte ausgearbeitet. Es sieht so aus, dass die Hoffnungen auf die „revolutionäre“ Umgestaltung und auf die prinzipielle Veränderung des ganzen Bildungssystems mit Hilfe der Computertechnologien unbegründet sind. Für die Mehrheit der Schüler war, ist und wird der Lehrer die Hauptperson des Lehrprozesses weiter bleiben und kein automatisiertes und auch kein Fernbildungssystem wird ihn ersetzen können.

Bei der Darbietung des neuen Lehrstoffes im Unterricht können Computertechnologien nur als Hilfsmittel für den Lehrer dienen und genau davon muss man bei der Ausarbeitung dieser Technologien ausgehen. Zum Beispiel, es hat keinen Sinn, in die Computerprogramme multimediale Lehrbücher, Videokurse, Computerpräsentationen, die für die Darbietung des neuen Lehrstoffes im Unterricht benutzt werden, Texte, Bilder, Tabellen, Formel einzufügen, die der Lehrer mündlich und an einer interaktiven oder einfachen Tafel mit Hilfe eines Markers oder einer Kreide darbieten kann. Eine Darstellung an der Tafel ist viel besser, denn der Lehrer gibt das neue Lehrstoff nacheinander, macht eine Zeichnung, füllt eine Tabelle aus, nach und nach stellt eine Formel an der Tafel auf und dabei erklärt er jeden Schritt, analysiert und berücksichtigt, wie der Lehrstoff von den Schülern verstanden wird, das heißt, man kann behaupten, dass der Prozess der Darbietung des neuen Lehrstoffes im Unterricht dynamisch ist.

Wenn man dasselbe Lehrstoff, zum Beispiel, als eine Computerpräsentation machen, dann kommen Texte, Bilder, Tabellen und Formel auf dem Bildschirm als ein Ganzes vor, die Darbietung verliert an der Reihenfolge und wird statuarisch, das verschlechtert den Prozess des Verständnisses des neuen Lehrstoffes von den Schülern. Kein Computervideokurs kann solch ein Niveau dem Interactivity schaffen, das zwischen dem Lehrer und den Schülern im Unterricht gibt. Eine lebendige Sprache eines Lehrers ist im Vergleich zu der akademischen und oft überflüssig wissenschaftlichen Darbietung des neuen Lehrstoffes in einem Computervideokurs (übrigens, in einem Lehrbuch auch) für Schüler verständlicher.

Aber, Computertechnologien können bei der Darbietung des neuen Lehrstoffes im Unterricht während der Wiedergabe von den komplizierten Zeichnungen, Fotos und besonders während der Wiedergabe der beweglichen, dynamischen Prozessen, das heißt, bei allem, was der Lehrer an einer Tafel nicht zeichnen kann, nützlich sein werden. In diesem Sinne sind Computeranschauungsmaterialien, Animationen

und Videofragmente, die den Lehrstoff, das im Unterricht dargeboten wird, veranschaulichen, sehr wertvoll. Sehr nützlich für den Lernprozess ist Zuwendung zu den Internetressourcen von den Schülern, zum Beispiel, bei der Gestaltung eines Projekts oder Vorbereitung von Referaten zu den bestimmten Themen, die der Lehrer gegeben hatte oder der Schuler selber gewählt hatte, und auch Teilnahme an den Wettbewerben und Olympiaden. Aber, Computertechnologien können nur als Hilfsmittel sein und können nicht das aufeinanderfolgende Erlernen des Lehrstoffes unter der Leitung von einem Lehrer ersetzen.

Alles oben Beschriebene gilt für die mehreren üblichen Schulen. Selbstverständlich sind die Interessen und Fähigkeiten der begabten Kinder wesentlich größer und sie können mehr Computertechnologien benutzen – Videokurse, Fernstudium per Internet, Teilnahme an den Wettbewerben und Olympiaden des hohen Niveaus. Aber, hier ist die Hilfe und Leitung von einem erfahrenen Lehrer nötig.

Im Unterricht gibt es ein Bereich der Tätigkeit, in dem Computertechnologien können und müssen breit angewandt werden. Das ist die Kontrolle des Behaltens des Lehrstoffes von den Schülern. Heutzutage ist es allgemein anerkannt, dass Testen, das auf Papierblätter ausgedruckt wird, eine besonders effektive Form der Überprüfung des Wissens der Schüler ist. Aber, solches „Papiertesten“ hat seine bestimmten Nachteile. Wenn wir sogar nicht an die Schwierigkeiten des Ausdruckes der Testen zu jeder Stunde und deren Korrigierung von dem Lehrer denken, dann muss man unterstreichen, dass im Laufe des Prozesses des Testens in diesem Fall, wie man sagt, Papier erträgt alles, der Schuler erfährt darüber, ob er die Aufgaben richtig gelöst hat, nur am nächsten Tag oder in ein paar Tagen.

Bildungs- und Informationszwecken Raum in unseren Tagen überschwemmt Computer Tutorials, die ein gutes Werkzeug für das Lernen sind. Ausrichten von Studenten zu lernen und individuelles Lernen Logik frei zu geben.

Einführung des Bildungs-Technologie in einem massiven Schule und praktischer Einsatz von Computer-Unterricht Programme zeigt, dass die Rolle des Lehrers sehr bedeutsam ist. Lehrer kann trotz der große Vorteil des Computers verglichen mit anderen technischen Lehrmittel und Visual Integrität und Konsistenz in der Lehre sicherstellen. Es ist wichtig, seinen Platz zu definieren und installieren Sie die neue Rolle im pädagogischen Prozess.

Ich möchte glauben, dass der Traum von jedem kreativen Arbeitnehmer eines Lehrers zu lehren, das Kind zu dem ungewöhnlichen in der üblichen sehen, dass alle Leben des Kindes weiteren kontinuierlich Entdeckung hat. Und wenn Sie ein Lehrer sind, sind Sie viel näher an diesen Traum. Sie haben die Möglichkeit, die Voraussetzungen für das Lernen zu schaffen. Bestätigung dieser Hypothese findet sich in der föderalen Komponente der staatlichen Bildung, die die Ziele der mathematischen Bildung-Studenten:

- Mastering System der mathematischen Kenntnisse und Fähigkeiten, um in der Praxis Verwandte Disziplinen studieren gelten;
- Wahrnehmung der Ideen und Methoden der Mathematik als eine universelle Sprache der Wissenschaft und Technologie, die Mittel für die Modellierung Phänomene und Prozesse;
- eine Kultur der Persönlichkeit, Haltung zur Mathematik als Teil der menschlichen Kultur, Verständnis für die Bedeutung der Mathematik an den wissenschaftlichen und technischen Fortschritt.

So dass Schüler, das System der mathematischen gelernt haben müssen Kenntnisse und Fähigkeiten über Synthese und Systematisierung des Wissens zu jedem Thema im Verlauf sehr ernst sein.

Informationen Kultur Studenten bilden, kann nicht sicherstellen, dass sie verstehen, dass ohne das Paradigma erfolgreiche Entwicklung von jeder Schulung und einen Kurs der Mathematik, Übergang zu einer neuen Qualität der Bildung sein. Wenn jeder Teilnehmer wissentlich in seine Ausbildungsmaßnahmen auf Informationen Interaktion verwendet, verbessert die Nutzung der Informationstechnologien im Bildungsprozess seine Wirksamkeit.

Heute sind wir mit Informationen überwältigt, und die Hauptaufgabe der Schule sollte daher der Wunsch, jedes Kind zu navigieren durch den steigenden Informationsfluss, lehrt ihn, nicht notwendig, ausreichend, notwendig zu rechtfertigen suchen aussortieren zu unterrichten. Das wichtigste Instrument-Mysledeätel'nosti zu einem beliebigen Thema war Anlagenkonzepte. Definition des Systems und jedes Konzept, Kohärenz zwischen Lehrer und Schüler, Thesaurus, können Sie über die Entwicklung der Schüler soziale Fähigkeiten, Kenntnisse, Fähigkeiten und Fertigkeiten in diesem Bereich sprechen. Die Systematisierung des Wissens der Lehrer hilft Studenten die günstigsten Bedingungen und Möglichkeiten, um ihr Potenzial zu realisieren erstellen unter Berücksichtigung die individuelle Wahrnehmung der Informationen, und wie Sie damit arbeiten. Der Vorteil einer modernen Lektion der Mathematik in der Informatisierung ist die Freiheit der Wahl eines Lehrers Techniken und Technologien, Lehrbücher und Lehrpläne. Aber die Wirkung der Lehre immer hing, und wird davon abhängen, wie gut der Lehrer arbeiten mit Bildungs-Informationen ist, und das wichtigste Kriterium für die Wirksamkeit des Lehrers Auswahl weiterhin die Qualität des Bildungsprozesses und Studenten.

Kreativer Lehrer durch den Einsatz von Informations- und Telekommunikationstechnologie ist daher in der Lage, so ordnen Sie eine Lektion wird die kognitive Aktivität der Studenten Technologie Entwickler. Eine bedeutende Änderung in der Struktur der Ausbildung kann als eine Verlagerung von Unterricht lernen lehren beschrieben werden. Dies ist keine "normale" Ausbildung Auszubildende, ohne umfangreiche Zuwachs an Wissen und Kreativität für alle Teilnehmer in den Bildungsprozess. Neue Möglichkeiten für

systematische Kontrolle über Bildungs-Informationen nicht nur über verschiedene Arten von Tests lernen, sondern auch für diese Arten von Arbeitsplätzen, mit denen Sie das Ergebnis sehen Sie sofort, nachdem es abgeschlossen wurde, übersetzen den Bildungsprozess auf hohem Niveau.

Systematischer Ansatz für Informationsmanagement, viele Probleme, und Kreativität zu lösen ist unter den Bedingungen der Informatisierung der Bildung und Information und pädagogische Technologien der wissenschaftlichen Auswahl der besten der möglichen. Das heißt, muss es über die Erfindung von neuen Informationen und pädagogische Technologien werden. Daher notwendigen theoretischen Ausbildung von Lehrern, klare Struktur, Ziele und Ziele der Bildung bei der Umsetzung der Informationstechnologien, IKT im Unterricht verwenden nicht zu einem Novomodnuü Spielzeug. Die Ideen experimentieren festgestellt, dass eine bewusste Verwendung der Techniken des pädagogischen Techniken werden sollte, nicht nur die Lehrer, sondern auch die Schüler, die Anpassung der Schüler an die neuen Methoden der Arbeit mit den Informationen benötigen. Die Ideen experimentieren festgestellt, dass eine bewusste Verwendung der Techniken des pädagogischen Techniken werden sollte, nicht nur die Lehrer, sondern auch die Schüler, die Anpassung der Schüler an die neuen Methoden der Arbeit mit den Informationen benötigen. Und wenn die technologische Kultur der Studenten zusammen mit der Lehrer verbessert wird, wird der Lehrer der Organisator des Bildungsprozesses, kognitive Aktivität der Schüler. Dann gibt es keinen Raum für Apathie in der Lektion einer der Parteien und der Deätel'nostnyj Ansatz ist wichtig, zu wissen.

Man muss das Papiertesten durch das elektronische Testen mit Hilfe eines elektronischen Repetitors, mit dem die Schüler individuell im Unterricht arbeiten, das heißt, jeder Schuler arbeitet an einem Personalcomputer, ersetzen. Das elektronische Testen hat vor dem Papiertesten sein Vorteil an dem Interactivity: der Schuler versteht gleich, ob seine Antwort richtig oder falsch ist und sieht am Bildschirm eine Erklärung, das heißt, während des elektronischen Testens, im Vergleich zu dem Papiertesten, geschieht nicht nur Kontrolle der Kenntnisse, sondern auch Belehrung. Die Erklärung erinnert den Schuler an die Theorie der Frage, zeigt ihm den Weg zu der Lösung und gibt ihm Beispiele dazu, aber löst die Aufgabe selbst nicht und gibt auch keine direkte Antwort auf die Frage, das heißt, es geschieht wirklich eine Belehrung und keine Einpaukeri. Noch ein Vorteil – die Einschätzung der Kenntnisse wird von dem elektronischen Repetitor gemacht, das erleichtert die Arbeit des Lehrers und gibt ihm für die individuelle Arbeit mit dem Schuler zusätzlich Zeit (die Prinzipien der Erschaffung des elektronischen Repetitors dieses Arts sind in den Punkten [1., 2.] ausführlich gegeben).

In der baldigen Zukunft wird es an dem Arbeitsplatz von jedem Schuler Computer geben. Es kann sein, dass es Clipboard Computer sein werden, die die Schuler mit sich tragen werden. In denen alle Lehrbücher eingespeichert werden,

in diese Computer kann man auch die elektronischen Repetitoren einspeichern, die den beschriebenen Prinzipien gemäß erschaffen werden. Das ermöglicht, die elektronischen Repetitoren in allen Klassenräumen, in allen Fächern und auch für die Erfüllung der Hausaufgaben zu benutzen.

Auf Grund der oben Genannten kann man die folgenden Schlussfolgerungen machen:

Der Lehrer war immer und bleibt weiter die Hauptperson des Lernprozesses und alle mögliche elektronische Mittel können nur seine Helfer sein.

Es sieht aus, die Massenbegeisterung von der Erschaffung und Anwendung der Computerpräsentationen im Unterricht unbegründet zu sein, die in mehreren Fällen dem Lernprozess nicht zu den Gunsten dient, aber Schaden bringt. Die Computerpräsentationen muss man nicht mit dem Ziel anwenden, um über die Anwendung der Informations-Computer-Technologien berichten zu können, sondern für die reale Verbesserung der Darbietung des neuen Lehrstoffes im Unterricht.

Es ist nötig, die Erschaffung der elektronischen Repetitoren zu aktivieren, die die Funktionen der Kontrolle der Kenntnisse und der Belehrung vereinigen und für die Anwendung im Unterricht passend sind.

LITERATUR UND INTERNET-QUELLEN

1 W.W. Shukow. Anwendung der Korrektur - und Belehrungs-Computerprogramme in der Schule//Informatik und Ausbildung. 2010. Nr. 6.

2 <http://jukoff.ru/>

Pavlodar State University named after S. Toraiyrov, Pavlodar. The material received on 05.09.2012.

Г. БАДИСПАЕВА, Б. ЖУМАБЕКОВА, А. АРДАБАЕВА
КОМПЬЮТЕРЛІК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ МЕКТЕПТЕ ҚОЛДАНУ
Г. БАДИСПАЕВА, Б. ЖУМАБЕКОВА, А. АРДАБАЕВА
ПРИМЕНЕНИЕ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ШКОЛЕ

Түйіндеме

Бұл мақалада автор оқыту және білімді бақылау функциясы сәйкестендірілген электрондық репетиторлардың жасалуын қарастырады.

Резюме

В этой статье автор рассматривает создание электронных репетиторов, совмещающих функции контроля знаний и обучения.

ӘОЖ 159.928.23:78

Г.К. БЕЙСЕКЕЕВА **«МУЗЫКАЛЫҚ ҚАБІЛЕТТІЛІК» ТҮСІНІГІ** **ЖӘНЕ ОНЫ ЗЕРТТЕУ МӘСЕЛЕСІ**

Музыкалық қабілет – адамның өзіндік тұлғалығының психологиялық қасиеттері: музыка саласындағы оқуы, музыканы қабылдауы, орындауы, музыка жазуы (шығаруы). Ал музыкалық қабілет адамда аса жоғары деңгейдегі бейнелеушілігі музыкалық дарындылығы дейді [1;45].

Музыкалық қабілет – жеке тұлғалық - психологиялық қасиетінің өз алдындағы кешені. Ал енді, музыкалық қабілет деп айту «сандық аспект» емес, «сапалық аспектін» сәулеленуі, адам мен музыканың психологиялық байланысы. Сондықтан, музыкалық қабілет, «музыкалық әуесқойлық», ерекше қасиет, қабылдауының сапасы, уайымдауы және музыканы орындауы [2;89].

Қабілеттілік деп белгілі бір іс - әрекетте ең тәуір нәтижеге жетуге мүмкіндік беретін адамдардың жеке - дара психологиялық ерекшеліктерін айтады. Қабілеттілік жалпы ақыл қабілеті және арнайы қабілет болып бөлінеді [3;145].

Жалпы қабілет, негізінен, ойлауға қатысты болып келіп, оқушылардың аңғарғыштық, ойлағыштық, дербестік, сыншылдық, икемділік, т.б. қасиеттерінен көрініп отырады. Жалпы қабілет адамдардың өзін ой әрекеттері мен еңбек әрекеттерінің түрлі салаларынан, сол сияқты ғылымның, техниканың, өнердің салаларынан көрсете білуге мүмкіндік жасайды. Жалпы қабілеті дами білген оқушы математика, физика, биология, әдебиет сабақтарын бірдей жақсы игеріп, мектеп шеберханасы, тәжірибе алаңы, лабораториядағы түрлі еңбек тапсырыстарын сәтті орындап отырады. Бірақ өмірде қабілеті әрекеттің белгілі саласынан ғана, мысалы: музыка, сурет, математика, техникадан ғана көрініп, басқа жағынан жетістікке жете алмай жүретін адамдарда кездеседі. Бұл арнайы қабілет. Жалпы және арнайы қабілеттер бір-бірімен тығыз байланысты.

Қызығушылық адамдар объектінің жан-жақты танып білуге ұмтылудан туындайды [4;123].

Музыкалық дарынды адамдардан «музыкаға әуесқой» адамдар басым. «Музыкалық әуесқойлықты» дамытуға болады. Ол адамның нақты ісінде дамиды және қалыптасады. Оған музыкалық есту сезімі, музыканың сұранысы, музыкалық әсерлігі, музыкалық белсенділігі және мәнерлеушілік орындаушылығы жатады [5;256].

«Амузия» деген ұғым - керісінше, музыкаға деген ешқандай қабілеті жатпайтын, ол адамдардың саны 2-3 пайызды құрайды (қабылдаудың

бұзылуы және дыбыс биіктілігінің нашар сезімділігі – ой – сезім бірлігінің дыбыс бірізділігі) [6;72].

Қабылдай ала алмайтындығы – адамның мінезі, музыкалық әрекетін қабылдамайтындығы, қарсылығы. Ол нәтиженің тілегі мен жұмысының қажырлығы болмағандықтан [7;145].

Талап – адамдардың қабілеттілігінің табиғи негізіндегі түрлері (ұрпақтылық, табиғи пайда болуы, жас өсуіне байланысты және әлеуметтік-мәдениеті, оларды бір-бірінен айыру қиын) [8;167].

Психологтар музыкалық қабілетті 150 жылдай зерттеп келеді.

Бірақ та осы күнге дейін әлі бір жүйелі көзқарастар жоқ. Оның табиғаты, құрылысы, негізгі түсініктерінің мазмұны, осы құралдар арқылы психологтардың музыкалық қабілет, дарындылық деген не деген сұраққа жауап іздеуде.

Н.А. Римский-Корсаков:... музыкалық қабілетке... ырғақтық және гармониялық есту сезімін жатқызады, бұл саздылығын, күйін есту, екпін мен өлшемді сезінуі, тональдықты сезінуі, т.с.с. [9;243]

Б.М. Теплов:... сазды сезінуі, есту сезімінің қабілеттілігі, ырғақ сезімі, деп пайымдаған [10;98].

Америкалық психолог К. Сишор:... қандай да болсын музыкалық қабілеттілік, ол адамның дыбыс биіктігін, бояуын, күштілігін, ұзақтылығын айыра білу қабілеті: биіктікке, бояуына, есту сезімінің әуен мен гармонияны қабылдауы және қандай да болсын дыбыс биіктігінің вариациясын сезінуі, - деген [11;247].

Неміс психологі Г. Ревеш:... музыкалық қабілет - ол жай ғана есту сезімі, аккордты сезінуі (аккордтың негізгі түрі, оның ауысуы, дыбыс бірлестігін, тональдықты сезінуі), берілген әуенді, таныс әуенді жатқа орындауы, шығармашылық қиялы, - деп тұжырымдаған [12;23].

Сондықтан, музыкантта, жай адамда музыкалық қабілеттің психологиялық құрылысының ерекше айырмашылығы болады: музыканттарда – жеке психологиялық функция мен қасиеттерін нәзік те күрделі байланысын сезінуі, сонда жеке тұлғаның көркемдік стилі қалыптасады және де музыкалық қабілетінің психологиялық құрылысы нақты музыкалық мамандыққа байланысты (аспасшы, әнші, композитор), музыкалық аспаптың ерекшелігі, нақты кәсіби әрекетінде (жеке, оркестрде). Кім дыбыстың биіктігін жақсы сезеді: скрипкашы, дирижер, сыбызғышы, не пианист пе?

Осы үлгі арқылы музыкалық қабілетінің қарапайым және күрделі түрлері байқалады.

Қарапайым музыкалық қабілет (дыбыс биіктігін сезуі, сазды, ырғақты сезуі) – музыкалық қабылдауды, орындаушылық, әндетудің мүмкіншілігі.

Күрделі музыкалық қабілеттілік – кәсіби музыкалық іс-әрекетінде (композиторлық, орындаушылық), музыкалық форманы сезінуі, стильді байқауы, музыкалық дарындылығы.

Сондықтан, қаншама музыкалық дарынды адамдар, жай ғана музыканы сүйетін адамдар болса, соншама музыкалық қабілетінің құрылымы болады.

Музыкалық қабілет құрылым өтімінің (компенсациясының) 4 түрі бар (дамуы мен адамның қабылдау мүмкіншілігі):

- білім мен икемділік арқылы қалыптасуы (үлгі – парақтан нотаны оқуының дамуы, осы кезде білімділік пен икемділік жаңа психологиялық механизмді құрайды);

- жеке меншік стилі мен әрекетінің тәсілі (баяу оқушы өзінің екпіні арқылы еңбегінің жоғары деңгейінде ұтады (тиянақты, дәл жоспарлауы, бірізділігі, мақсат бағыттылығының әрекеті);

- өтімінің (компенсация) қабылдаушылығы арқылы мүмкін (қабылдауының жылдамдығынан зейінін реттеуі);

- музыкалық қабілетінің жеке компонентінің қатысы арқылы болуы мүмкін (бір музыкантта гармониялық есту сезімі фактура-гармониялық жағынан, ал басқа музыкантта - әуенділік не сазгармоникалық) [13;281].

Музыка – адам мен ұрпақ арасындағы қарым-қатынас формасы, басқа адамды түсіну тәсілінің ерекшелігі және өзінің басқаға мәнерлеушілігі. Музыка ерекше қарым-қатынас мәдениеті, ерекше тілі. Музыкалылығы – адамның музыкалық тілін ерекше сезінуі, музыкалық тілінің ерекше стилі.

Табиғи нышандар қабілетке ауысу үшін оларды үнемі дамытып отыру қажет. Өмір сүру жағдайы, оқыту, тәрбиелеу ерекшелігі, баланың жалты жай- күйі, мектеп пен отбасының әсері, т.б. байланыс табиғи нышандар балалардың әртүрлі қабілеттерінің, мысалы: біреуінің математикаға, екіншісінің тарих немесе философияға, тілге немесе техникалық конструкцияға қабілетті болып келуінің негізі болуы мүмкін. Уақытында байқап, дамуы үшін жағдай жасалмаса, табиғи нышандар сөніп, жоғалып та кетеді.

Қабілеттіліктің дамуы үшін аса қажетті қасиеттердің бірі болып еңбек сүйгіштік есептеледі. Қабілеттілік ең алдымен ғылымның, техниканың, өнер, әдебиет, спорттың белгілі салаларына байланысты әрекетке деген бейімділіктен көрініп тұрады.

Қабілет мәселесінде, балалардың ерекше табиғи нышандары мен бейімділіктерін дер кезінде көре білу үлкен рөл атқарады. Егер табиғи нышандар мен бейімділіктер сәйкес келе қалса, оларды тез арада қолдап, дамытып жіберу қажет.

Бірақ баланың бейімділігі мен табиғи нышаны өмірде ылғи бір-бірімен сай келе бермейді. Мысалы: қыз бала киноактриса болып шығуды армандады. Сондықтан жас күйінен атақты артистердің өмірімен танысып, олардың негізгі ойнаған рөлдерін біліп, көптеген әдебиеттер оқыды. Бірақ онда артистерге

қажетті дарын, музыкалық естегішілік, өте жақсы ес, сыртқы келбеттің бірі де жоқ. Мұндай жағдайда баланың қызығуын олардың табиғи мүмкіндіктері мол көрінетін әрекетке қарай үлкен сақтықпен және абайлап ауыстырып отыру ата-ана борышы. Күнделікті өмірде кейде біз қызығарлық табиғи нышаны болғандықтан, сабақты жақсы игеріп, оны еңбектенбей, қиналмай үлгеріп жүрген балаларды байқаймыз, олар бірте-бірте дандайсып, оларға сабақтың бәрі де оңай болып көрінеді. Мұндай балалар жұмысты үнемі ынтамен атқармайды да, осының нәтижесінде қабілеттіліктері тежеліп, оларға үміт артып жүрген ата-аналары мен мұғалімдер көңіл қалдыруға мәжбүр болады.

Еңбек сүйгішілік, ынта, ұқыптылықпен қосылмаған бұлардың тамаша табиғи нышандары біртіндеп жоғалады да, мұндай балалардан кейін өздерін өмірден ерекше қасиетпен көрсете алмайтын сүреңсіз жандар шығады. Ал бірақ, бұған керісінше, орташа гана табиғи нышаны бар баланың өзінде еңбек сүйгішілік пен ынтаны тәрбиелей білу арқылы елеулі жетістіктерге жететіні де өмірде аз кездеспейді.

Мектеп пен отбасында балалармен жұмыс істеу ерекше маңызды проблема. Дарынды жастар - біздің үлкен қазынамыз. Отбасында балалардың еңбек сүйгішілік, табандылық, күшті ерік-жігер тәрізді тұрақты жеке бас қасиеттерін тәрбиелеу - олардың қабілетінің дарыны мен талантының да дамуының шарты болып саналады.

Халқымыздың ұлы ұстазы Абай өзінің қара сөздерінде «бала өмірге келгендегі қабілеттерді әрі қарай дамыту, шыңдау қажет, сонда гана іске асады, ол назардан тыс қалса, қабілеттер бара-бара жойылып жоқ болады», - деп көрсеткен [14;79].

Психологтар қабілеттердің 2 - түрлі деңгейі болатынын дәлелдеген: репродуктивті (өнімсіз іс-әрекетті, не білімді берілген үлгі бойынша қабылдай, меңгере алу) деңгейі. Шығармашылық деңгейі - жаңа нәрсе ойлап табуға бағытталған қабілеттер деңгейі [15;86].

Қабілеттер проблемасы оқушылардың жекелік айырмашылықтар проблемасы.

Ұстаз оқушыларға музыкалық есту қабілетінің жалпы даму негіздерін нақтылы түсіндіріп бергені жөн. Музыкалық есту өнерінің негізгі екі түрі болады:

- 1) Мелодиялық есту.
- 2) Гармониялық есту.

Мелодиялық есту қабілеті естілген, әуен-сазды дәл қайталау арқылы көрінеді, ал гармониялық түрі бірнеше дыбыстар (аккордтар) үндестігін ажырата білумен байқалады. Есту қабілетінің осы екі түрін де арнайы жаттығулар арқылы дамытуға болады.

Музыкалық есту қабілеті ән-күйдің мазмұнын, көркем ойын түсінуге, оны сезіммен қабылдауға, шығармалардың дыбыстық құрамын, ырғақтық, тембрлік ерекшелігін және дыбыстық ауқымын, формалық стилін анықтауға негіз болады.

Сабақ барысында түрлі әуен-сазды тындап, олардың аттарын, формасын, дыбыстық ауқымын әңгімелеп отыру өте тиімді. Әуенді мәнерлі, таза айтып, оның ладтық ерекшелігін айыра білу оқушылардың музыкалық қабілетінің даму дәрежесін көрсетеді.

Әннің ырғағын дәл сезіне білу үшін оқушылармен музыкалы-ырғақтық ойындар, түрлі жауап-сұрақтар, ырғақтық диктанттар, шығармашылық үрдістерді көрсетіп, тұрақты еткізіп тұру сөзсіз нәтиже береді. Ырғақтық сезімнің эмоциялы, моторлы табиғатын ұстаздардың нақтылы ажырата білгені жөн. Оқушылардың музыкалық есту, ырғақ сезіну қабілеттерін дамыту үшін халықтық әуендерді, сонымен қатар классик композиторлардың, қазіргі заманғы авторлардың шығармаларын кенінен пайдалану керек.

Оқушылардың музыкалық-шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін халықтың қарапайым әуен-саздарын, мақал-мәтелдерін, балалар өлеңдерін, т.б. қолдануға болады.

Музыка сабақтарында ұстаздың өзі ән айтып, аспапта ойнап, көркемдігі жоғары ойын көрсетсе, оның оқушыларға беретін маңызы мен тәрбиесі өте өлшеусіз екені анық.

Музыкалық қабілеттің бірінші белгісі - музыкалық шығарманың сипатын сезіну, естігеніне бірге қуану, не күйіну, эмоциялық әсерін көрсету, музыкалық образды түсіну қабілеті. Музыка баланы толғандырады, қабылдаушылық қабілетін оятады, өмір құбылыстарымен таныстырады, оларды бір-бірімен салыстыратын ой туғызады.

Музыкалық қабілеттің екінші белгісі - тыңдау қабілеттілігі, ең қарапайым музыкалық дыбысты тындап, ести білу мәдениетін байқайды.

Ең қарапайым қасиетін (аспаптардың жоғары және төмен тембрлік дыбысын) салыстырады, шығарманың ең қарапайым құрылымын (әннің бастамасын, қайырмасын, бөлімдерін) айырады, бір-біріне қарама-қарсы көркем образдарын айқындайды.

Музыкалық қабілеттің үшінші белгісі – музыкаға шығармашылық көзқарастың көрінісі. Бала музыканы тындап отырғанда, көркем образды әнді, ойынды көз алдына елестете отырып, өзінше қабылдайды. Мысалы: маң-маң басқан аю, үркек қоян, т.б. [16;256].

Өнердің басқа түрлері сияқты музыканың танымдық маңызы да бар. Музыка балалардың эстетикалық және ақыл-ой тұрғысынан жетілдіре отырып, оның қабылдау және көз алдына елестету қабілетін жандандырады.

Балалардың жас ерекшеліктеріне байланысты музыкалық даму ерекшеліктері де жылдан - жылға өсе береді, баланың қабілеті белсенді музыкалық қызмет процесінде дамиды.

Музыкалық дамудың неғұрлым елеулі ерекшеліктері: есту сезімі, музыкалық есту қабілеті, ән айту, музыкалық ырғақ орындаудағы қарапайым дағдылары, қимылдары.

Музыкалық-дидактикалық ойындар балалардың музыкалық даму міндеттерін шешуге көмектеседі. Ритм сезімін қалыптастыруға, музыкалық қабілетін дамытуға, қандай да болмасын дағдыны түзетуге тәрбиелейді.

Ертеңгілікте эстетикалық тәрбие құралдарының бірі ретінде тек музыка ықпалымен шектеліп қалмай, сонымен қатар өнердің бірнеше түрін үйлестіріп пайдалануға да болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Жарықбаев Қ. Жантану негіздері. - Алматы, 2002. - 250 б.
- 2 Зимняя И.А. Педагогикалық психология. Оқулық. - Алматы, 2005. - 359 б.
- 3 Намазбаева Ж.И. Психология, оқулық. - Алматы, 2005. - 430 б.
- 4 Алдамұратов А. Жалпы психология. - Алматы, 1996. - 300 б.
- 5 Тәжібаев Т. Жалпы психология. - Алматы, 1993. - 300 б.
- 6 Илина Т. А. Педагогика. - Алматы, 1977. - 488 б.
- 7 Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. - Алматы, 2002. - 369 б.
- 8 Дмитриева Л.Г. Методика музыкального воспитания в школе: учеб. пособие/ Л.Г. Дмитриева, Н.М. Черноиваненко. - М.: Академа, 1998. - 240 с.
- 9 Кононова Н.Г. Обучение дошкольников игре на детских музыкальных инструментах/ Н.Г. Кононова. - М.: Просвещение, 1990. - 159 с.
- 10 Терентьева Н.А. Художественно-творческое развитие младших школьников на уроках музыки в процессе целостного восприятия различных видов искусства/ Н.А. Терентьева. - М.: Прометей, 1990. - 184 с.
- 11 Ұзақбаева С. Өміршен өнер өрісі/ С. Ұзақбаева. - Алматы: Мектеп, 1988. - 137 б.
- 12 Чельшева Т.В. Спутник учителя музыки/ Т.В. Чельшева. - М.: Просвещение, 1993. - 240 с.
- 13 Педагогикалық психология. - Алматы, 1995. - 350 б.
- 14 Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. Педагогика. - Алматы. 2004. - 460 б.
- 15 Педагогика және психология сөздігі. - Алматы, 2002. - 254 б.
- 16 Музыкалық психология, музыкалық білім беру психологиясы, музыкалық іс-әрекет психологиясы: мамандығы «Музыкалық білім беру» студенттеріне және оқытушыларына арналған оқу құралы/ ПМУ доценті Н. Дүкенбай, ф.ғ.к., ПМУ доценті Г. Дүкенбай. - Павлодар: Кереку, 2008. – 104 б.

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ. Материал 06.09.2012 ж. редакцияға түсті.

Г.К. БЕЙСЕКЕЕВА
ПОНЯТИЕ «МУЗЫКАЛЬНЫЕ СПОСОБНОСТИ» И ПРОБЛЕМЫ ЕГО
ИЗУЧЕНИЯ

G.K. BEISEKEYEVA
THE NOTION «MUSICAL ABILITY» AND PROBLEMS OF ITS STUDYING

Резюме

В данной статье раскрывается сущность понятия «способности» и вопросы их исследования. Актуальность выбранной темы определена необходимостью выявления и развития музыкальных способностей. В данной статье подытожен опыт выявления музыкально одаренных детей и пути оказания психологической помощи детям.

Resume

The concept of capabilities and problem of its studying is examined in this article. The actuality of the chosen theme of research is determined by the tasks of exposure and development of musical capabilities. This program would provide intensive development of researches and use of the accumulated practical experience of exposure of musical capabilities of the gifted and talented children, and also providing them with the psychological help.

ӘОЖ 159.9

С.Е. БУЛЕКБАЕВА, Р.Ж. ТУЛКИНА ЖАСТАР САНАСЫНДАҒЫ «СЕКТАНТ БЕЙНЕСІ» ЖӘНЕ СЕКТАНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ СИПАТТАМАСЫ

Қазіргі уақытта Қазақстанда өте қолайсыз жағдай қалыптасты, бұл түрлі діни секталардың әрекетінің белсенділігімен байланысты болып отыр. Бұқаралық ақпарат құралдарында күнбе-күн мынадай діни ұйымдардың әрекеті жайлы жаңа хабарлар пайда болуда. Діни секталардың әрекетін террористік әрекеттермен салыстыруға болады, бірақ олардың шабуылдау объектісі адамның тәні емес, психикасы. Әрине 90-жылдармен салыстырғанда, еліміздегі жағдай жақсартылғанымен, қоғам ішіндегі профилактикалық жұмыс әлсіз болуда. Сол себептен жастар санасындағы «сектант бейнесін» зерттеу қазіргі уақытта өзекті мәселелердің бірі. Бұл қалыптасқан жағдайды анықтауда ең алдымен, оның түп-тамыры «секта» сөзіне анықтама берейік [1].

Орыс тілінің сөздігіне сүйенсек, «секта» сөзі екі мағына береді: біріншіден, бұл діни уағыздардан бөлініп кеткен және оған қарама-қарсы әрекет ететін діни ұйым, ал екіншіден өзінің тар, кішігірім қызығушылықтарында қалып қойған адам топтары (мынадай анықтама теріс сипатта). Жалпы келгенде, секталар діни ғана бағытта болмай, олар сонымен қатар жалған ғылымидан бастап фашистік тақырыпқа дейін болуы мүмкін. Ал секталардың жалпы ұқсастығы – адамның бостандығын шектейтін және оларды қоғамнан алыстатын қатаң авторитарлық тәртіпке негізделген өмірді

ұсынуында [2]. Адам жеке тұлғалық қасиеттерін жоғалтады, өзінің достары мен жақын-туыстарын ұмытады, мал-мүлкін олардың атына жаздырады.

Діни секталарға мүше болып кірушілердің көбі – ересек жастағы адамдар және қазіргі уақытта аса назарды талап ететін жастар. Олардың құрамында будизммен, йога, діни философиямен айналысқан адамдар тобы жалпы санының көп бөлігін алуға, сондай-ақ осы секталардың мүшелігінде жай шаруалармен қатар, жоғары білімі бар, қоғамда үлкен мәртебеге ие болған адамдарда бар. Енді осы секталардың мақсаты не? Бұл сұраққа әртүрлі жауап беруге болады. Дегенмен, сол секталардың басты мақсаты жайында ортақ қорытынды шығаруға болады:

- біріншіден, мемлекеттің ішкі қауіпсіздігіне зиян тигізу. Түрлі сектаның жетегіне кету арқылы отбасын ойрандатып, қоғамды шулатып, тыңшылық, экстремистік, террорлық іс-әрекет жасап, мемлекеттің ішкі қауіпсіздігіне орасан зиян тигізуі мүмкін.

- екіншіден, дамыған немесе даму үстіндегі тыныш жатқан бір елді тоқырауға жіберудің бір тәсілі түрлі діни ағымдар арқылы қоғам ішінде іріткі тудыру. Мәселен, ислам әлемінің тарихына қарасақ, дұшпандары майданда жеңе алмаған соң мұсылмандарды әлсірету үшін түрлі теріс ағымдарды қолдан жасап, мұсылман жамағатын дұрдараз етіп, ынтымақ пен бірлікті ыдыратып, мемлекетті әлсіреткен.

- үшіншіден, мемлекеттің болашағы білім мен ғылымға, экономика мен көреген саясатқа байланысты, ал секталар білім мен ғылымға қарсы. Оқып жүрген студент сектаға кірген бойда оқуы нашарлап, тіпті тастап кетіп жатады, себебі оған мемлекеттің болашағы қажет емес.

- төртіншіден, болашақ жастардың қолында деп білеміз. Олай болса, секталар біздің болашағымыз деп үміт артып отырған жастарымызды өз қатарларына тартумен келешекке қауіп төндіреді. Олардың жетегінде кеткен жастар еліміздің заңын құрметтемейді, экономикалық дамуына, салтымыз бен мәдениетімізге атүсті қарайтын болады.

- бесіншіден, уақыт өте келе дінаралық қақтығыс тудырады. Әлем оқиғаларына көз тіккенімізде дінаралық кикілжіндер мен қақтығыстарға куә болып жатамыз.

- алтыншыдан, адамды діннен, руханияттан алшақтату арқылы қоғамды дінге қарсы қояды. Секталар дәл осылай тайрандап білгендерін жасай берер болса, болашақта қоғамды діннен, руханияттан алыстау халіне жеткізеді. Секталардың әрекетіне күйінген халық дінге деген көзқарасы өзгеріп, дінсіздікке ұшырауы мүмкін. Рухани азғындау қоғамның, ұлттың іштей ыдырауына, артынан жойылуына алып баратын негізгі фактордың бірі. Осы қарама-қайшылықтар жастардың санасындағы «сектант бейнесін» құруда және оны түсінудегі көзқарастың дұрыс арнаға өтуінің психологиялық сипаттамасы қажет екендігін көрсетіп тұр.

Психологтар М. Кун мен Т. Макпартлэнд жастардың сектанттарға қатысты пікірлерін, жаңа діни ұйымдардың үгіт-насихатына психикалық төзушілігін анықтайтын әдістерді, ал Т.В. Румянцева «Мен кім?» атты тұлғалық бағдарларды анықтауға бағытталған тесттердің модификацияланған түрлерін ұсынды. Бұл тесттердің нәтижелерін талдауда Т.В. Румянцева келесі категорияларды белгілеген: «Әлеуметтік Мен» (отбасы, топтар, діни уағыз және т.б.), «Коммуникативті Мен» (достар, қарым-қатынас), «Материалдық Мен» (адама бар нәрселер), «Физикалық Мен» (түр-бейнесі), «Әрекеттік Мен» (қызығушылықтар, әрекетіне өзіндік бағалау), «Перспективтік Мен» (болашаққа деген бағдар), «Рефлексивті Мен» (өз сапаларын сипаттау) [3].

Келесі бейнелерді салыстыра келе, атап өтетін жағдай, жастардың «рефлексивті Менге» назар аударуында, яғни өзіндік талдауды қажет ететін сипаттамалардың пайда болуына әсерін тигізеді. Мынадай қалып басқаларды түсінуге, өзін олардың орнына қоюмен («Сектант бейнесінде» де «рефлексивті Мен» басым) сипатталады. Бірақ жастардың сипатталуы нақты болып келсе, ал сектанттардың «жаһанды» болуымен өзгешеленеді. Сондай-ақ жастар «Әлеуметтік Менге» қызығушылық танытуда, ол жастар санасында «сектант бейнесін» құруға түрткі болады. «Мен бейнесін» қалыптастыру «отбасы» және «білім/мамандыққа» негізделсе, «сектант бейнесін» қалыптастыру «топтық қатыстылық» пен «дүниетанымылыққа» бағытталған.

«Мен бейнесіндегі» әрекеттік құрамында өзіндік әрекетке баға беру басым болса, «сектант бейнесінде» қызығушылықтарды сипаттауға аса назар аударылады. Жалпы жастар арасында «Мен бейнесі» мен «Сектант бейнесі» категориялары аса ажыратылмайды, бірақ категория ішінде өзгешіліктер бар. Т.В. Румянцеваның пікіріне сүйеніп, жастардың жоғары рефлексивтілігін сипаттауға, яғни өзін басқаларымен салыстыруға бейім екендігін көрсеттік. Сондай-ақ, бұл жерде «сектант бейнесі» «Мен бейнесіне» қарама-қайшы мағынада қолданылады, ал ол «біз-олар» топ аралық шекараның аумағының нақты бөлініп сипатталуын көрсетеді.

Жастардың секталарға мүше болуының негізгі психологиялық себептерін анықтауда, біздің тарапымыздан осы мәселеге қатысты кейбір аңыздардың бетін ашуымыз керек. Ең алдымен, ол секталарға тек психологиялық мәселелері бар, әлсіз, осы өмірге бейімделе алмайтын адамдар мүше болатындығы. Бұл шындыққа жанаспайды, себебі сектанттық қозғалыстардың ізбасарлары қоғамның алуан түрлі мүшелері: ауқаттылардан бастап аз қамтылған, ғылыми дәрежесі бар адамдардан орта мектепті бітірмеген адамдарға дейін. Секта әлемі көпжақты: сайентологтар материалдық гүлдену мен барлық психологиялық мәселелерді шешуге уәде береді, басқалары – өмірлік қиындықтардан құтқаруға уәде береді, мысалы «Иегов куәгерлері»; ал түрлі оккульті және шығыс топтар тылсым күштердің пайда болуын уағыздайды.

Жалпы жастардың секта құрамына мүше болуының психологиялық мәселелерінің себептеріне келсек, олар мынадай топқа бөлінеді:

- шытырман оқиғалардың қатысушылары, тылсым күштердің игері болуға бейім келеді;
- өмірде «өзіннің орнын табуда» қиыншылықтардың пайда болуы;
- қоғамнан бөлініп шығып, белгілі бір «сырларға» қол жеткізу;
- рухани тұрақсыздығы немесе ажырасудан, жақын-туыстарын жоғалтудан, ауру – сырқаттан соң және т.б. тұрмыстық жағдайлардан кейін пайда болған психологиялық төзушіліктің төмендеуі;
- субъектінің өзінің өмірлік жағдайын қиын деп қабылдауы;
- адамның барлық армандарының орындалуы жайлы уәделер;
- жалғыздық пен қорғансыздық сезімдері;
- кейбір психологиялық даму ерекшеліктері мен жан сырқаттары;
- отбасы өміріндегі және кәсіби қызметтегі маңызды мәселелер;
- ата-анасының қамқорлығынан қашып-шығу (аса қамқорлықта тәрбие алған балалар). Авторитарлы тұрғыда тәрбие алған жас балалар секта ықпалына икемді болып келеді.

Қазақстанда жастардың «секта» жайлы пікірін жинақтау мақсатында біршама зерттеу жұмысы жүргізілді. Осы зерттеу жұмысының қорытындылары бойынша, жастардың көп бөлігі «сектант бейнесін» сипаттауда оны жағымды кейіпкер ретінде қабылдағаны 11,5% құрады, ал «Мен бейнесін» сипаттауда 42,1%-ы оң бағалағанын көреміз. Осы нәтижеге сүйене отырып, біз «секта мүшелерінің бейнесі» жастар санасында «Мен бейнесіне» қарағанда әлде қайда аз екенін көреміз. Бұл жастардың теріс ниеттегі секталардың насихат жұмысына қызығушылығының төмендігін көрсетеді. Екінші жағынан, жастар арасында ақпараттық жұмыстың қажеттігін белгілейді, себебі бірде-бір секта мүшесі өзін «сектант» деп мойындамауында болып тұр. Мысалы олар өздерін діни шіркеудің мүшесі, тұлғалық өсімді қамтамасыз ететін топтар және рухани тәжірибешілер ретінде көрінгісі келеді.

Қорыта айтар болсақ, жастар санасындағы «сектант бейнесі» толық қалыптасып біткен жоқ, сондықтанда психологиялық тұрғыда оны зерттеп анықтау аса қажетті іс болып отыр. Бұл іс ауқымды жұмысты қажет ететіндігін сектаның психологиялық сипаттамасында айқын көруге болады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Шөкіш А. Сезікті секталар еркінсіп кетті. [Текст]/ Шөкіш А.// Заң газеті. – 2011. -6 б.
- 2 Белов А.В. Секты, сектантство, сектанты [Текст]/А.В. Белов; АН СССР (Москва). - М.: Наука, 1978. - 151 с.
- 3 Кондратьев Ф. В. Современные культовые новообразования («секты») как психолого-психиатрическая проблема. - Белгород.: Миссионерский отдел МП РПЦ, 1999. – 168 с.

4 Стивен Х. Освобождение от психологического насилия. - СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, Издательский дом Нева, 2001. – 310 с.

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ. Материал 10.09.2012 ж. редакцияға түсті.

С.Е. БУЛЕКБАЕВА, Р.Ж. ТУЛКИНА
«ОБРАЗ СЕКТАНТА» В СОЗНАНИИ МОЛОДЕЖИ И ПСИХО-
ЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СЕКТЫ
S.E. BULEKBAEVA, R.ZH. TULKINA
THE IMAGE OF A SECTARIAN IN YOUNG PEOPLE'S CONSCIOUS-
NESS AND THE PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE SECT

Резюме

В статье рассматривается одна из актуальных проблем современности – «образ сектанта» в сознании молодежи и психологическая характеристика секты. Для анализа сознания молодежи использовались категории, предложенные Т.В. Румянцевой. В статье освещаются психологические проблемы, которые могут стать причиной вовлечения в секту.

Resume

This article considers one of the most pressing issues of our times – the image of a sectarian and the psychological characteristics of the sect. T.V. Rumyantseva proposed categories which were used for the analysis of young people's consciousnesses. The article highlights the psychological problems that could lead to entering the sect.

УДК 37.032

Р.Н. ДЕМИДЕНКО, А.С. ПОПАНДОПУЛО ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ КАК ОСНОВА СТРАТЕГИИ ПОВЕДЕНИЯ В ТРУДНЫХ ЖИЗНЕННЫХ СИТУАЦИЯХ

Эмоциональный интеллект (ЭИ) — это способность человека оперировать эмоциональной информацией, то есть той, которую получаем или передаем с помощью эмоций. Понятие эмоционального интеллекта сравнительно новое и не общепринятое, однозначного понимания того, чем является ЭИ, ещё не сложилось. Эмоции несут в себе информацию.

Возникновение и изменение эмоций имеют логические закономерности. Эмоции появляются и исчезают, развиваются в пространстве (от одного к другому), нарастают и исчезают, имеют свои причины и последствия. Эмоции влияют на наше мышление и участвуют в процессе принятия решения. Эмоция - это реакция организма на любое изменение во внешней среде. Традиционный взгляд на эмоции противопоставляет их разуму. Эмоции хаотичны, неуправляемы и препятствуют логическому и обоснованному принятию решений. Эмоции ведут к разрушению. Основы принципиально другого подхода к пониманию эмоций уходят корнями в труды Ч. Дарвина. Он первым отметил, что эмоции обеспечивают наше выживание благодаря тому, что сигнализируют о важности той или иной информации и обеспечивают необходимое в конкретной ситуации поведение. К примеру, легкое беспокойство, когда Вы просматриваете отчет, может появиться из-за того, что Вы где-то не заметили ошибку. Согласно Саловею и Мейеру, эмоциональный интеллект – это совокупность четырех навыков:

Точность оценки и выражения эмоций. Это способность определить эмоции по физическому состоянию и мыслям, по внешнему виду и поведению. Кроме того, оно включает в себя и способность точно выражать свои эмоции потребности, связанные с ними, другим людям.

Использование эмоций в мыслительной деятельности. Это понимание того, как можно думать более эффективно, используя эмоции. Управляя эмоцией, человек может и свое восприятие, видеть мир под разным углом и более эффективно решать проблемы.

Понимание эмоций. Это умение определить источник эмоций, классифицировать эмоции, распознавать связи между словами и эмоциями, интерпретировать значения эмоций, касающихся взаимоотношений, понимать сложные (амбивалентные) чувства, осознавать переходы от одной эмоции к другой и возможное дальнейшее развитие эмоции.

Управление эмоциями. Это умение использовать информацию, которую дают эмоции, вызывать эмоции или отстраняться от них в зависимости от их информативности или пользы; управлять своими и чужими эмоциями. [1]

Лазарус Р. считает, что трудная ситуация всегда характеризуется несоответствием между тем, что человек хочет (сделать, достичь и т.п.), и тем, что он может, оказавшись в данных обстоятельствах и располагая имеющимися у него собственными возможностями. Такое рассогласование препятствует достижению первоначально поставленной цели, что влечет за собой возникновение отрицательных эмоций, которые служат важным индикатором трудности той или иной ситуации для человека [2, с. 186].

Трудные жизненные ситуации, под влиянием которых складываются способы поведения и формируется отношение к затруднениям, имеют

различный характер. Существуют различные подходы к анализу ситуаций: структурный и содержательный и два основных подхода к описанию ситуаций: описательный и классификационный. Для исследования, наряду с обычными ситуациями, представляют интерес трудные ситуации, являющиеся особым случаем психологических ситуаций.

Трудные жизненные ситуации возникают или в случае неуравновешенности в системе отношений личности и ее окружения, или несоответствия между целями, стремлениями и возможностями их реализации и качествами личности. Подобные ситуации предъявляют повышенные требования к способностям и возможностям человека, к его личностному потенциалу и стимулируют его активность.

Существует несколько классификаций категории «трудные жизненные ситуации». Некоторые исследователи предлагают классифицировать их по степени участия человека:

- 1) трудные жизненные ситуации;
- 2) трудные ситуации, связанные с выполнением какой-либо задачи;
- 3) трудные ситуации, связанные с социальным воздействием [3].

По типам трудностей классифицирует трудные жизненные ситуации К. Муздыбаев:

- по интенсивности;
- по величине потери или угрозы;
- по длительности (хронические, краткосрочные);
- по степени управляемости событий (контролируемые, неконтролируемые);
- по уровню влияния [4].

К. Флейк-Хобсон рассматривает трудные жизненные ситуации, характерные для детей, и выделяет два типа ситуаций повышенного риска.

1. Ситуации, связанные с отсутствием или утратой чувства защищенности:

- враждебная, жестокая семья;
- эмоционально отвергающая семья;
- не обеспечивающая надзора и ухода семья;
- негармоничная семья (распадающаяся или распавшаяся);
- чрезмерно требовательная семья (доминирующая гиперопека);
- появление нового члена семьи (отчим, мачеха, брат, сестра);
- противоречивое воспитание или смена типа;
- чуждое окружение за рамками семьи (язык, культура).

2. Ситуации, вызывающие незащищенность из-за отрыва от семьи:

- помещение в чужую семью;
- направление в детское учреждение;
- госпитализация.

Такого рода ситуации, оказывая существенное влияние на весь ход психического развития, способны серьезно нарушить социальную

адаптацию ребенка, глубоко деформировать его психику. Перечисленные ситуации охватывают наиболее существенные, значимые жизненные отношения ребенка, поэтому их наличие должно предопределять серьезные отрицательные последствия для развития личности [5].

Существуют и другого типа трудные ситуации, которые с большей вероятностью могут встретиться в жизни практически каждого человека, в том числе и ребенка. Это так называемые «ситуации стресса обыденной жизни» – повседневные, зачастую и повторяющиеся события, способные вызвать затруднения и отрицательные переживания (например, посещение зубного врача, ссора с товарищем, ответ на экзамене, увольнение и др.). Их влияние на развитие личности не менее велико. Это можно объяснить тем, что все подобные ситуации нужно преодолевать, каждый раз необходимо находить то или иное решение.

Именно в таких обыденных ситуациях человек приобретает удачный или неудачный опыт преодоления препятствий, определяет собственное отношение к трудностям, пробует, «примеряет» разные способы действия, вырабатывает наиболее приемлемую для себя тактику поведения [5].

Трудные жизненные ситуации являются составной частью процессов социализации, во-первых, потому что они в целом обыденны, во-вторых, они не всегда травмируют личность, в-третьих, благоприятствуют развитию, когда происходят изменения конструктивного характера, способствующие достижению новых форм сбалансированности отношений с внешней средой.

Таблица 1

Типы поведения в трудной жизненной ситуации

Тип поведения в трудной жизненной ситуации	Обозначение шкалы
Поведение, направленное на достижение успеха	1
Активные действия	2
Реализация запланированного ранее	3
Размышление над ситуацией	4
Поиск вариантов методом проб и ошибок	5
Поощрение себя, укрепление веры в свои возможности	6
Использование любого шанса	7
Обращение за помощью	8
Стремление полагаться на других	9
Адаптация к социальной среде	10
Укрепление социальных контактов	11
Отсрочка или отказ от удовлетворения своих потребностей	12

Тип поведения в трудной жизненной ситуации	Обозначение шкалы
Коррекция своих ожиданий	13
Соппротивление трудностям	14
Упорное, настойчивое поведение	15
Внутреннее ощущение отстраненности	16
Примирение с ситуацией	17
Придание позитивного смысла случившемуся	18
Пассивное поведение	19
Выражение надежды на лучшее	20
Депрессивная реакция, боязливость	21
Отождествление своей жизни с жизнью других	22
Уклончивое поведение	23
Обесценивание значимости других	24
Жалобы на состояние здоровья	25

Чем ближе к началу шкалы (1), тем более выражена готовность к принятию возможных изменений в жизни [7].

Люсин Д.В. полагает, что подростковый возраст сензитивен для социального и эмоционального развития. Выраженная потребность подростка в эмоциональном благополучии побуждает его к развитию своего эмоционального интеллекта, как способности к пониманию своих и чужих эмоций и управлению ими. В свою очередь отсутствие навыков успешного взаимодействия со своим социальным окружением, неумение адекватно интерпретировать чужие эмоции, ослабленный самоконтроль не позволяют подростку быстро и эффективно адаптироваться к возникающим трудностям, затрудняя выбор конструктивных стратегий совладания. [6].

Проблема преодоления человеком трудных жизненных ситуаций остается одной из наиболее актуальных проблем психологии. По мнению Лазаруса Р., Фолкмана С., копинг-поведение, или совладающее поведение понимается как постоянно изменяющиеся когнитивные и поведенческие попытки справиться со специфическими внешними и внутренними требованиями, которые оцениваются как напряжение или превышают ресурсы человека. [2].

Справляться с кризисными и стрессовыми ситуациями особенно тяжело в переходный период юношества. В ходе проведенного пилотажного исследования проверялась следующая гипотеза: старшие подростки с высоким уровнем эмоционального интеллекта склонны выбирать конструктивные стратегии совладания. В исследовании приняли участие 57 человек – учащиеся 9-10 классов в возрасте 15-16 лет. Нами было использовано 5 опросных методик: (методика измерения эмоционального интеллекта – ЭМИн,

Д.В. Люсина, методика диагностики стресс-совладающего поведения (копинг-поведение в стрессовых ситуациях) Д. Амирхана, методика диагностики предрасположенности личности к конфликтному поведению К. Томаса в адаптации Гришиной, методика определения толерантности к неопределенности С. Баднера, экспресс-опросник «Индекс толерантности», Г.У. Солдатова, О.А. Кравцова, О.Е. Хухлаев, Л.А. Шайгерова) и две проективных методики (метод рисуночной фрустрации Розенцвейга, Рисованный Апперцептивный Тест (РАТ) Л.Н. Собчик), которые позволили получить результаты, демонстрирующие особенности выбора личностью стратегий поведения в трудных жизненных ситуациях в связи с выраженностью различных психологических характеристик.

Для определения личностной тревожности испытуемых была применена шкала Спилбергера (адаптированная Ю.Л. Ханиным). Далее в соответствии с целями данной работы были исключены испытуемые с высоким уровнем личностной тревожности.

Как показал ряд исследователей, личностная тревожность оказывает серьезное влияние на выбор стратегий совладания (Лазарус, Фолкман, 1984) (Шлягина, Бархатова, 2006) и уровень эмоционального интеллекта (Андреева, 2004). В то время как умеренный уровень тревожности, напротив, является оптимальным, а также способствует поддержанию некоего «тонуса», что необходимо для самостоятельной мобилизации психологических ресурсов в случае проблемной ситуации (А.М. Прихожан, 2000).

В дальнейшем исследовании приняло участие 32 человека с умеренной и низкой личностной тревожностью. В рамках общего анализа полученных данных был проведен корреляционный анализ, при использовании статистического пакета SPSS 10.0 for Windows. В связи с тем, что переменные принадлежат к интервальной шкале, был использован ранговый коэффициент корреляции Спирмена (r). Используемый математический метод позволил получить значимые связи между уровнем эмоционального интеллекта, стратегиями совладания, а также стратегиями поведения в конфликте. Подростки, с низким уровнем эмоционального интеллекта выбирают копинг-стратегию «избегание проблем», будучи не уверенными в том, что способны разрешить ситуацию собственными силами, особенно если идет о межличностном конфликте.

Было показано, что подростки, плохо разбирающиеся в своих эмоциональных состояниях, неспособные к рефлексии склонны выбирать стратегию приспособления. Подобная связь может являться отражением конформизма, неуверенности, вызванной плохим пониманием собственных эмоциональных переживаний неумения их контролировать. Подростки же, хорошо контролируемые свои эмоциональные проявления, и способные понимать свои эмоции выбирают стратегию компромисса. Умение рефлексировать всплески своих эмоций, видеть допустимые

границы общения помогают человеку находить толерантные решения в межличностных конфликтах. Также были обнаружены значимые связи уровня эмоционального интеллекта, стратегий совладания и отдельными видами толерантности к неопределенности.

Дефицит информации, новизна, неразрешимость ситуации усиливают фрустрирующее действие любой трудной жизненной ситуации. В ходе исследования было показано, что подростки, выбирающие избегание проблем и приспособление интолерантны к новизне.

В данном случае стратегию избегания можно рассматривать как уход с целью лучшего ознакомления с ситуацией, «тайм-аут» на время принятия решения, так и как неумение найти выход из трудной ситуации. В этом случае использованные нами в исследовании проективные методы - тест Розенцвейга и РАТ Л.Н. Собчик - позволили верифицировать данные по вербальным опросным методикам, выявив неосознаваемые мотивы поведения испытуемых. В ряде случаев мы обнаружили рассогласование данных, полученных с помощью опросных и проективных методик.

Умение понимать и управлять эмоциями обеспечивает внутреннее равновесие личности, уверенность в себе, успешность социальной адаптации, улучшает самоконтроль, что необходимо для успешного использования таких психологических ресурсов личности как копинг-стратегии.

Результаты проведенного пилотажного исследования указывают на наличие тенденций и связи между уровнем эмоционального интеллекта и выбором толерантных конструктивных стратегий совладания. Использование неконструктивных стратегий совладания связано с низким уровнем эмоционального интеллекта.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 Алешина А., Шабанов С. Ничего личного - только бизнес. Эмоциональный интеллект для достижения успеха. - СПб., Питер, 2012.
- 2 Лазарус Р. Теория стресса и психофизиологические исследования // Эмоциональный стресс. - М., 1970. - 178-209 с.
- 3 Никифоров Г.С. Самоконтроль человека. - Л.: ЛГУ, 1989. - 192 с.
- 4 Муздыбаев К. Психология ответственности. - Л., 1983. - 240 с.
- 5 Психологическое консультирование: Проблемы, методы, техники. - Ростов-на-Дону: ЮРТИ, 2000. - 310 с.
- 6 Люсин Д.В., Ушаков Д.В. Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования. - М.: Институт психологии РАН, 2004.
- 7 Андреева И.Н. Взаимосвязь эмоционального интеллекта и личностной тревожности в подростковом возрасте // Психологическое здоровье в контексте развития личности: Материалы республ. научно-практ. конф., 30–31 января 2004 г., г. Брест. Брест, 2004.

9 Шлягина Е.И., Бархатова А.Б. Толерантность в общении: копинг-стратегия или личностная диспозиция. Материалы международной конференции «Психология общения-2006: На пути к энциклопедическому знанию». с. 142-144. - М.: ПИ РАО, 2006.

10 Lazarus R.S., Folkman S. (1984). Stress, appraisal and coping. New York, Springer.

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар. Материал поступил в редакцию 07.09.2012 г.

R.N. DEMIDENKO, A.S. POPANDOPULO
ЭМОЦИОНАЛДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ҚИЫН ӨМІРЛІК ЖАҒДАЙЛАРДЫҢ
МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНДАҒЫ НЕГІЗГІ СТРАТЕГИЯСЫ РЕТІНДЕ
R.N. DEMIDENKO, A.S. POPANDOPULO
EMOTIONAL INTELLIGENCE AS THE BASIS FOR STRATEGIES
IN DIFFICULT LIFE SITUATIONS

Түйіндеме

Мақалада эмоционалды интеллекттің адамның эмоционалды ақпаратты қолдануға қабілеттілігі ретінде қарастырады.

Қазіргі заманғы қоғамдағы адамның қиын өмірлік жағдайын жеңу аса өзекті психологиялық мәселелердің бірі болып қала береді. Копинг-стратегия ретінде тұлғаның психологиялық ресурстарын қолдануда жетістікке жетуге қажетті тұлғаның ішкі теңдесуін қамтамасыз ететін эмоцияларды басқару және түсіну дағдысы, өз-өзіне деген сенімділік, әлеуметтік бейімделуде жетістікке жету, өзін-өзі бақылауды жақсартады.

Resume

This article examines the emotional intelligence as the ability to handle emotional information. In contemporary society, the problem of overcoming the difficult life situations is one of the most pressing problems of psychology. Ability to understand and manage emotions provides inner balance, self-confidence, success of social adaptation, improves self-control, which is necessary for the successful use of such psychological resources as coping strategies.

Р.К. ЕРЖАНОВА, Г.А. КАБЖАНОВА К ВОПРОСУ РАЗВИТИЯ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ В УСЛОВИЯХ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Идея формирования высококвалифицированных специалистов с ответственным отношением к результатам своего труда, к окружающим инновационным типом мышления, с развитой мировоззренческой культурой служит стратегическим ориентиром развития системы высшего образования. Усиление международных контактов, повышение интереса к изучению языков привело к активизации межкультурного общения, что делает чрезвычайно актуальной проблему соотношения языка и культуры, как в национальном, так и на межнациональном уровне. В условиях кардинальных изменений в жизни нашего общества, радикальных перемен в области образования особую остроту приобретает проблема поликультурного образования.

Поликультурный характер образования включает в свой состав следующие компоненты: воспитание гражданственности и готовность к активному участию в жизни общества, способствование постоянному развитию общества, демократии; понимание, сохранение, усвоение локальных, международных и исторических культур в контексте культурного плюрализма; воспитание у детей способности защитить и преумножить социальные ценности, формирующие основу демократического общества; развитие и совершенствование образования на всех уровнях, включая подготовку учителей, повышение их квалификации.

Насегодняшний день трудно назвать страну, в которой живут представители только одного этноса. Республика Казахстан, в которой проживает более 130 национальностей, является многонациональной, соответственно, все правовые, социальные, экономические, политические и другие интересы государства выстроены в плоскости этой особенности страны. Система образования, будучи основным звеном, формирующим и реализующим национальную идею, не могла не учесть потребности развития идеи поликультуры. Нормативная база, определяющая стратегическое развитие системы образования, основана на расширении и раскрытии этой идеи.

В 90-х годах прошлого века были разработаны новые концепции образования, в том числе и концепция этнокультурного образования, в которой дается подробное определение поликультурной личности. Согласно данной концепции, «поликультурная личность - это индивид с развитым лингвистическим сознанием. Знание родного и государственных языков, изучение иностранного языка расширяют кругозор личности, содействуют

ее многогранному развитию, способствуют формированию установки на толерантность и объемное видение мира» [1]. Данное определение вырабатывает общую стратегию в формировании модели поликультурной личности. По мнению Н.В. Мирза: «Учитывая сложившуюся ситуацию, когда большинство детей с раннего детства изучают два языка (как правило, родной и государственный), знают обычаи и традиции, как минимум, двух народов, в Казахстане не стоит вопрос о воспитании толерантности. Полиязыковые личности, то есть люди, владеющие двумя и более языками, свободно переключающиеся с одного языка на другой, знающие и уважающие культуру того народа, на языке которого они говорят, не могут относиться друг к другу нетерпимо или с ненавистью. Поэтому поликультурное воспитание в Казахстане имеет несколько иные приоритеты, чем воспитание уважения и терпимости друг к другу» [2].

Казахстан, оставаясь полиэтническим и поликонфессиональным государством, переживает на сегодня сложный и противоречивый период своего культурно-языкового развития, о чем свидетельствует сложившаяся языковая ситуация, характеристика которой дана в Концепции языковой политики Республики Казахстан. Следует отметить, что практически во всех документах в области языковой политики стрелковой идеей является необходимость овладения несколькими языками. Вместе с тем, интеграция в мировое экономическое пространство не представляется возможной без знания мировых языков, в частности английского языка. В связи с его интенсивным изучением языковую ситуацию для большинства казахстанцев можно обозначить как многоязычную. То есть объективные реалии на сегодня складываются таким образом, что свойственный для казахстанского общества билингвизм постепенно начинает сменяться полиязычием. «Полиязыковая личность – это активный носитель нескольких языков, представляющий собой: личность речевую – комплекс психофизиологических свойств, позволяющих индивиду осуществлять речевую деятельность одновременно на нескольких языках; личность коммуникативную – совокупность способностей к вербальному поведению и использованию нескольких языков как средства общения с представителями разных лингвосоциумов; личность словарную, или этносемантическую, – симбиоз мировоззренческих установок, ценностных направленностей, поведенческого опыта, интегрированно отраженных в лексической системе нескольких языков» [3].

В условиях глобализации языковая сфера общественной жизни оказывается наиболее подверженной значительным изменениям. Это объясняется тем, что темп и характер трансформации политической, экономической и культурной систем во многом зависят от языковых, этнокультурных, социальных и иных конкретно-исторических условий, специфичных для каждой отдельно взятой страны.

В Казахстане поликультурное образование относится к сравнительно новой области педагогического знания. Вместе с тем, можно выделить две особенности развития этого направления. Во-первых, поликультурное образование рассматривается в большинстве случаев как альтернатива интернациональному социалистическому воспитанию, которое рассматривалось в СССР как условие идеологического единения общества. Существовавшие в советской педагогике концепции интернационального воспитания и воспитания культуры межнационального общения, разработанные Э.А. Баграмовым, З.Т. Гасановым, М. Курановым, Д.И. Полтораком, несмотря на признанную гуманистическую направленность, не могли ответить на вызов, сделанный отечественной системе образования требованиями современного этапа развития цивилизации, резкими социально-демографическими изменениями в стране, возникшими в результате распада СССР и притока беженцев из бывших союзных республик, активизации процессов национально-культурного самоопределения народов Республики Казахстан. Возникла насущная необходимость в поликультурном образовании.

Во-вторых, теория отстает от практики. Имеются лишь отдельные теоретические исследования, посвященные проблеме межнационального общения (Н.А. Асипова, Р.А. Дюсукова, Д.М. Жазыкбаев, З.Ж. Кашкимбаева, А.Т. Москаленко), поликультурному обучению и воспитанию студенческой молодежи (З.Б. Кабылбекова, Л.В. Колесникова, Б.Э. Тлеулов).

Целью высшего образования является подготовка работников, способных творчески использовать имеющиеся знания, сформированные компетенции. Целью обучения языкам, в свою очередь, является формирование духовно богатой, высоконравственной, поликультурной личности, ориентированной на приоритеты национальных ценностей, при этом уважающей ценности других цивилизаций, сознающей свою ответственность перед окружающей средой, адаптирующейся к изменяющимся условиям жизни, активно готовой влиять на них для достижения не только личных, но и общественных целей. При обучении языку необходимо формировать личность носителя языка со всеми индивидуальными особенностями, способную ощущать язык как национальную и общечеловеческую ценность. Конкурентоспособный специалист включает в себя не только профессиональные, но и индивидуально-личностные характеристики. Сегодня ни одна страна мира на международной арене не может более оставаться в языковой изоляции, вынуждена использовать иностранные языки. По мнению специалистов ЮНЕСКО, минимальное количество языков, которыми должен владеть человек в третьем тысячелетии, будет не менее трех языков.

Надо отметить, что условия в современном Казахстане идеально подходят для воспитания поликультурной личности, целью которой является повышение уровня своей собственной культуры в целом: культуры общения, культуры речи, культуры умственного труда.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Закон Республики Казахстан «Об образовании». – Учитель Казахстана, № 22-25 (2652); 23 августа 2007 г. - с. 3-5.

2 Концепция этнокультурного образования в Республике Казахстан// Учитель Казахстана. 1996. - 14 августа.

3 Мирза Н.В., Пустовалова Л.В. Вопросы поликультурного воспитания. - Караганда, 2008.

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар. Материал поступил в редакцию 07.07.2012 г.

Р.К. ЕРЖАНОВА, Г.А. КАБЖАНОВА
 ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТЕГІ ШЕТЕЛ ТІЛДІ ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА
 ПОЛИМӘДЕНИЕТТІ ЖЕКЕ ТҮЛҒАНЫ ДАМЫТУ МӘСЕЛЕСІ
 R.K. ERZHANOVA, G.A. KABZHANOVA
 TO THE QUESTION OF POLY CULTURAL PERSONALITY'S DEVELOPMENT
 IN THE CONDITIONS OF FOREIGN LANGUAGE STUDYING

Түйіндеме

Полимәдениет қазіргі уақытта маманның негізгі кәсіби мінзедмесі болып табылады. Полимәдениетті тұлғаның қалыптасу үрдісіне ықпал ететін және белсендіретін ықпалдың бірі шетел тілі болады. Мақала авторлары шетел тіліне оқыту шартындағы полимәдениетті тұлғаның әлеуметтік маңызды қалыптасу сұрақтарын қарастырады.

Resume

Polyculture is one of the basic professional characteristics of the modern specialist. Foreign language is one of the sources stimulating and making more active the process of the policultural personality's formation. The authors of the article deal with socially important questions of polycultural personality' development in the conditions of foreign language studying.

УДК 364.65

Е.Н. ЖУМАНКУЛОВА, А.А. БУРОВА
СЕМЕЙНОЕ НЕБЛАГОПОЛУЧИЕ:
ПОНЯТИЕ И ИСТОЧНИКИ

Неблагополучные семьи - семьи, взаимодействие с которыми протекает наиболее трудоемко и состояние которых нуждается в коренных изменениях. В этих семьях, где родители ведут аморальный, противоправный образ

жизни и жилищно-бытовые условия не отвечают элементарным санитарно-гигиеническим требованиям, а воспитанием детей, как правило, никто не занимается, дети оказываются безнадзорными, полуголодными, отстают в развитии, становятся жертвами насилия.

Наряду со всем вышесказанным, интерес данной темы состоит еще и в том, что семья является базисной (исходной) сферой социализации, которую социальная работа рассматривает как первичную ячейку общества, как социальный институт. Возникающие в практике социальной работы в Казахстане совершенно новые задачи неизбежно требуют совершенствования форм и методов их реализации на научной основе.

Термины «неблагополучная семья», «семейное неблагополучие», «асоциальная семья», «семья группы риска» давно уже стали привычными и прочно вошли в нашу речь. Мы даже не задумываемся, а что, собственно, это такое?

Какую семью можно назвать неблагополучной? Семью, где родители беспробудно пьют? Или где родители все время работают, а ребенок целыми днями на улице? Сегодня многие специалисты утверждают, что семья, в которой мать или отец (а то и вместе) пьют, лишь немногим хуже той, где взрослые не страдают никакими вредными привычками, кроме одной - им нет дела до собственных детей.

Существует великое множество семей, о которых ничего плохого не скажешь с формальной точки зрения, но, тем не менее, для данного ребенка эта семья является неблагополучной. Разные бывают семьи, разные встречаются дети, понятие «неблагополучие семьи» может рассматриваться только в системе отношений «семья - ребенок», так как именно в большинстве случаев данное определение возникает в отношении конкретного ребенка, на кого это неблагополучие воздействует.

На Западе термин «неблагополучная семья» не имеет четкого определения. В результате употребляется широкий спектр синонимов данного понятия: «социально уязвимая семья» («socially vulnerable») - семья, в которой нарушена структура, обесцениваются или игнорируются основные семейные функции, имеются явные или скрытые дефекты воспитания, «дисфункциональная семья» («dysfunctional family»), семьи группы риска («at risk families»), «негармоничная семья» («disharmonious family»), «проблемная семья» («problem family»), «troubled family»).

Неблагополучная семья подразумевает следующие социально-незащищенные группы населения:

- малообеспеченные семьи (low-income families);
- неполные семьи (single-parent families);
- семьи, в которых родители имеют низкий уровень образования, не выполняющих родительские обязанности, и/или имеющие историю психологических расстройств;

- семьи, нуждающиеся в социальной поддержке;
- дети и семьи в развивающихся странах.

В Казахстане на сегодняшний день официально термин «неблагополучная семья» утвержден только в Законе РК «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности». В частности, в главе 1, статье 1 сказано: «неблагополучная семья – семья, где родители или законные представители несовершеннолетних не исполняют своих обязанностей по их воспитанию, обучению, содержанию и (или) отрицательно влияют на их поведение». Под воспитанием подразумевается «непрерывный процесс воздействия на ребенка со стороны родителей или других законных представителей, а также работников государственных органов по привитию ему правил и норм поведения, принятых в обществе и направленных на его духовное, физическое, нравственное, психическое, культурное, интеллектуальное развитие и защиту от отрицательного влияния социальной среды». В обязанности по содержанию детей входит «создание родителями или другими законными представителями несовершеннолетнего в пределах своих финансовых возможностей и способностей условий для его здорового развития, защиты его имущественных и неимущественных прав и интересов и государственных минимальных социальных стандартов» [2].

Наличие термина «неблагополучная семья» именно в данном законе было вызвано необходимостью определения благополучных и неблагополучных семей, для привлечения родителей последних к ответственности. Однако в этом определении нет четких критериев оценки неблагополучия семьи.

Неблагополучные семьи можно условно разделить на следующие группы:

1) неблагополучные семьи с большой степенью воздействия неблагополучия на ребенка:

- асоциальные семьи - это семьи, где родители тунеядцы, употребляют алкоголь, наркотики, нарушают все нормы и порядки социума;
- конфликтные семьи, где нет взаимопонимания между родителями, в семье присутствуют ссоры, скандалы;
- конфликтные семьи по отношению к ребенку, где родители не понимают либо не принимают личностное «Я» ребенка, вследствие чего возникают конфликты в детско-родительских отношениях;
- семьи с низким материальным достатком (бедность, безработица и т.д.);

2) неблагополучные семьи с менее выраженной степенью воздействия неблагополучия на ребенка (семьи социального риска):

- семьи с недостатком воспитательных ресурсов (неполные семьи);
- семьи, где есть ребенок с ограниченными возможностями.

Вначале главы, было сказано, что неблагополучие в семье следует рассматривать только в системе отношений «семья - ребенок», так как именно в большинстве случаев данное определение возникает в соотношении с

конкретным ребенком, на кого это неблагополучие действует. И чем сильнее источник неблагополучия, тем сильнее будет страдать ребенок.

По мнению специалистов, наиболее сильные источники неблагополучия:

- алкоголизм в семье;
- бедность семьи;
- конфликты в семье между родителями;
- конфликты в семье между детьми и родителями.
- Более слабые источники неблагополучия это:
- неполные семьи;
- семьи, где есть дети с ограниченными возможностями.

Полностью соглашаться с тем, что такие семьи являются неблагополучными нельзя, но и отрицать их недостаток воздействия на семью и ребенка тоже не следует.

Если проанализировать вышеописанный материал можно сделать следующее заключение.

Неблагополучная семья – это семья, в которой имеются дефекты воспитания детей, иначе, где обесцениваются или игнорируются основные семейные социальные функции: всестороннее образование членов семьи, гармоничное воспитание и социализация детей, обучение навыкам поведения в обществе и семье, воспитание уважения к ценностям семейной жизни, передача и закрепление традиций и привычек здорового образа жизни.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Шарипбаева Айнагуль, Жаппарова Акбота, Байтугелова Наталья: Пособие: «Семейное неблагополучие: причины и предупреждение», - Астана, Казахстан, 2001 г.

2 Закон Республики Казахстан «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности» от 9 июля 2004 года № 591.

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар. Материал поступил в редакцию 17.09.2012 г.

Е.Н. ЖУМАНКУЛОВА, А.А. БУРОВА
ЖАҒДАЙЫ ТӨМЕН ОТБАСЫ: ҰҒЫМЫ ЖӘНЕ НЕГІЗДЕРІ
E.N. ZHUMANKULOVA, A.A. BUROVA
PROBLEM FAMILY: CONCEPT AND SOURCES

Түйіндеме

Бұл мақалада авторлар жағдайы төмен отбасы ұғымын берді және отбасының әл-ауқаты нашарлауының бастауларын қарастырады.

In this article, the authors define the concept of «a problem family» and examine the sources of family problems.

ӘОЖ 159.923

Е.Н. ЖУМАНКУЛОВА, Т.М. ТАШИМОВА ІШКІ ТҰЛҒАЛЫҚ КИКІЛЖІҢ МАҢЫЗДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕ РЕТІНДЕ

Ішкі тұлғалық кикілжің (қақтығыс, шиеленіс) тұлғаның белгілі бір психологиялық мәселені эмоционалды түрде іштей уайымдап немесе қабылдайтын, сол мәселенің шешілуіне бағытталған сананың іштей жұмыс жасауынан көрінетін ішкі тұлғалық қақтығыстар деп түсіндіріледі [1]. Тұлға үнемі ішкі кикілжіңдерді қалыптастырады және оның тасымалдаушысы болып табылады. Сондықтан қарапайым адамдардың барлық өмірі – бұл кикілжің деп айтуға болады және сыртқы кикілжің емес, ешкім одан қашып құтыла алмайтын ішкі тұлғалық кикілжің болып табылады.

Ішкі тұлғалық кикілжіңдерді зерттеу ХІХ ғасырдың соңында басталды. Бұл кезекте философтар-этиктер психологтарды басып озды деп айтуға болады, себебі моральды ішкі тұлғалық кикілжің философиялық әдебиеттерде көрініс тапты. Армандардың, құндылықтардың, рөлдердің өз-өзіне қарама-қайшы келуі, әр түрлі өмірлік жағдайларда бір-біріне қақтығысқа ұшырауы адами тұрмысқа ғана тән қасиет. Өртүрлі бағытталған мотивациялық, мәндік, эмционалды және басқа да тенденциялармен анықталатын субъектінің ішкі әлемінің күрделі құрылысы барлық ғылыми бағыттармен, олардың жеке әдістемелік принциптерінен тәуелсіз мойындалады. Ауыр күйзелістің нәтижесінде адамның психикасы мен ағзасындағы патологиялық өзгерістердің мәселесі психиатрияда және биологияда бұрыннан қарастырылып келеді. Психологияда ХХ ғасырдың төңірегінде интрапсихикалық немесе ішкі тұлғалық кикілжіңдер мәселесі бойынша теориялық және эмпирикалық мағлұматтар жинақталған, сондай-ақ заманауи психологияда кең зерттеліп келеді.

Көп уақыт ішкі тұлғалық кикілжің мәселесінің зерттеуіне көптеген ғалымдар ат салысқан, өз теориялары мен идеяларын алға тартты, олардың пайда болу табиғатын, оның жүру барысының ерекшеліктерін және кикілжіңнен шығу тәсілдерін түсіндіруге тырысты. Ғылыми психологияда ішкі тұлғалық кикілжің феноменін зерттеген алғашқы ғалымдардың бірі терең психологияның негізін қалаған атақты Зигмунд Фрейд болып табылады. Сондай-ақ бұл мәселені К. Левин, Фрейдтің қызы

А. Фрейд, К. Юнг, К. Роджерс және К. Хорни гуманисттері, А. Маслоу және «логотерапевт» Ф. Франкл және т.б. шетелдік психологтар зерттеді. Өз еңбектерінде интрапсихикалық кикілжің мәселесін зерттеуге үлес қосқан В. Мясисев, В. Мерлин, Н. Левитов, Ф. Василюк сияқты Ресей психолог-ғалымдарды атап өтуге болады. Қазіргі таңда кикілжіңдерді Т. Титаренко, Н. Гришина, Ю. Юрлов, сондай-ақ А. Анцупов және А.Шипилов және басқа ғалымдар белсенді зерттеп келеді. Зерттеудің объектісі болып табылатын психологиялық механизмдерді зерттеу тарихына келетін болсақ, олардың әрекеті мен ерекшеліктерін алғаш рет З. Фрейд сипаттаған. Олардың зерттеу жұмыстарын А. Фрейд, Б. Зейгарник, Е. Романова, В. Каменская жалғастырған. Тұлғаның ішкі кикілжіңдері туралы сұрақ теория және практика жүзінде көптеген еңбектерде қарастырылған, алайда осы күнге дейін психология мен педагогиканың басқа да сұрақтары сияқты ашық болып қалып отыр.

Ішкі тұлғалық кикілжіңнің оны зерттеген барлық теорияларға ортақ сипаттамаларын бөліп көрсетуге болады:

1. Ішкі тұлғалық кикілжің тұлғаның ішкі құрылым элементтерінің өзара әрекетінің нәтижесінде пайда болады;

2. Ішкі тұлғалық кикілжің түрлері тұлға құрылымында болатын қызығушылықтар, мақсаттар, түрткі (мотив) мен армандардың бір уақытта бір-біріне қарама-қайшы келуі және әр түрлі жоспарлануы кезінде алға шығады;

3. Ішкі тұлғалық кикілжің тұлғаға әсер ететін күштердің біркелкі болуынан пайда болады;

4. Қандай да болмасын кикілжің негативті эмоциялармен сүйемелденеді;

5. Қандай да болмасын кикілжің негізі:

– екі жақ позицияларының қарама-қайшылығы;

– екі жақтың түрткі, мақсат және қызығушылықтарының қарама-қайшылығы;

– белгілі бір шарттарда мақсатқа жетудің өртүрлі тәсілдері;

– белгілі бір қажеттілікті қанағаттандыра алмау және сонымен қатар оны жұмсау мүмкіндігінің болмауы.

Көптеген теориялық концепцияларда ішкі тұлғалық кикілжіңнің бір немесе бірнеше түрлері көрсетілген. Ал күнделікті өмірде ішкі тұлғалық кикілжіңнің түрлері өте көп. Ішкі тұлғалық кикілжіңнің жүйесі тұлғаның құндылық-мотивациялық сферасына негізделеді. Психиканың осы маңызды сферасымен тұлғаның ішкі қақтығыстары байланысты, себебі ол тұлғаның қоршаған ортамен өртүрлі байланыстарын және қарым-қатынасын көрсетеді. Осыдан тұлғаның шиеленіске түсетін ішкі әлемінің негізгі құрылымдарын бөліп көрсетеді:

1. Түрткі (мотив) – «қалаймын» (қажеттіліктер, қызығушылық, арман, үйірме және т.б.);

2. Құндылықтар – «міндетті» (қоғамдық нормалар, тұлғалық құндылықтар);

3. Өзін-өзі бағалау – «қабілетті» (істей аламын не істей алмаймын).

Ішкі тұлғалық кикілжіңнің 6 негізгі түрлерін бөледі:

1. Мотивациялық кикілжің (көбінесе психоаналитикалық бағыттарда қалыптасады). Кикілжіңді бейсаналы талпыныстардың арасында, қауіпсіздікке жету, екі жағымды тенденциялардың арасында бөледі;

2. Моральды кикілжің (этикада – моральды немесе нормативті кикілжің). Қалау мен міндет, моральды принцип пен жеке мүмкіндіктер арасындағы кикілжіңдерді қарастырады. Белгілі бір жағдайларда борыш пен борышты сақтаудан күмәнданудан пайда болады;

3. Орындалмаған арман немесе толыққанды дамымағандық кикілжіңі. Арманнан ақиқатқа жету жолын жауып тастайтындықтан пайда болады. Сондай-ақ ол адам өзінің сыртқы келбетімен, физикалық болмысымен және мүмкіншіліктерімен қанағаттанбаған жағдайда қалыптасады;

4. Рөлдік кикілжің. Ол бірнеше рөлдерді бір уақытта жүзеге асыра алмаған жағдайда (рөлдік аралық ішкі тұлғалық кикілжің), сондай-ақ тұлғаның бір рөлді орындау барысында талаптарды әртүрлі түсінумен (ішкі рөлдік кикілжің) байланысты. Бұл түрге екі құндылықтар, стратегиялар немесе өмір мәні арасындағы кикілжіңдер жатады;

5. Бейімдеушілік кикілжің, кең мағынасында субъект пен қоршаған орта арасындағы тепе-теңдіктің бұзылуынан, тар мағынасында әлеуметтік немесе кәсіби бейімдеушіліктің бұзылуынан пайда болады. Бұл нақты талаптар мен адам мүмкіндіктері арасындағы кикілжің – кәсіби, физикалық, психологиялық;

6. Қалыпты емес өзін-өзі бағалау. Тұлғаның адекватты өзін-өзі бағалауы, оның өз-өзіне талап қоюына, сәттіліктер мен сәтсіздіктерге байланысты. Адамның өзін-өзі дұрыс бағаламуы үрей, эмоционалды шиеленістерін күшейтеді.

Сондай-ақ, «қарапайым» ішкі тұлғалық кикілжің ұзақ мерзімге жалғасуының нәтижесінде невротикалық кикілжің түрін бөледі [2].

Ішкі тұлғалық қаттығыстар әлеуметтік ортаның тұлғаға әсер етуінің нәтижесі болып табылады. Сондықтан, ішкі кикілжіңдер объективті қарама-қайшылықтардың тұлғаның ішкі әлемге әсер етуінің нәтижесі (моральды, бейімдеушіліктік кикілжің) және тұлғаның өз бойында қалыптасқан ішкі қарама-қайшылықтар, яғни тұлғаның қоршаған ортаға деген қатынасы (мотивациялық, орындалмаған арман) болып табылады.

Ішкі тұлғалық кикілжің қобалжудың әсерінен пайда болады. Қобалжу дегеніміз – бұл ішкі тұлғалық қарама-қайшылықтар қалыптасатын және оның шешілуі субъективті деңгейде жүзеге асатын тұлғаның белсенді формасы. Қобалжу сыртқы ортаның әсерінен немесе адамның өз мінез-құлқына байланысты туады. Егер біз өз қажеттіліктерімізді қанағаттандыра алмасақ, өзімізді еркін сезіне алмасақ, өз тобымызда белгілі бір адамдардың әсерінен қолайсыз сезінсек, онда біз фрустрация жағдайында боламыз.

Егер ішкі тұлғалық кикілжің дер кезінде шешілмесе, онда оның салдары қиын нәтижелерге алып келуі мүмкін. Олардың арасында стресс

(күйзеліс), фрустрация және невроз адам денсаулығына өте қауіпті болып табылады. Стресс адамның физиологиялық, психологиялық және тәртіп деңгейлерінің жұмысының бұзылуынан көрініс табады. Фрустрация ашу, ыза, кек, жауыздық, үрей сияқты кері эмоциялармен сүйемелденеді. Ал невроз болса, ішкі тұлғалық кикілжіңнің невротикалық шиеленіске дейін күшейгеннен пайда болатын психогенді күйзеліс. Ол нервті-психикалық жүйенің бұзылыстарымен сипатталады.

Ішкі тұлғалық кикілжіңнің салдары ауыр болғандықтан, бұл мәселе ғылымда әлі де болса толық зерттеліп қойылмаған адами құбылыстардың бірі болып табылады. Психологияда оның бірнеше шешу жолдары бар. Мысалы, көңілге алмау, ішкі сезімдерін сыртқа шығару, өз ашуын басқа бір затқа аудару, ойламау, сезбеу, армандау және т.б. Қалай болғанда да адам ішкі кикілжіңдерден сақтанбаған, сол себепті әр адам ішкі ойларын, толғаныстарын, қобалжуларын мейлінше ашық айта білуі тиіс, және оны уақытында, өзіне жақын адамға немесе кеңес беретін психолог мамандарға қатынасып, өз мәселесін дер кезінде шешсе, үлкен ауыртпалықтардың алдын алады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Анцупов А.Я., Баклановский С.В. Конфликтология в схемах и комментариях. – СПб.: Питер, 2006.

2 Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: [теория, методы, практика]. – СПб.: Питер, 2009.

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ. Материал 17.09.2012 ж. редакцияға түсті.

Е.Н. ЖУМАНКУЛОВА, Т.М. ТАШИМОВА
ВНУТРИЛИЧНОСТНЫЙ КОНФЛИКТ КАК ЗНАЧИТЕЛЬНАЯ
ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА
E.N. ZHUMANKULOVA, T.M. TASHIMOVA
INTRAPERSONAL CONFLICT AS CONSIDERABLE PSYCHOLOGICAL
PROBLEM

Резюме

В этой статье авторы рассматривают общую характеристику, виды и последствия внутриличностного конфликта.

Resume

In this article authors examine general description, kinds and consequences of intrapersonal conflict.

А.Р. ЖУНУСОВА

ЭЛЕУМЕТТІК ДЕОНТОЛОГИЯНЫҢ ТҮСІНІГІ

«Деонтология» термині ағылшын философы, экономист және заңгер И. Бентаммен (1748-1832) енгізілген болатын. Бұл терминмен адамгершілік теориясын белгілеген еді. Деонтологияның мән-мағынасын жан-жақты зерттеуіне, сондай-ақ элеуметтік деонтологияға үлкен көңіл бөлген Қ.М. Кертаяваның пікірі бойынша, «деонтология» термині анықтама көздерінде аз кездеседі. Шыныменде, XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың бас кезіндегі шығарылған энциклопедиялық және басқа да сөздіктерді зерттеу жұмысы мұны дәлелдейді. Онда деонтология (грек тілінен deontos – парыз, парыздылық+logos – сөз, ілім). Деонтология – парыз бен парыздылық мәселелерін зерттейтін этиканың тарауы; моральдық-этикалық нормалар мен медицина қызметкерлерінің науқасқа қатысты мінез-құлық принциптері жайлы ілімі [1].

Қ.М. Кертаяваның пікірінше, деонтология «адам-адам» кәсіби әрекет жүйесінде басым орынға ие. Сонымен қатар, бұл жайтты былайша түсіндіруге болады, осы қазіргі әрекет ету ортасындағы шарттар негізінде деонтология жайлы нақты бір ілімдері қалыптасты:

- медициналық (дәрігерлік) деонтология – адамгершілік қатынас принциптерінің қосындысы, дәрігерге келген сау немесе науқас адаммен кәсіби сұхбаттасу тәсілдері (А.Ф. Билибин, Б.Е. Вотчал, Ф.П. Гааз, А.А. Грандо және т.б.);

- педагогикалық деонтология – педагогтың кәсіби парыздылыққа сәйкес мінез-құлығы жайлы ілім (О.Б. Боталова, Г.М. Коджаспирова, Е.Н. Жуманкулова және т.б.);

- психологиялық деонтология – «көмек беруші – көмекті алушы» арасындағы өзара қатынасының этикалық аспектілері және көмек беруші мамандардың моральдық беріктігін қамтамасыз ететін психологиялық тұлғалық механизмдер (М.А. Гулина, А.А. Крылов, И.В. Силуянова, А.И. Юрьев және т.б.);

- элеуметтік қызметкердің деонтологиясы – кәсіби-этикалық нормалары және мінез-құлық пен әрекеттің принциптері (Л.М. Анисимова, Н.Ю. Гуревич, Л.П. Козыревская, Г.П. Медведева және т.б.);

- заңгерлік деонтология – заңгерлік ғылымның саласы, жалпыланған жүйе ретінде ұсынылатын заңгердің кәсіби мінез-құлығы жайлы кодексі ретінде көрінеді (Н.М. Блохин, В.М. Горшенев, Ю.А. Романов және т.б.);

- журналистикалық (тілшілік) деонтология – тілшінің кәсіби мінез-құлқына қажетті талаптар, нормалар мен принциптердің жүйесі: БАҚ жұмыскерінің жауапты мінез-құлығындағы этикалық мен құқықтық нормалардың тізімі; БАҚ-ның табиғатымен белгіленген осы немесе басқа да жағдайларда іске асатын дәрежелі императивтері тілшілік мінез-құлықтың

жүйесі ретінде, түсінуінен тыс «қызмет етуші» тілшілік парызының қызметі мен нормаларының жиынтығының іске асырылуымен жүреді (Е.П. Прохоров, Ю.М. Батулин, Я.Н. Засурский және т.б.) [2].

Айта өтетін жайт, бұл парыз мәселесі тек «адам-адам» жүйесінде ғана орын алмайды, ол «адам-техника», «адам-табиғат» және т.б. жүйелерде кездеседі. Әрбір ортада өзінің парыз нормалары мен жауапкершілік құндылықтары болады, олар болашақ мамандардың кәсіби дайындығының үрдісін қалыптасуын қамтамасыз ету және есептеуді қажет ететін, ал ең бастысы, маманның әр күнгі кәсіби қызметінің көрініс қалыптастыру болды. Деонтологияның маңыздылығын осы және басқа қызмет ету ортасында дұрыс бағалай алмау, «адам-техника», «адам-табиғат» жүйелерінде техногендік және экологиялық зор апаттарға әкелуі мүмкін.

Деонтологияның ерекше ісі элеуметтік қызметкерлер болады. Ол жайлы Қ.М. Кертаяваның, Г.А. Караханованың және басқа да ғалымдардың зерттеу мәліметтері куәландырады. Сонымен қатар Г.А. Караханова [4] мұғалімнің деонтологиялық мәдениеті үздіксіз кәсіби-педагогикалық дайындық жүйесінде элеуметтік білім беруді сипаттайтыны жайлы әділетті пікір айтады. Бұл білім беру болашақ қызметкердің элеуметтік қызметке, объектіге және осы қызметтің нәтижесіне қатынасын анықтайтын тұлғаның сапасын қалыптастыруға көмектеседі. ЖОО-да деонтологиялық мәдениеттің тек негізі салынады. Осылайша, мұндай құрылымға келуге болады, мұғалім деонтологиялық дайындықпен сипатталады, ол ЖОО-да негізі салынады және үздіксіз педагогикалық әрекеттің қолдауына ие және бекітіледі;

Деонтология мәдениеті (Г.А. Караханованың) – тұлғаның сапалығының негізі ЖОО-да қалыптасып және әр күн сайын қоғамдағы оқыту ортасының элеуметтік-мәдени талаптардың ауысу есептерімен дамып отырады. Олардың пайда болуы мен өздеріне қойылған талаптары элеуметтік қызметкердің кәсіби әрекетінің мазмұнымен анықталады: қайда (қандай мекемеде) және кіммен (қандай дәрежелі адамдармен) жұмыс істейтіндігі, сонымен қатар, жұмыс барысында қандай басым мақсаттар қоятындығы.

Элеуметтік деонтология – бұл элеуметтік-мәдени ортада элеуметтік қызмет әрекетімен айналысатын адамның, элеуметтік қызметкердің кәсіби мінез-құлық әрекетінің ережелері мен ұстанымдары, нормалар мен адамгершілік талаптары жайлы ілім. Ол әрбір адамға арнайы элеуметтік-мәдени ортада өзін кәсіби қызмет немесе мінез-құлық арқылы қалыптастыратын немесе ықпал ететін құбылыс, сондай-ақ ол элеуметтік қызметкерге қатысты өзгеше ілім ретінде ұсынылады.

Деонтологиялық көріністің алғашқы жағдайында элеуметтік қызмет сипатындағы адамға маман ретінде қатынасын байқауға болады. Бұл адам кәсіби парыз бен жеке дара мүмкіндіктерінің маңыздылығын түсіну өлшемінде сәтті және сәтсіз түрде белгілі бір сападағы өнім шығарады және

кәсіби әрекеттің әлеуметтік-мәдени ортасына әлеуметтік ықпал жасайды. Мұндай ықпал оң немесе жағымды болуы мүмкін, яғни еңбек ұжымын бірлесіп және бір ауызды кәсіби әрекет етуге түрткі болу, сонымен қатар теріс ықпал жасауы да мүмкін, онда шиеленісті жағдайды туғызып басқыншылық пен наразылыққа итермелейді.

Екінші жағдайында әлеуметтік қызметкердің деонтологиясы жайлы сөз қозғалады – бұл әлеуметтік қызметкердің кәсіби мінез-құлқысы мен әрекетін анықтайтын ережелер мен ұстанымдар, нормалар мен құндылықтар, кәсіби-этикалық талаптар жайлы ілім. Бұл құндылықтар, талаптар, нормалар, ұстанымдар мен ережелер жартылай маман қызметінің міндеттерінде бейнеленеді. Бірақ барлығын нұсқамаға енгізе алмайсың. Әрбір мамандыққа тән мінез-құлық пен кәсіби іс-әрекеттің «жазылмаған» ережелері бар. Мұндай ережелер әлеуметтік қызметкерде де бар.

Назар аударуға тұрарлық жайт, бұл ресей «Әлеуметтік педагогтар мен әлеуметтік қызметкерлердің одағының» қоғамдастығымен ұсынылған «Әлеуметтік қызметкер мен әлеуметтік педагогтың этикалық кодексі». Өзінің мәнімен – бұл әлеуметтік қызметкердің мінез-құлқының этикалық стандартын, ұстанымдарын, маңызды құндылықтарын өз құрамына енгізетін теориялық негіздер [3]. Әлеуметтік әрекеттің негізгі құндылықтары:

– адам құндылықтары мен толеранттылығы – әлеуметтік қызметкер әрбір адамды бағалы деп тану – әлеуметтік әрекеттің объектісі (баланы, оның ата-анасын, жасөспірімдерді, ересек адамды) және өзінің қабілеттерін іске асыру құқығы, өмірлік позициясын тәуелсіз таңдау құқығы өзінің және өзара әрекет қатынасындағы басқа да адамдардың қызығушылықтары мен құқықтарының іске асырылуына кедергі болмау шартымен. Әлеуметтік қызметкер әлеуметтік әрекеттің объектісіне достық пейілмен, оның көзқарастарына, құндылықтарына, мәдениетіне, мақсаттарына, қажіттіліктеріне, таңдауларына құрметпен қарауға, қажет жағдайда педагогикалық құралдар арқылы әлеуметтік-мәдени орта мен осы тұлға мүддесіне оң әсер ету жағдайында өзгертуге тырысу. Ол өзарақатынасын олармен толеранттылық негізінде іске асырады;

– әлеуметтік әділеттілік және гуманизм – әлеуметтік әділеттілік пен әрбір әлеуметтік әрекеттің объектісіне қатынастың тең дәрежелі болуы, яғни оның тектігіне, этникалық және мәдени шығу тегіне, классқа, орны, жынысы, жасы, діни көзқарасына қарамастан тең құқылығы;

– компетенттілігі (кәсібилігі) – әр түрлі кәсіби әрекет міндеттерін шешуде әлеуметтік қызметкердің кәсіби дайындығы; әрдайым кәсібилік деңгейін жоғарылату жұмысы, жаңа білімдерді игеру, тәжірибе әрекетіндегі білік пен дағдыны дамыту;

– әлеуметтік белсенділік, мобильділік және серпімділік – әлеуметтік қызметкердің ең маңызды кәсіби сапалары. Олар оның жасына, әлеуметтік статусына, мәдениетіне, діни көзқарастарына, әлеуметтік-мәдени ортаның

ерекшеліктеріне, сонымен қатар осы әрекет үрдісінде тұратын мақсат пен міндеттеріне байланысты әлеуметтік-педагогикалық әрекеттің түрлі адам-объектісімен мақсатты түрде өзарақатынас құрауға көмектеседі.

Сонымен, әлеуметтік деонтологияның негізгі ұстанымдарын қарастырайық:

– адамды қандай болса, сондай қалыпта қабылдау. Әлеуметтік қызметкерге түрлі дәрежелі адамдармен жұмыс істеуге тура келеді, оған әлеуметтік мәселелерді мақсатты түрде шешу болашақ маман үшін қатынас жасау есебімен жүргізіледі;

– әлеуметтік әрекет объектісінің өзараәрекет үрдісінде жеке өзіндік шешім қабылдау құқығын құрметтеу. Объект қылығының рационалдылық (ирроционалділіктің) дәрежесінің тәуелділігінен қарамастан, әлеуметтік қызметкер оны өзін-өзі көрсетуге (моральді және материалды, психологиялық және физикалық) зорламайды. Бұл аса ерекше тәрбиеленушінің ата-анасымен, ересек адамдармен әлеуметтік жұмыс жүргізгенде көрінеді. Әлеуметтік қызметкердің әлеуметтік әрекеттің объектісімен өзарақатынас құралы ретінде тек дәлелдері мен пікірлер, сендіру логикасы, этикалық құндылықтар, кәсіби тәжірибе ойнайды;

– әлеуметтік қызметкердің әлеуметтік әрекет объектісімен құпиялы қызметестігі;

– әлеуметтік қызметкердің өз әрекетінің нәтижесі үшін жуапкершілігі. Ол өз алдында, өзінің мамандығы, мамандықтың беделін жоғарылату, қоғамдағы әлеуметтік орны, түрлі кәсіби әрекет түрлерінің қатынасындағы топаралық және тұлғааралық қатынастың маңыздылығы үшін жуапты;

– әлеуметтік қызметкердің әлеуметтік әрекет объектісімен өзара қатынасындағы парасаттылығы. Біреулердің қызығушылықтары екіншілерінен аспауы керек, яғни басқаларына шығын келтірмеуі қажет [3].

Әлеуметтік қызметкерлер мемлекеттік әлеуметтік институттардың, қоғамдық мемлекеттік емес ұйым мен бірлестіктер мүшелері болып, әлеуметтік әрекетінің объектісінің қызығушылықтары негізінде жұмыс істейді, кейде қызметтік нұсқамада жазылғаннан гөрі көбірек істер атқарады. Олар кәсіби қызмет жолында кездесетін қысым мен ықпалдарға бас иемеуі керек. Тәрбиеленушіге, оның ата-аналарына, басқа адамдарға жақсылықты тілеу әлеуметтік қызметкерге қажетті өзара әрекетті қамтамасыз етеді, сыпайы түрде қателік пен жетіспеушіліктерге сілтейді, өзін-өзі басқарудағы қиындықтары мен мәселелерді жеңуге көмектеседі. Бұл жағдай ерекше балалармен жұмыс істеген кезде көрінеді, себебі оларға бұл менің міндетім емес деп түсіндіре алмайсыз. Мәселе туындаған соң, оны шұғыл түрде шешу қажет.

Әлеуметтік қызметкердің мінез-құлқының этикалық үлгіқалпы кәсіби қызметтің адамгершілік нормаларын әлеуметтік қызметтің және мінез-құлықтың этикалық құндылықтары, ұстанымдары мен ережелерімен сәйкес анықтайды:

– әлеуметтік қызметкер мамандығына қатысты этикалық мінез-құлықты ұстануы (балаға, оның ата-анасына, жасөспірімдерге, ересек адамдарға): этика Кодексын ұстану, этикалық мінез-құлықтың үлгіқалпын, ұстанымдарын, ережелері мен құндылықтарын бекіту; әлеуметтік жұмыстың беделін жоғарылату; қол жеткізген тәжірибелік жұмыс нәтижелерін сыни бағалау, кәсіби және жеке мүмкіндіктерін асыра бағалаудан сақтану;

– әлеуметтік қызмет объектісіне этикалық мінез-құлық қатынасы: әлеуметтік-педагогикалық әрекеттің ұстанымдарын ұстану; әлеуметтік әрекеттің объектісі жайлы ақпаратты және қолжетімділігін конфиденциалды сақтауға қамтамасыз ету; өз жұмысының нәтижесі үшін жауапты болу; жұмыс жүргізген адамға, ата-анаға, тәрбиеленушіге қатысты жеке парасаттылық; жеке ұмтылыстарын құрметтеу, жеке дара ерекшеліктерін, әлеуметтік әрекет объектісінің талабын есептеу және бірлесіп істеген жұмысқа шығармашылық амал табу; кез келген дискриминация (қысым, бөлушілік) түрлерін қабылдамау: ұлттық, жас ерекшелік, дін ұстанушылық, отбаслық статуска, ақыл-ой және физикалық кемшіліктер, артықшылықтар, жеке дара сипаты бойынша;

– әріптеске қатысты этикалық мінез-құлық қатынасы: мамандандыруға, кәсіби дайындық деңгейі мен тәжірибелік жұмыстағы тәжірибесінің мөлшеріне қарамастан әріптестеріне құрметпен қарау; әріптестердің, басқа мамандардың пікірлері мен тәсілдерін құрметтеу;

– өзара әрекет етуші ұйымдарға қатысты этикалық мінез-құлық қатынасы: жақсылық тілеу, әлеуметтік қызметкердің әрекеті этикалық Кодекске қарама-қайшы еместігі және бұл ұйымдардың тағайындалуы мен мүмкіндіктерін есептей отыра әлеуметтік қызметкердің жұмыс жүргізетін адамдардың мүдделеріне өзара әрекет етуге бағдарлану; өзара әрекет етуші ұйымдарға берілген сөздердің міндеттілігі; топтық әлеуметтік жұмыстағы белсенділік, әрбір қызметкердің әрекетіне жағымды жағдайларды ұйымдастыру.

Қорыта келгенде, әлеуметтік деонтологияның әрекет мазмұны мен мәнін жалпы аша отырып, атап өтетін жайт, бұл олардың арнайы талдау мен әрі қарай зерттеуді қажет ететіндігін көрсетеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Профессиональное образование: словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика/ Спец. науч. ред. И.Г. Лебедева. - М.: НМЦ СПО, 1999.
- 2 Кертгаева Г.М. Основы педагогической деонтологии: учеб. пособие. - Павлодар, 2009.
- 3 Кодекс этики социального работника и социального педагога. - М.: ООО ССПиСР, 2006.
- 4 Караханова Г. А. Формирование деонтологической культуры учителя в системе непрерывного профессионального образования: Дис. д-ра пед. наук. - М., 2007.

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ. Материал 20.08.2012 ж. редакцияға түсті.

А.Р. ЖУНУСОВА
О СОЦИАЛЬНОЙ ДЕОНТОЛОГИИ
A.R. ZHUNUSSOVA
ISSUES ON SOCIAL DEONTOLOGY

Резюме

В данной статье рассматривается проблема социальной деонтологии. При этом показателем общей профессиональной готовности должна выступать комплексная характеристика, заключающая в себе не только знания, умения, навыки, но и его личные качества, обеспечивающие аспект должного в профессиональной деятельности.

Resume

The present article deals with the problems of deontological readiness of a social worker. The indicators of professional readiness should be represented by comprehensive characteristics, which include not only knowledge and skills, but its personal features providing the aspect of adequate in professional activity.

ӘОЖ 37.036

А.Р. ЖУНУСОВА, Г.К. КАСЫМБЕКОВА ҚАБІЛЕТТЕР ТАБИҒАТЫ, ОНЫҢ ДАРЫНДЫЛЫҚ ДАМУЫНДАҒЫ РӨЛІ

Философияда «қабілеттілік» тұлғаның белгілі бір әрекеттерді орындауға жағдай жасайтын жеке ерекшеліктері дей келе, олар қоғамдық-тарихи әрекеттердің нәтижесінде қалыптасып, әрі қарай дамып отыратынын көрсетеді.

Адамдардың қабілетінің табиғаты осы күнге дейін ғалымдар арасында қызған ой-пікір таласын тудыруда. Ғылыми зерттеулер әр адамның қабілетін оның миының көлемі және салмағымен байланысты деп түсіндірді. Кейінірек зерттеулерде ең ауыр ми ақыл-ойы кеміс адамның миы болып шыққаннан кейін, бұл болжамды теріске шығарды. Өмір бақылаулары мен арнайы зерттеулер қабілеттің табиғи берілетінін қалтықсыз дәлелдеп отыр. Көптеген ғалымдар Платонның пікіріне сүйенді. Яғни, қабілеттіліктің пайда болуы тұқым қуалаушылықтан болады. Ал оқыту және тәрбиелеу олардың

ары қарай даму үрдісін жылдамдатады. Оған дәлел ретінде, ұлы танымал адамдарды мысал етті (Моцарт, Рафаель, т.б.).

Адамның психикалық ерекшелігі «қабілеттілік» туралы ойлар, сонау антик заманында өмір сүрген грек философтарының еңбектерінде, қайта өрлеу дәуірі ғалымдарының еңбектерінде көптеп кездеседі. Қабілеттілік пен дарындылық тек өнер адамдарда ғана байқалып, жекелеген адамдардың табиғи қабілеттіліктің болуы күдіреті күшті құдайдың жарылқағаны деп есептеген [1;21].

Платонның айтуынша, адамдар өздерінің қабілеттіліктеріне қарай әртүрлі болады, біреулері басқару үшін, біреулері бағыну үшін дүниеге келеді деген. Дегенмен, бұл ойларды теріске шығаруға әрекет жасағандар да болды [2;45].

Қабілеттілік туралы ой-пікірлерді дамытудың маңызды кезеңі бұл испан дәрігері Хуан Уарте есімімен байланысты. Ватиканның қарсылығына қарамастан «Исследование способностей к наукам» (1575 ж.) кітабы жарық көріп, барлық Еуропалық тілдерге аударылды. Оның зерттеулерінің негізгі мақсаты адамдардың жеке басындағы қабілеттілікті анықтай отырып, болашақта кәсіби маман таңдауда ескеру болып табылады [3;89].

XIX ғасырдың екінші жартысында қабілеттілікті зерттеудің жаңа кезеңі басталды, психологиялық тестілеу, онымен бірге ғылымның жаңа бағыты ретінде даралық ерекшеліктердің психологиясы (дифференциалды психология) пайда болды.

Қабілет мәселесі арнайы психологиялық зерттеудің пәні ретінде ағылшын ғалымы Ф. Гальтон ұсынған адамдағы ерекшеліктердің эксперименттік және статистикалық зерттеулерінің негізінен болып табылады. Ф. Гальтон адамдардың жеке дара ерекшелігі мәселесін зерттеп, 1869 жылдан бастап ғылыми зерттеулер жүргізе бастады. Сонымен бірге ұлы да қабілетті адамдардың өмірлерін бақылай келе кез келген деңгейдегі қабілеттілікте тұқым-қуалаушылық негізгі шарт деген қорытындыға келді [4;56].

XX ғасырда неміс психологі У. Штерн жеке дара ерекшеліктерді зерттеп, жеке даралық психологияның негізін қалады. Сонымен бірге ол адамның ақыл ойын анықтауға арналған «қабілеттілік коэффициентін» ұсынды, әрі ақыл-ой қабілеттілігіне мынандай анықтама берді: «Ақыл-ой қабілеттілігі - өз ойын саналы түрде жаңа талаптарға қарай бағыттаптын, жаңа міндеттер мен өмір жағдайына бейімдейтін жалпы ақыл-ой қабілеттілігі» [5;123].

Қабілет мәселесіне терең талдау жасаған Б.М. Тепловтың пікірінше, қабілетті дамытпау, көрсете білмеу, біртіндеп айырылу дегенді көрсетеді. Оның дәлелдеуінше, белгілі бір күрделі іс әрекетті жүзеге асыруда қабілеттіліктің бір ғана түрі жеткіліксіз, сондықтан бірнеше түрлерінің жиынтығы қажет болады [6;78].

Бір адамның бойында бірнеше әртүрлі қабілет болуы мүмкін, бірақ олардың бірі басқаларға қарағанда мөңдірек болады. Екінші жағынан бірнеше әртүрлі адамдарда бір ғана қабілет байқалуы мүмкін, бірақ даму деңгейлері бойынша өзара өзгешеленеді.

Б.М. Тепловтың ғылыми зерттеулерін одан ары қарастырған В.Д. Небылицин қабілеттерде және дарындылықта ең алдымен жеке даралық айырмашылықтарға назар аудару керек делі.

Адам қабілетінің әртүрлі болуын ұлы физиолог И.П. Павлов сигнал жүйелерінің өзіндік ерекшеліктерімен түсіндіреді. Мұны бала қандай да бір іс әрекетпен айналысқанда көріп байқауға болады. Сигнал жүйелерінің арақатынасының ерекшеліктеріне орай И.П. Павлов адамының жоғары жүйке жүйесінің үш түрін келтіреді. Олар көркем, ойлағыштық және орта түр болып бөлінеді. Бірінші түріне жататындар әсершіл, қызу қанды, ашық, ақжарқын, болып келсе, екіншілері көргені мен естігенін әуелі ой елегінен өткізіп, талдағанды, саралағанды жақсы көреді, ал үшіншілері аса талантты, дарынды жандарды қамтиды. Адамның қай түріне жататындығына қарай оның қабілетін де анықтауға болады. Қандайда болмасын бір нәрсеге қабілеті болмайтын адам болмайды. Ол біреуде күшті, біреуде шамалы болып келуі мүмкін [7;254].

Б.Г. Ананьев еңбектерінде қабілет және дарындылық жеке адамның мінезімен, темпераментімен, өмірлік бағыттылығымен және жеке даралық психикалық дамуымен байланысты жеке адамның жалпы құрылымының қандай да бір бөлігі ретінде қарастырылды.

Белгілі психолог С.Л. Рубинштейн қабілеттіліктің шығу тегі психикалық үрдістерден пайда болады дегенді. Ол қабілеттің құрамының, құрлымының анықтамасын жасайды: қандай да бір іс-әрекетті орындауға адамды жарамды ететін әрбір қабілеттің құрамына, үнемі әрекеттің бірқатар операциялары немесе тәсілдері енеді, кейін солар арқылы іс-әрекет жүзеге асады.

Н.С. Лейтес дарынды балаларды зерттей келе, олар еңбекке тартымдылығымен өзгешеленетін және «еңбектен қанағаттануды» сезінетін нағыз кішкентай еңбекқорлар болып табылады, деп көрсетеді. Бұл тұжырым маңызды ереже жасауға итермелейді. Еңбекке бейімділік дарындылықтың көрінуі ретінде болады [8;25].

В.А. Крутецкий, өзінің көрсеткен классификациясында: икемділік, тез байқағыштық, еске сақтау, терең ойлау қабілеті бар, оның келешекте мамандық таңдауына көп көмектесетінін айтқан. Сонымен бірге В.А. Крутецкий өзінің математикалық қабілеттіліктің құрлымын зерттеген еңбегінде, егер қабілеттіліктер деген ұғымды жеке психикалық қасиеттер деп түсінсек, онда дарындылық дегенді адамның ерекше қабілеттіліктерінің жиынтығының бірлігі деуге болады деп тұжырымдайды.

Қабілет адамның әрекеттің бір түрімен айналысуға мүмкіндік беретін бейімділікте байқалады. Бейімділік пен қабілеттілік бір-бірімен тығыз байланыстағы туыс ұғымдар. Өйткені адамның бір нәрсеге қабілеттілігі оның бір нәрсеге бейімділігіне орай қалыптасады.

Бейімділік адамның белгілі бір әрекетпен айналысуға деген құлшынысы оянып келе жатқан қабілеттің алғашқы белгісі.

С.А. Изюмова мнемикалық қабілеттерді және оның табиғи алғышарттарын комплексті зерттеу және оның оқу әрекетіндегі нәтижелілігімен салыстыру мәселесін көрсетті [9;231].

Э.А. Голубеваның зерттеулері көрсеткеніндей таным функцияларының жеке даралық типтік ерекшеліктерінде өте айқын көрінетін дихотомия-вербалды және вербалды емес болып табылады. Бұл танымдық қабілеттердің ең негізгі психологиялық сипаттамасының негізгі мәні физиологиялық деңгейде түсіндіріледі: олардың қалыптасуының «релевантты» табиғи негізі болып жоғары жүйке әрекеттерінің арнайы адамға тән типі болып табылады.

М.А. Матова, З.Г. Гуровская зерттеулері көрсеткендей, 9-10 жасар балалардағы таным қабілеттерінің сипаттамасы да вербальды емес функцияның басым күштілігімен, қабылдау, ес және ойлаудың образдылығы мен эмоционалдылығымен, сөйлеудің локализациясының оң жарты шарлар типіне тән етуге қарағанда көру латерализациясының күштілігімен байланысты [10;47].

Танымдық қабілетті зерттеуде балалардың дамуындағы жас ерекшеліктерге көп көңіл бөлінді. Н.С. Лейтес, жеке балалар жас ерекшеліктеріне тән қабілеттердің дамуының алғышарттары жеке даралық қабілеттердің дамып өсуінің негізі, - деп, жан-жақты негізделген тезис жасайды. Бұл ереже Е.П. Гусеваның зерттеуіндегі 6 және 14-16 жасар балалардың жас және жеке даралық ерекшеліктерін салыстыруға байланысты жүргізілген экспериментпен дәлелдене түсті.

Ал қазақ топырағында жеке тұлғаның қабілетін дамыту мәселелерін XIX ғасырда өмір сүрген қазақ ағартушылары А. Құнанбаев, Ы. Алтынсарин, Ш. Уәлиханов шығармаларынан көруге болады. Абай атамыз адамды қоршаған орта табиғаттың бір бөлігі дей келе, табиғаттың адам баласына берген керемет сыйы туылғаннан бастап білуге, түсінуге деген ұмтылысы деп есептейді. Адамның ойы мен санасы еңбек іс әрекеті нәтижесінде қалыптасып, дамиды деп тұжырымдайды.

Ш. Уәлиханов жеке тұлға тәрбиесінде білім мен тәрбие шешуші рөл атқарады, адам қабілетінің дамуына бейімділігінің, ынтасының маңыздылығы зор екенін айтады.

Ж. Аймауытұлы әр адам белгілі бір кәсіптің түрін таңдап алатынын, мұнда ол өзінің тұрмысынан бірілетін ерекшеліктерін, іс-әрекеттің қандай түріне бейім екенін аңғара алуы керек дейді. Сонда ғана ол өзіне қажетті мамандықты дұрыс таңдай алады [13;156].

Мағжан Жұмабаев өзінің «Педагогика» еңбегінде адамның жалпы рухани дамуы туралы айта келіп, жеке тұлға мәселесін ақыл-ой қабілеттілікпен тығыз байланыста қарастырады.

Соңғы 30-40 жыл ішінде психологтар мен басқа да ғалымдар арасында қабілеттің дамуында биологиялық фактор мен тіршілік ортасының, әсіресе

элеуметтік ортаның қатынасы мен ықпалы жайында пікір айтыстары болып келгені мәлім. Дегенмен, мұндай пікірталастар белгілі бір тұрақты қорытынды шешімге келе алған жоқ.

Барлық қабілеттің түрлерінің дамуын қамтамасыз ететін ең негізгі фактор іс-әрекет, олай болса балалардың негізгі іс-әрекеті ойын әрекетін белсендіре отырып, шығармашылық қабілетті дамытуға болатындығы дәлелдене түседі. Онымен байланысты дарындылық факторы ретінде еңбек қабілеттілігі жатады.

Жалпы және еңбек психологиясындағы білімдарлық қабілеттілікті анықтаудың бірден бір параметрі Н.А. Мечинскаяның пайымдауынша, білімді игеруге деген қабілеттілік білімдарлықтың негізі болып есептеледі [11;234].

Қабілетті анықтаудың біршама сенімді, дұрыс жолы бұл іс-әрекет барысында оның нәтижелік динамикасын көрсету. Кез-келген іс-әрекеттің орындалу нәтижесі өз алдына қандайда бір жеке қабілетті анықтаумен емес, әрбір адамдағы өзіне тән қабілеттердің үйлесімділігімен анықталады.

Қабілет - бір немесе бірнеше іс-әрекеттерді нәтижелі орындауға қатысы бар жеке даралық психологиялық ерекшелік және өзінде бар дағды, ептілік және білімдерге сәйкестенбестен-ақ бұл білім мен дағдыларды жеңіл әрі тез меңгерумен түсіндіруге болады деп жазады. Қабілет бұл дамудың нәтижесі, ал нышан қабілет дамуының негізінде туа пайда болған анатомиялық-физиологиялық ерекшелік. Қабілетті реалды зерттеуші оны туа және жүре пайда болған «қоспалық» деген түсінік жұмыс істейді және ол үшін де, потенциалды мүмкін-шіліктері бар

Жеке адамның психологиялық қасиеті ретінде адамның қабілеттер сапасы, көлемі бойынша, олардың үйлесімділігінің өзіндік ерекшелігі, даму дәрежесі бойынша бөлінеді. Әрбір адам негізінде жеке даралық сипат болады: конституциялы ерекшеліктері, мидың нейродинамикалық қасиеті, ми жарты шарлардың функционалды ассиметриялық өзгешеліктері және т.б.

Американдық ғалым Блум әйгілі адамдарға зерттеу тәжірибесін жүргізіп, оның нәтиже көрсеткішінен, осы адамдардың қабілеттерінің толық дамуының тәрбиелік және білімділік әдістерінің моделін ұсынды. Блумның айтуынша, қабілеттің ерте дамыған түрлері, егер белсенділік және арнайы оқыту әдістері болмаса, ол ары қарай дамымағандықтан, күйреуге ұшырайды.

Шетел психологиясында жалпы және арнаулы қабілеттіліктердің бөлінуі факторлық талдаудың көмегімен алынған өртүрлі факторларға негізделді. Бұл зерттеулерді Ч. Спирмен, Дж. Гилфорд, Л. Терстоун, Э.П. Торренс, Р.Б. Кэттел т.б. жүргізіп, эксперимент нәтижесінен алынған мәліметтермен дәлелдеді [12;238].

Кез келген адамзат бала кезден өмірде үлкен жетістіктерге жетуді армандайды. Кейбіреулерінде ерте кезден бастап белгілі бір іс-әрекетке қабілеттілік байқатады (би билейді, сурет салады, өлең айтады, белгілі бір музыкалық құралда ойнайды, мүсін са-лады), ал басқа біреулерінде қандай да бір әрекетке бейімділігі байқалмай қалады. Бірақ, бұл қабілеттілікті қалыптастырып,

жүйелі дамытып отырмаса, ол қасиет жас өскен сайын бірте-бірте жойыла бастайды, жас жеткіншектің болашақ кәсіби өміріне бағыт-бағдар бере алмайды.

Қабілет түсінігінің бүгінгі ғылым қабылдап отырған анықтамалар төмендегідей:

1) Қабілет - бір адамды екіншісінен ерекшелендіретін дара психологиялық ерекшелік;

2) Қабілет барша тұлғаға тән болған ортақ сапа емес, кей адамға ғана дарыған қандайда бір не бірнеше іс-әрекетті табысты орындауға жарайтын өзара ептілік;

3) Қабілет - нақты адамда топталған білім, ептілік және дағдылардан оқшау қажет әрекетті игеру желісінде ғана көрінеді.

Сонымен жоғарыдағы анықтамаларға негізделіп, мынандай қорытынды жасауға болады, яғни, қабілеттер – іс-әрекетте көрінетін және оның орындалуының шарты болып табылатын адамның жеке даралық психологиялық ерекшелігі. Қабілетке білімді, ептілікті және дағдыны меңгеру процесінің жылдамдығы, тереңдігі, жеңілдігі және мықтылығы жатады, бірақ қабілеттің өзі білім мен ептілікке әкеп соқпайды. Зерттеулер бойынша қабілет өмірлік қалыптасу, олардың дамуы жеке даралық өмір барысында жүреді, ал орта, тәрбие оларды белсенді қалыптастырады.

Қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайда кәсіби жетістікке қабілеттілік, білімділік, шығармашылық арқылы ғана жетуге болады. Сондықтан ата-аналар, мұғалімдер дер кезінде балалардың жеке қабілеттілігін, бейімділігін анықтап және оны дамытса, оның негізінде олардың болашағына бағыт берсе бүкіл дүние жүзіне өзінің елдігін, саясатын танытатын Жан-жақты дамыған дарынды тұлға болып қалыптасуына көп ықпалын тигізеді. Осы аталған мәселенің өзектілігі соншалық, жеке тұлғаның қабілеттілігін дер кезінде анықтап, оны қолдап отыру қажеттілігі дәлелдеуді қажет етпейді. Олай болса, қабілет өніп, өркендеуі үшін қолайлы жағдай мен сыртқы ортаның қажетті факторларын талап етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Ананьев Б.Г. О Проблемах современного человекознания. - М.: «Наука», 1977. – 321 с.
2. Дружинин В.Н. Психология общих способностей – СПб.: «Питер Ком», 1999. – 435 с.
3. Ждан А.Н. История психологии. От античности до наших дней. - М., 1990. – 124 с.
4. Жарықбаев Қ., Қалиев С. Қазақ тәлім-тәрбиесі. – Алматы: «Санат», 1995. – 198 б.
5. Жұмабаев. М. Шығармалары. – Алматы: «Жазушы», 1989. – 367 б.
6. Ильин Е.П. Психология индивидуальных различий. – СПб.: «Питер», 2004. – 564 с.

7. Еникеев М.И. Общая и социальная психология. Учебник для вузов. – М.: «НОРМА», 2002. – 297 с.

8. Лук А.Н. Мышление и творчество. - М.: «Политиздат», 1976. – 458 с.

9. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. - СПб.: «Питер Ком», 1999. – 578 с.

10. Столяренко Л.Д. Основы психологии: Учеб. пособие. – Ростов на Дону: «Феникс», 2005. – 380 с.

11. Лейтес Н.С. Возрастная одарённость и индивидуальные различия. – М., 1997. – 187 с.

12. Ярошевский М. Г. История психологии. - М., 1985. – 684 с.

13. Жарықбаев Қ. Жүсіпбек Аймауытұлының психологиялық көзқарастары. - Алматы, «Білім», 2000. – 298 б.

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ. Материал 20.08.2012 ж. редакцияға түсті.

Г.К. КАСЫМБЕКОВА, А.Р. ЖУНУСОВА
ПРИРОДА СПОСОБНОСТЕЙ, ЕЕ РОЛЬ В РАЗВИТИИ ОДАРЕННОСТИ
G.K. KASUMBEKOVA, A.R. ZHUNUSSOVA
THE NATURE OF ABILITIES, ITS ROLE IN TALENTS DEVELOPMENT

Резюме

В данной статье рассматривается понятие способностей и проблемы их изучения. Объектом исследования в настоящей статье является процесс развития способностей. Предметом исследования является взаимосвязь способностей и особенностей интеллектуального развития. Целью настоящей статьи является выявление и комплексное исследование в теоретическом и практическом аспектах основных проблем, связанных с выявлением способностей. Актуальность выбранной темы исследования определяется задачами практики по выявлению способностей и их развития. В настоящее время нет единого мнения о понятии способностей, нет единой программы по выявлению и их развитию. Данная программа обеспечивала бы интенсивное развитие исследований и использование накопленного практического опыта выявления способностей одаренных и талантливых детей, а также оказание им психологической помощи. В работе приводятся мнения авторов о понятии способность. Дается авторское толкование понятию способность.

Resume

This article deals with the concept of capabilities and the problem of their examination. The research object in the given article is the process

of developing flairs. The subject of the research is intercommunication of capabilities and features of intellectual development. The aim of the article is revealing and complex research in theoretical and practical aspects of the basic problems related to the exposure of capabilities. Actuality of the chosen theme of research is determined by the tasks of practice on the exposure of capabilities and their development. Presently there is no common opinion on concept of capabilities, there is no single program on exposure of capabilities and their development. This program would provide intensive development of researches and use of the accumulated practical experience of exposure of capabilities of the gifted and talented children, and also providing them with the psychological help.

In the work the opinions of authors about the concept of ability are given. The authors' interpretation to the concept of ability is given.

ӨОЖ 37.037

А.Р. ЖҮНИСОВА, А.Ж. КУВАТОВ
ЖАСТАРДЫҢ ӨМІРГЕ ДЕГЕН БЕЛСЕНДІЛІК
ҰСТАНЫМЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ
МАҢЫЗЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ МАЗМҰНЫ

Бүгінгі Тәуелсіз Қазақстан кеңістігіндегі ұлттық ойын арқылы жастардың өмір сүру үдерісіндегі белсенділік ұстанымын қалыптастыру толыққанды зерттелді деу ертерек. Жастардың ұлттық ойын арқылы дүниетанымын дамытуда оның маңызы мен мамзұнының атқарар рөлі зор.

Студенттің ойын кезіндегі қимыл-қозғалысы дене бітімін жетілдірсе, іс-әрекеттегі амал-тәсілдері ой-сананың дамуына ықпал етсе, ал қарым-қатынастағы пайымдаулары өзіндік таным-түсінік, мінез-құлық әдептерін бекітуіне әсер етсе, осының бәрі тұтаса келіп жеке тұлғаның пішін болмысына, кісілік келбетіне, көзқарас нышандарының өркендеуіне жол ашады. Студенттің бүгінгі ойынынан бастау алған іс-әрекет, түсінік, таным, ұғым, әдеп, машық, дағды, мінез, қарым-қатынас нышандары дами-дами келіп, жеке тұлғаның тіршілігінен жалғасын тауып, олардың қоғамда атқаратын еңбегімен ұштасатындығы ақиқат. Оны - күнделікті өмір ағысы жан-жақты айқындап отырған бұлтарыссыз шындық. Осы тұрғыдан келгенде, әр саладан келіп тоғысатын күрделі мәселенің бірі – ойын туралы педагогика, психология, философия, медицина т.б. ғылым жүйесінде сан алуан зерттеулер, әр түрлі теориялық бағдарлар мен ғылыми топшылаулар, түрлі-түрлі қайшылықтар бар екендігі де белгілі. Әсіресе,

ойынның шығуы, дамуы, жүзеге асуы, танымдық түр сипатына байланысты мәселелер – педагогика тарихында талай ғасырдан бері толассыз сөз болып келе жатқан проблема.

Халқымыздың даму тарихына көз салсақ, әрбір заманның уақыт деңгейіндегі талап тілекке орай үйлесім тауып ойынның түрі, мән-мазмұны, ұйымдастыру жолдары тиісті дәрежеде өріс алып, дамып, өзгеріп, жетіліп отырған құбылыс. Әдетте, бала ересек адам өмірінен көрген, байқаған, сезім әрекеттеріне еліктеп, оны ойынға айналдырып және түрлі ойыншықтар мен заттарды пайдаланып ойнайды. Ойынға отбасындағы көрші-қоландағы өзі тетелес балалар, реті келсе, ересек адамдар да араласады. Біздің зерттеу объектіміз жоғары оқу орнында студенттердің ойын арқылы белсенділігін арттыру болғандықтан, оның педагогикалық заңдылықтары мен әлеуметтік мәнін аша отырып, тәрбиелік сипатын тиімді және халықтың ұлттық ойындары негізінде адамгершілік, мейірімділік әдептерін жастардың бойына сіңіру жолдарын айқындай түсу. Ойынның мән-мазмұны әлеуметтік, қоғамдық жағдайымен үндеседі. Заманның уақыт тілегі мен талабынан туатын қарым-қатынас, өмірдің өзінен бастау алатын еңбектің түрлі сипаттары, адамдардың ара-қатынасындағы бауырмалдық, өзара қамқорлық, жаһаттастық, дәстүр, салт-санадағы ізгіліктегі кісілік келбет бала ойынына әсерін тигізіп өміршен өзгерістерге түсіріп отыратын іс-әрекеттің ұйытқысы.

Ұлттық ойынның дамуы мен пайда болуына арналған ғылыми зерттеу жұмыстары әр саладан баршылық. Зерттеу мәселесімен педагогтар, философтар, психологтар, тарихшылар, этнографтар, өнер қайраткерлері т.б. шұғылданды.

Студенттердің өмірге белсенділігін қалыптастыру туралы айтылған даналық ойларға зейін қойсақ, алдымен бүкіл әлемнің ұстазы атанған әл-Фарабидің пікірлеріне жүгінеміз.

Алып ойдың кеніші - Әбу Насыр әл-Фараби (870-950) дүниежүзілік ғылыммен, даналық болжамдарымен ықпал еткен ұлы ғалым. «Ақылдың мәні туралы», «Қайырымды қала тұрғындарының көзқарасы», т.б. еңбектерінің тағылымы мол. Әділдік инабаттылық, мейірім, жомарттық-адамгершілік көрсеткіші екендігі әр саладан баяндалған. Тәрбие мәселесінде өмірге белсенділік танытуды бірінші орынға қойды.

Адамды бақытқа жеткізетін даналық жол – қайырымдылық, имандылық, адамгершілік екендігін әр жақты дәлелдеді. Ал оған жетудің кілті тәлім-тәрбие, адамның өзін-өзі тежей білуі екендігін айтып: «...адамгершілікке негізделген татулық, жарасымдылық, келісе білушілік бақытқа қол жеткізеді. Бұл – қайырымдылық», - деп көрсетті ұлы бабамыз. Болашаққа үміт сеніммен қарау мен соған ұмтылу ешкімді жәбірлемей, ар-намысына тимей қарым-қатынас жасау - әділет жолы. Бұл қасиеттер тәрбие арқылы адам бойына сенетіндігіне сеніп, оған машықтанып, жаттығуды қолдады.

Адамда болуға тиісті ізгілік пен қайырымдылықтың өнегелі үлгісін данышпан бабамыз былай:

- тәні таза, дене бітімі мінсіз, өмірге бейім, икемділік;
- тиісті мәселенің жай-жапсарын ақиқат шындыққа сәйкес жете түсініп, ұғына білушілік;
- түсінгенін, көргенін, естігенін, аңғарғанын жадында сақтап ұмытпаушылық;
- байқағанын сол заматта ұғынатын алғырлық, ишаратты тез аңғаратын ақыл иесі болушылық;
- ой-түсінігін тапқырлықпен дәл де айқын жеткізе алатын ділмарлық;
- өнер-білімге құштарлық, оқудан және үйренуден жалықпайтын еңбекқорлық;
- ішіп-жеуге қанағатшыл, сауық құмарлық пен ләззатшылдыққа жирене қарайтын тазалық пен пәктік;
- шындықты сүйіп, өтірік пен суайттықты, жалғандықты жеккөрушілік;
- жаны асқақ, ар-намысын ардақтап қорғай білушілік;
- игі іске ынтызарлық және пасықтыққа аяқ басушылық;
- дүние қоныздыққа жирене қараушылық;
- әділетті сую, озбырлық пен опасыздықты жек көріп, зардап шегушілерге қол ұшын бере білушілік;
- қыныр, нойыс мінезділерге қарыспай-ақ тойтарыс беріп, жасқануды білмейтін батылдылық пен ержүректілік.

Бұл игі қасиеттерді бойға дарыту – бала дүниеге келген кезден бастап жүйелі түрде жүргізілуін ұлы ұстаз қайырымды қала басшысына тән мінез-құлықтар арқылы меңзей отырып, адамгершілік әдептің ізгі сипаттарын белгілеп берген болатын. Дене шынықтыру сабағы арқылы жүзеге асуға тиісті асқақ арманға толы педагогикалық толғаныс осыдан он бір ғасыр бұрын айтылғанымен де, күні бүгінге дейін өзінің қадір-қасиетін пайымдаулар. Егемендікке қолы жаңа ғана жеткен еліміздің болашақ иегерлерінің бойына ұлы ұстаз нұсқаған өмірге белсенділік дарытуға ниеттенсек, басшылыққа алсақ ісіміз табысты болары хақ. Әрине, дана ойшылдардың ұсынған ұсынымдары пайымдауларын бала ойыны арқылы жүргізілсін деп айтпағанымен де, тәрбие тәңірі дене шынықтыру екені түсінікті.

Кеңестік дәуірде жасөспірімдерді өмірге деген белсенділік ұстанымын қалыптастыруы социалистік құрылыстың жағдайында адамгершілікке бағдарлау негізінде іске асырылып келді.

«Ұстаным» ұғымы тұлғалық болмыстың әр түрлі аспектіге қатысты түрленуінің нысанын білдіреді, оның мазмұны әр түрлі. Қазіргі философия ілімінде, психология және педагогика нысанында тұлғаның ұстанымы әр түрлі тұрғыда көрініс береді. Аталған ұғым тұлғалық мәселелерді және оның

топ арасындағы орнын, ұжымдық-қауымдық қарым-қатынасқа түсудегі іс-әрекетін қамтиды. Тұлғалық болмыс социалистік құрылыста қай кластан, слойдан, топтан деген бағамен белсенділік ұстаным айқындалып келді.

Б.Г. Ананьев (психолог) «Тұлғаның ұстанымы әлеуметтік қызметте көпқырлы болып, күрделі қарым-қатынас жүйесін құрып, субъекті ретінде ортамен қатысымға түседі» - деп атап өтеді [1]. Психологиялық жағдайын Л.И. Божович зерттеп, тұлғалық болмысқа анықтама берген [2].

Жоғарыдағы зерттеушілердің пікірін ескере отырып, біздер «ұстаным» ұғымына мынадай ой түюге болады: ұстаным – тұлғалық болмыстың ең маңызды құрамы; ұстаным туралы ой айту оның топ, ұжым ішіндегі жеке іс-әрекетіне байланысты болып келеді; тұлғалық болмыстың адамгершілікті қадамдары барлық қызмет арналарынан байқалып тұрады. Тұлғаның болмыстық өмірге деген белсенділік ұстанымын философтар (Л.М. Архангельский [3], Ф. Кузнецов [4], А.С. Капто [5] және т.б.), педагогтар (О.С. Богданова [6], В.А. Сухомлинский [7] және т.б.) қарастырған.

Л.М. Архангельский [3] тұлғалық болмыстың ұстанымы өзінің әлеуметтік жағдайына субъективтік қатынас тұрғысында қарауы және оның шығу тегіне, класына тікелей байланысты деп есептейді.

Ф. Кузнецов өмірге деген белсенділік ұстанымы қоғам алдындағы борышын өтеу деп, азаматтық қарым-қатынастың адамгершілік қағидасына айналып, ішкі ұятын оятып, елдегі болып жатқан оқиғаларға жауапкершілікпен қарау тұрғысында зерттеген. Белсенділік әр тұлғаның интегралданған бет-ажарының көрінісі: сенімі, білімі, адамгершілігі, ерік-жігер сапалық нышандары. Былайша айтқанда, ол тек қоғамдық мүддеге ғана қатысты құбылысы емес, оның жеке мұраты мен ішкі ұстанымының моральдық даму деңгейлігі болып табылады деген пайымдама жасаған [4].

А.С. Капто, адамның өмір сүрудегі белсенді ұстанымын анықтай отырып, «ол жинақтың көрсеткіш сапасын ұсынады, мұның өзі тұлғалық қасиетті көрсетіп тұрады» - деп ой қорытады [5].

Өмірге деген белсенділік ұстанымның маңыздылығы туралы бір ғана пікір айту орынсыз екені Кеңестік дәуірде де белгілі болғаны байқалды. Бір топ ғалымдар оны адамгершілік қағидалары деп есептесе, екінші бір топтағы ғалымдар ол іс-әрекет өнімі дейді, ал үшінші топтағылар қарым-қатынастағы парасатты жүйе тұрғысында қарастырады.

Педагогика нысанында зерттегендер О.С. Богданова, «өмірге деген белсенділік ұстанымы» әр тұлғаның идеялық-адамгершілікті қызметін бағалау қажеттілігінде байқауға болатынын атап өтеді. Мұнымен бірге оның мінез-құлқы мен бағыттылық іс-әрекетінің қоғамдағы орны мен кәсіби деңгейі көрініс береді деген пікірге тоқталған [6].

Жоғарыда тоталитарлық басқару жүйесінде жасөспірімдердің өмірге белсенділік ұстанымын қалыптастыру мәселесін зерттеушілердің еңбектеріне

талдау жасау барысында аңғарғанымыз не? – деген заңды сұраққа жауап берсек, ол мынадай тұжырым жасауға мүмкіндік береді:

1) коммунистік құрылысқа лайықты қоғам қажеттілігін бірінші деп есептеуге жасөспірімдердің ойлау іс-әрекетін жаулап алушылық, яғни олар өздерінің жеке тұлғалық болмысындағы белсенділік ұстанымын қоғам қажеттілігіне бағындыра білуін қалыптастыру;

2) коммунистік құбылысты ойдағыдай құру мақсатында жасөспірімдердің адамгершілік қасиеттерін белсенділік ұстанымына айналдыру;

3) олардың өмірдегі іс-әрекетіне тек қоғамдық психологияны орнықтыру;

4) жасөспірімдердің белсенділік ұстанымы әлеуметтік-моральдық (коммунистік) іс-әрекет сапасында қалыптасып, мазмұндық-үдерістік қағидасына сүйеніп, тек осы қасиетпен субъекті ретінде ортамен қарым-қатынасқа түсу;

5) қоғам алдындағы борышы мен парызы коммунистік мораль талабымен орындалуын қадағалау;

6) тұлғалық болмыстың өмірге деген белсенділігінің ұстанымы жоғарыдағы сапалық көрсеткіштер тұрғысында интегралданып, оның сенімінің, білімінің, адамгершілігінің, ерік-жігерінің қалыптасуы;

7) тұлғалық болмыстың өмірге деген белсенділік ұстанымы аталған сыртқы факторлардың ішкі сапаға айналуы нәтижесінде іске асырылуы, осындай көрсеткіштерден барып белсенділік ұстанымының көрінісі: шыдам-тоқтаманың, шығармашылық тапқырлығы мен тәуекелшілігінің қалыптасуы.

Барлық жоғарыдағы талданып өткен кеңестік ғалымдардың пікірлері әр түрлі деп есептеліп келгенімен, түйіндеменің бір арнаға «құйылуын» аңғару қиын емес, оның өзі 7 көрсеткіш болғанымен, шығарар қорытынды әрбір жасөспірімнің өмірге деген жеке-дара тұлғалық болмыстың табиғи жағдайынан туындайтын белсенділік ұстанымы зерттеу нысанына айналмай келгенін аңғару қиындық келтірмегені байқалып тұр.

В.А. Сухомлинский адамгершілікті дүниетанымдық, парасаттылық, тәртіптілік сапада қарастырған [7].

Байқап отырғанымыздай, зерттеушілер жасөспірімдердің өмірге деген белсенділік ұстанымын қалыптастырудың негізі олардың адамгершілігіне тікелей бағынышты екендігінде деген ой-пікір түзуінде деп қабылдаймыз. Біздер де бүгінгі білім мен тәрбие кеңістігін ұлттық мүдде тұрғысында осындай тұжырыммен қарауымызға болады деген қорытынды жасаймыз.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания – М. Наука, 1977. – 380 с.

2 Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1968. – 464 с.

3 Архангельский Л.М. Социально-этнические проблемы теории личности. М.: Мысль, 1977. – 221 с.

4 Кузнецов Ф. Размышления о нравственности.: Кн. Публицистики. –М.: Сов.Россия, 1979. – 411 с.

5 Капто А.С. Классовое воспитание: методология, теория, практика. – М. Политиздат, 1985. – 416 с.

6 Богданова О.С. Нравственное воспитание сташеклассников: кн. Для учителя. – М.: Просвещение, 1988. – 204 с.

7 Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека. – М.: Педагогика, 1990. – 286 с.

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ. Редакцияға 20.08.2012 ж. материал түсті.

А.Р. ЖУНУСОВА, А.Ж. КУВАТОВ
ЗНАЧЕНИЕ И СОДЕРЖАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ АКТИВНОЙ
ЖИЗНЕННОЙ ПОЗИЦИИ МОЛОДЕЖИ
A.R. ZHUNUSSOVA, A.J. KUVATOV
THE MEANING AND CONTENT OF FORMATION OF THE ACTIVE
LIFE POSITION OF YOUTH

Резюме

В статье рассмотрены значение и содержание формирования активной жизненной позиции молодежи в физической культуре.

Resume

In the article there are considered the importance and contents of shaping the active life position of youth in physical culture.

УДК 159.9

К.С. ИСИНОВА, А.И. ГОНЧЕРУК СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ПРАКТИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ В ПСИХОЛОГИИ

Современный этап развития психологической науки в Казахстане характеризуется актуализацией практической психологии как одного из наиболее важного научно-практического направления. Этому способствует возрастающая потребность различных структур общества и отдельных граждан в практической помощи психологов, психотерапевтов, в получении психологических консультаций и поддержки, в повышении психологической

компетентности и информированности в области психологических знаний, а соответственно, и формирования психологической культуры [1].

Социально-психологическое напряжение, которое испытывает человек в период экономической нестабильности, в переходные этапы исторически обусловленных изменений, побуждают его искать различные источники реализации вышеуказанных психологических потребностей. С изменением отношения людей нашего общества к психологии как науке, призванной и способной оказывать реальную практическую помощь, а так же с увеличением количества общедоступной литературы по психологической проблематике и всеобщей «психологизацией» средств массовой информации, психология становится актуальной, значимой и востребованной отраслью. В связи с этим, можно с твердой уверенностью утверждать, что сегодня для казахстанской исследовательской науки особо остро стоит вопрос о развитии консультационных служб, ориентированных на оказание практической психологической помощи.

Советский период характеризуется развитием только медицинской психотерапии, другие виды психотерапевтических практик были запрещены. В связи с этим, особо следует подчеркнуть, что современный этап развития казахстанской психологической науки характеризуется созданием и формированием своей психологической, психотерапевтической школы, где особого внимания заслуживают исследования в области немедицинской психотерапевтической практики.

В связи с тем, что в советской психологической школе существовали жесткие запреты на развитие реальной практики психологического консультирования и психотерапии, перед отечественными теоретиками и практиками практической психологии стоит ряд проблем, требующих научного рассмотрения. К таким проблемам можно отнести: «соотношение отечественного и мирового наследия» в области психологического консультирования и психотерапии, дилемма, должен ли психолог в ситуации оказания психологической помощи ограничивать себя рамками одного подхода или «задействовать целый комплекс подходов и средств в силу комплексного многогранного характера самих реальных проблем клиента», каков реальный «психологический портрет» клиента психологических служб, какой должна быть модель консультационной беседы, как основного и особого средства воздействия на человека, оказавшегося в кризисной ситуации и многие другие [2].

В настоящее время в нашей республике резко возросли интерес и потребность людей в интенсивной разработке различных актуальных проблем психологии. Повысился уровень научных исследований, расширена пропаганда психологических знаний, проведен ряд научно-теоретических конференций, изданы монографии, выпущены учебники и учебные пособия, типовые программы, методические разработки, библиографические указатели, терминологические словари. Несколько оживилась деятельность психологов,

входящих в Алматинскую областную ассоциацию «Национальное образование и воспитание», и работа вновь учрежденного Центра этнопсихологии и этнопедагогики при КазГУ им. Аль-Фараби [3].

Конечно, общая картина довольно отрадна. Но если посмотреть глубже, то всё обстоит здесь не столь благополучно.

К сожалению, статус психологии в нашей республике неоправданно принижен. Многие вопросы, имеющие самое прямое отношение к психологии, решаются без её участия. Так, очень слабо используются психологические данные в различных отраслях экономики, образования, здравоохранения, культуры, госаппарата, в правоохранительных органах, в армии и т.д. Почти не используются возможности психологической науки для профилактики и преодоления алкоголизма, наркомании, суицида, проституции и других негативных антиобщественных явлений, не проводится психологическая экспертиза и при анализе несчастных случаев, аварий, производственных травм, расследовании правонарушений и преступлений.

В сфере духовно-нравственной жизни полиэтнического общества не созданы условия для овладения основами психологических знаний и умений как важного элемента общечеловеческой культуры полноценно развитой личности, ориентированной на её самовоспитание и самоусовершенствование. Психологическая подготовка студентов средних и высших учебных заведений оказалась в значительной мере оторванной от решения реальных учебно-воспитательных задач и запросов демократического государства. Качество подготовки и численность специалистов-психологов не удовлетворяют нашу общественную потребность. Так, ежегодный приём студентов по специальности «психология» в 10 университетах не превышает ста человек. Если иметь в виду, что количество только общеобразовательных средних школ в республике более 9 тысяч, то эта цифра - капля в море [1].

Одной из причин перечисленных недостатков является крайне неудовлетворительное состояние разработки как фундаментальных, так и прикладных психологических проблем и острая нехватка квалифицированных психологов.

В последние десятилетия заметно возрос интерес советских ученых к современной американской психологии развития, прежде всего, из-за широкого распространения ее идей во многих странах мира и особого подъема исследований, которые приобрели в США огромный, невиданный размах. Масштабы поистине поражают. Общая величина федеральных и частных субсидий только на исследования развития детей и подростков составила, например, в 1978 г. более 900 млн. долларов. Разработаны 5000 исследовательских программ по изучению детей и подростков, которые охватывают все стороны психической жизни. Научной работой занимаются 120000 психологов; на 1 млн. населения приходится 424 психолога.

Целью обучения для получения степени бакалавра психологии является обеспечить студентов надежной базой научных знаний, а также практическим опытом во всех основных областях психологии. Психология включает в себя множество различных дисциплин, и курс обучения должен подготовить студентов к широкому кругу потенциальных профессий, которые они могут выбрать. Студенты, желающие получить двойную степень, могут в конце обучения сдать государственные экзамены и получить второй диплом университета.

Специальность «Психология» подразумевает широкий обзор большого количества психологических тем. Основная научная база состоит из предметов, освещающих самые важные отрасли данной дисциплины, и дает студентам глубокое знание и понимание теорий и проблем современной психологической мысли. Акцент на научном и биологическом компонентах позволяет студентам приобрести опыт критического мышления, анализа и интеграции научной теории и практики. Специализированные предметы дают студентам более глубокое понимание важнейших для современного общества проблем. Студенты знакомятся не только с методами терапии и лечения психических заболеваний, но и с проблемами межкультурной коммуникации и динамикой семейных отношений, а также с применением психологических принципов в деловой среде. Для того чтобы лучше подготовить студентов к дальнейшей жизни, американские университеты предлагают два курса, которые студенты могут выбрать в качестве специализации. Курс «Научная психология» готовит студентов к дальнейшему обучению в области клинической психологии, а также по исследовательско-ориентированным программам в области теории познания, нейропсихологии, здоровья и в других важных областях. Курс «Практическая психология» позволяет студентам приобрести больше практических знаний в прикладной психологии, а также глубокое понимание бизнеса с помощью соответствующих предметов, включенных в программу [2].

Психолог в США имеет ученую степень доктора философии или доктора психологии по одной из 50 психологических дисциплин. Это уровень нашего кандидата наук. Они проводят исследования, пишут книги, обучают студентов. Диплом бакалавра или магистра максимум позволит занять должность ассистента. Чтобы получить лицензию необходимо пару лет практиковаться в качестве ассистента. Право работать психоаналитиком предоставляется только после 8-10 лет дополнительных тренингов.

Гуманитарное образование по специальности «Психология» открывает широкие возможности выбора профессии. Это можно заметить по выбору рода занятий выпускниками, обучавшихся по данной специальности. Многие из них поступили на обучение для получения степени магистра или доктора психологии в самые престижные университеты в Чешской Республике, США и Европе, включая, к примеру, Кембриджский университет

в Англии, и это доказывает, что выпускники американских университетов соответствуют требованиям ведущих учебных заведений. Другие решают выходить напрямую на рынок труда, и выпускники занимают самые разнообразные должности: от специалистов консалтинговых фирм по тренингам для работников руководящего звена и менеджеров по персоналу в крупнейших международных компаниях до психологов, работающих с проблемными детьми в приютах, или консультантов правительства ЕС по вопросам культурного многообразия. Третьи с успехом получают ученые степени в смежных областях, таких как социология, образование для взрослых, политика или общественные отношения. При таком огромном разнообразии будущих возможностей степень бакалавра психологии помогает сохранить возможность выбора, когда наступает время принять решение о трудоустройстве, и с помощью опыта, полученного при изучении различных предметов данной специальности, бакалавр психологии сможет принять самое подходящее для него решение.

Таким образом, мы можем утверждать, что психологические науки в Казахстане начали свой рост и современное общество нуждается в развитии не только психологии в целом, а также и прикладных ее наук.

Конечно, уровень развития психологии в Америке выше, чем в Казахстане, но, как было отмечено, на данный момент в Казахстане за свой короткий срок развития уже повысился уровень научных исследований, расширена пропаганда психологических знаний, проведен ряд научно-теоретических конференций, изданы монографии, выпущены учебники и учебные пособия, типовые программы, методические разработки, библиографические указатели, терминологические словари.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 Сатыбалдина Н.К. Тенденции современной психологической науки // Вестник КазНУ. Серия психологии и социологии. - Алматы. ©1(6). 2000. 33-39 с.
- 2 Теоретические и прикладные проблемы практической психологии // Под ред. С.М. Джакупова. - Алматы, 2001. 180 с.
- 3 Донцов А.И., Жуков Ю.М., Петровская Л.А. Практическая социальная психология как область профессиональной деятельности // Введение в практическую социальную психологию. - М.: Смысл, 1999. 7-21 с.

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар. Материал поступил в редакцию 20.07.2012 г.

К.С. ИСИНОВА, А.И. ГОНЧЕРУК
ПСИХОЛОГИЯДАҒЫ ТӘЖІРИБЕЛІК БАҒЫТТЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ
ЖӘНЕ ДАМУЫ

Түйіндеме

Мақалада Қазақстандағы психологияның жағдайы және даму өзектілігі туралы ақпарат келтірілген, ондай-ақ Америкада «психология» мамандығы бойынша әдістемелік оқыту жайында жазылған.

Resume

The article presents the data about the status and topicality of the development of psychology in Kazakhstan, the methodology of training in specialty "psychology" in America is described.

ӨОЖ 37.013

Ж.С. ҚАЗИЯКПАРОВА БІЛІМ БЕРУДЕ АҚПАРАТТАНУ МЕН АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ КІРІКТІРУ

Білім берудің ең маңызды стратегиялық міндеттерінің бірі оның сапасын көтеру болып саналады. Білім берудің нәтижесі құбылмалы әлеуметтік және экономикалық жағдайларға бейімделуге қабілетті, қазіргі өмір кеңістігінде алғырлық, тіл тапқыштық, ұтымдылық қасиеттеріне ие жан-жақты дамыған тұлға болуы керек.

АКТ саласындағы білім беру сапасын арттыру факторына осы технологияларды оқу, өндірістік және басқа іс-әрекет түрлерінде саналы игеріп-пайдалана білу жатады. Кез-келген АКТ орнатудың негізгі заңдылықтарын, бағытқа сай ақпараттық үрдісті құрудың жалпы қағидаттары мен әдістерін білу бүгінгі таңда өмірдің жаңа беттері мен қалыптасып келе жатқан технологиялық ортаға бейімделудің, еңбек жолы барысында жаңа мамандықтарды, жаңа ғылымданған технологияларды игеру мүмкіндігінің басты шарты болып табылады [1].

Барлық ғылымдардың ортақ құрамды бөлігі ақпарат болып саналады. Ол сипаты мен мазмұны әртүрлі ғылымдарды біріктіретіндіктен, ақпараттану зерттейтін ақпараттық үрдістер барлық дерлік пәндік салаларда қолданылады.

Қазіргі таңда білім беру жүйесіндегі инновациялық үрдістер жоғары білімді, зияткерлік тұрғыдан дамыған тұлғаны дайындауды жетілдірудің жаңа жолдарын іздестіру мәселесін қырынан қойып отыр. Ақпараттану мен ақпараттық технологияларды басқа жалпы білім беретін пәндермен кіріктіру шынайы қажеттілікке айналып отыр. Кіріктіру ЖОО-дағы білімнің

мүмкіндіктерін көбейтудің, педагогтың әдістемелік қорын молайтудың және оқу сапасын арттырудың құралы болып табылады.

Өмірдің өзі жоғары оқу орындарына жаңа бағыттарды сілтеп, білімді дамытудың перспективаларын ұсынуда. Қазіргі заманғы білім берудің басты қиындықтарының бірі сол – кіріктіру байланыстары нашар дамыған. Көбінесе бір пән бойынша жақсы үлгеретін студент, бар білімін өмірде түгілі, басқа пәндерде қолдана алмайды. Оның басты себебі – жалпы білім беретін мектепте дәстүрлі түрде білім жинақтауға көңіл бөлінеді де, ал қазіргі таңның талабы бойынша мектептен шығатын түлек білімдерін нақты өмір жағдаяттарында пайдалана білуі тиіс. Студенттер үлкен көлемдегі ақпаратты қабылдауға және өңдеуге дайын болып, оларды кез-келген пәндік салада қолдану амалдарын, тәсілдері мен технологияларын меңгерулері тиіс. Осыған байланысты ақпараттық технологиялар тек қана зерттеу нысаны ғана емес, сондай-ақ оқытудың жұмыс ортасы мен құралы болып табылады.

Білім беру аясына пәндерді кіріктіруді енгізу қазіргі таңда мектеп пен жалпы қоғамның алдында тұрған міндеттерді шешуге көмектеседі. КІРІКТІРУ – (лат. «Integratio» – қалпына келтіру, толықтыру) ғылымдарды бір-бірімен байланыстыру және жақындату үрдісі, жеке бөліктерді біртұтас ететін үрдіс. Кіріктірудің басты мақсаты – білім алушылардың қоршаған орта жөніндегі біртұтас көзқарастарын, яғни дүниетанымын қалыптастыру. Оқу-тәрбие үрдісін кіріктіріп құрудың оқыту мен тәрбиелеудің міндеттерін сапалы шешуге көмек беретін кейбір мүмкіндіктеріне тоқталайық:

- Пәнішілік байланыстардан пәнаралық байланыстарға көшу білім алушыға әрекеттер тәсілдерін бір нысаннан екіншіге аударуға мүмкіндік береді, бұл оқуды жеңілдетіп, әлемнің тұтастығы туралы көзқарастарды қалыптастырады;
- Пәндерді кіріктіру құрылымындағы мәселелік жағдаяттар үлесін ұлғайту арқылы білім алушының ойлау әрекетін белсендіре түсуге болады;
- Кіріктіру сабақтың ақпараттық сыйымдылығын арттырады;
- Оқу материалын кіріктіру білім алушылардың шығармашылығын дамытып, алған білімдерін нақты жағдайларда қолдана білуге үйретеді, мәдениеттілікті қалыптастырудың маңызды факторы, табиғатқа, адамдарға, өмірге деген дұрыс көзқарастарға бағытталған жеке тұлғалық қасиеттерді қалыптастыру тәсілі болып табылады.

Дәстүрлі түрде кіріктіруді жүзеге асырудың ең қол жетімді тәсілдерінің бірі кіріктірілген сабақтарды өткізу болып табылады. Ақпараттану сабақтары – бұл барлық дерлік пәндерді біріктіруге мүмкіндік беретін әмбебап буын. Ақпараттық технологиялардың құрал-саймандары мен білім алушылардың дайындық деңгейін пайдалана отырып, кіріктірілген сабақтарды, кіріктірілген тапсырмаларды, кіріктірілген модульдарды құруға болады. Электронды кестелерді зерттей отырып, математика мен физика есептерін шешуге, функция графиктерін тұрғызуға, теңдеулер шешуге, жуықталған

есептеулерді орындауға, физикалық үрдістерді орындауға болады. Интернет сервистері мен қызметтерін пайдалана отырып, білім алушылар қызықты мәліметтермен танысып, соңғы ғылыми жетістіктер туралы дерек алып, табылған ақпаратты өңдеуге және жүйелеуге дағдыланады. Деректер қорын зерттей отырып, ақпаратты жіктеу мен құрылымдау дағдыларын қалыптастыруға болады. Бұл тізімді осылай жалғастыра беруге болады. Сонымен бірге курстың кіріктіру сипаты жалпы білімнің міндетті мазмұндық минимумы талаптары шеңберінде жүзеге асырылады.

«Ақпараттану» пәніне деген, оны жүйе құрушы және кіріктіруші пән ретінде қабылдайтын қазіргі қалыптасқан пікірлерге сүйене отырып, былай деп тұжырымдауға болады: тәрбие жұмысын белсендіру мен тәрбие іс-әрекетіне жаңа әдістемелерді енгізу ақпараттандыру жағдайындағы әлеуметтендірудің кездейсоқ факторларының ықпалын азайтып, болашақ мамандарды ақпараттық қоғамдағы өмірге дайындауды бағытты түрде жүргізуге мүмкіндік береді. Кіріктіру тек оқытып қана қоймай, тәрбиелейді де. Тәрбиенің мақсаты – келесі қасиеттерді қалыптастыру болмақ:

- практикалық іс-әрекетке деген жағымды эмоциялық көзқарас;
- техниканы, ақпаратты үнемді пайдалану, өзгенің еңбегін құрметтеу сезімі;
- компьютерлік технологияларды игеру арқылы өзін-өзі танытуға ұмтылу;
- жұмыстың нәтижелеріне (жеке және топтық) деген жауапкершілікті сезіну.

Қазіргі жағдайларда білім беру ғылыми-техникалық үдерістің екпінді үрдістерінен артта қала алмайды, ол ғылымның, техниканың, өндірістің және саясаттың дамуындағы кіріктіру функцияларын нығайтуға атсалысады. Біздің қоғамымыз үнемі даму үстінде және білім беру саласы арқылы адамға қоятын жаңа талаптарын алға тарту арқылы білім сапасына да жаңа талаптар қояды:

- білімдарлық пен тәрбиелілікке;
- зияткерлік-физикалық дамуға;
- ойлау және шығармашылықпен әрекет ету қабілеттілігіне [2].

Бұл қасиеттердің бірқатарын кіріктірілген сабақтарды, кіріктірілген курстарды енгізу арқылы, компьютерлік технологияларды пайдаланып дамытуға болады. Кіріктіру үрдісі өте күрделі. Оның дамуын тежеп тұрған бірқатар объективті және субъективті себептердің бар екені белгілі. Алайда қашанда алға қарай жүре беру керек. Нәтижесінде болашақ мамандар тек ақпараттық компьютерлік технологияларды меңгеріп қана қоймай, өзінің жан-жақты терең білімін іс жүзінде қолдана білетін болады.

Педагогикалық қауымдастықпен ынтымақтастық тәжірибесі көрсеткендей, ақпараттық технологияларды кіріктіру білім беру үрдісі үшін келесі мүмкіндіктерді ашып береді: алуан түрлі ақпаратқа еркін және тиімді түрде қол жеткізу, ақпараттың әртүрлі көздерін пайдалана білу, біліктілікті Internet арқылы дамыту, компьютерді ақпаратты іздеп-табу, даярлау, өңдеу, басып шығару құралы ретінде пайдалану; экспериментті жүргізу үшін модельдеу

мүмкіндігі, белгілі бір дағдылар мен біліктерді өңдеу, білімді тексеру, оқушылардың зерттеушілік іс-әрекетін ұйымдастыру, оқу тартымдылығын арттыру, жаңа материалды қызықты түрде түсіндіру, көрнекі түрде көрсету.

Үдеріс жаңаны ашу арқылы емес, бар қолымыздағыны шығармашылықпен қайта құру арқылы да жүзеге асады. Бұл жағдайда білімнің жаңа сапасына қол жеткізу білім беру үрдісі мен білім беруді басқару үрдісінде ақпараттануды оқыту мен ақпараттық технологияларды жүйелі түрде кіріктіру көмегімен жүзеге асырылады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Яковлев, А.И. Информационно-коммуникационные технологии в дистанционном обучении: докл. на круглом столе «ИКТ в дистанционном образовании». - М.: МИА, 1999. - 148 с.

2 Красильникова В.А. Информационные и коммуникационные технологии в образовании. - М.: ООО «Дом педагогики», 2006. - 231 с.

Еуразия Академия, Батыс Қазақстан облысы, Орал қ. Материал 14.09.2012 ж. редакцияға түсті.

Ж.С. КАЖИАКПАРОВА
ИНТЕГРАЦИЯ ИНФОРМАТИКИ И ИНФОРМАЦИОННЫХ
ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАНИИ
ZH.S. KAZHIAKPAROVA
INTEGRATION OF COMPUTER SCIENCE AND INFORMATION
TECHNOLOGY IN EDUCATION

Резюме

В данной статье речь идет о том, чтобы достичь нового качества образования за счет реорганизации образовательного процесса с помощью приоритетного преподавания информатики и системной интеграции информационных технологий в самом образовательном процессе и в управлении образованием.

Resume

This article is about how to achieve new quality of education due to the reorganization of the educational process with the priority of teaching computer science and system integration of information technology in the educational process and in education management.

G.M. KAZHIKENOVA, G.B. TAZHENOVA
OPTIMAL WAYS OF IMPROVING THE EFFICIENCY
OF TEACHING PROFESSIONALLY ORIENTED
FOREIGN LANGUAGE

The beginning of the third millennium is a new stage of social and historical development. Social and cultural transformation processes are taking place in all spheres of society's culture. The traditional view of the world, cultural values and norms of mass behavior in different situations, scientific, and business communication are rapidly modified every day. All these modern transformation of individual personal and social nature occur on the basis of language-culture communication, improved dialogue, group and mass communication. In the light of modern conditions of social development, the expansion of international contacts of specialists in equal areas of professional activity was necessary to increase the capacity of the world's communications systems to improve occupational mobility specialists of every field of knowledge. The researchers argue that the modern person must systematically improve professional culture and language, and develop skills to adapt to the rapidly changing environment of new relationships to be willing to engage in dialogue and cross-cultural assimilation in space.

A qualitatively new stage in the development of education in higher education is based on the understanding of their purpose "Professionally-oriented foreign language" in training. In modern conditions, there is an urgent task of practical language skills, that has become as a reflect in the new wording of the objectives and content of career-training programs for non-language specialists. However, it should be noted that this problem is not fully realized, particularly in the final at the masters level. In connection with the transition to a multi-level system of higher education there is need of searching the most effective ways and means to prepare graduate students at all stages of professional development.

High level of professional competence of a student is achieved by the presence of his professional knowledge and skills acquired in the study of special, humanities while studying at university. Foreign language skills are implemented in the competence (communicative components), only if they are consistent with professional skills, certain qualifying characteristics undergraduates of a certain profile, as recorded by the State educational standards of postgraduate education.

From the perspective of a professional-oriented approach to the study of a foreign language in a non-language learning foreign language majors communicative competence is part of the professional competence of future specialists. Contemporary professionally oriented approach to learning a foreign language involves the formation of a graduate of foreign language communication

abilities in specific professional, business, academia and the circumstances allowing for the professional thinking, organizing and motivating motivational orientation and research.

The modern system of language training for professional communication is caused by several factors, among which some groups can be distinguished: socio-economic, social, educational, social, cultural, methodological and individual.

Socio-economic factors associated with the close interaction between the economy and education. In its turn, this interaction leads to a change in the requirements of the system of education in a foreign language. At present social order is reflected in the prestige of foreign language skills, social need in humans, virtually speaking foreign languages. In the Student Program, these factors are largely determining, as specialists with a foreign language are extremely demanded in our country and abroad, which is related to the growing number of international contacts.

Social and educational factors reflect the level of awareness of those involved in the educational policies of foreign language teaching, the importance of foreign language as a subject in the general context of education policy. This is reflected in the determination of the place and status of a subject of a foreign language in the formal education system and in particular the type of institution, and the number allocated to the study of the subject hours. In our case, the number of hours devoted to the study of a foreign language (0000 practical hours for undergraduate and 0000 hours practical for undergraduates) seems not to be enough, but it allows to solve the basic program requirements.

Effect of social-educational factors are expressed in conceptual approaches to the content of the subject of "foreign language" in the context of the general objectives and impact on the content of the subject at the level of the curriculum and part of the program.

Methodological factors embody the social order of society in relation to foreign language in terms of methodical science. As traditions in teaching the subject so real logistical capabilities possessed by the learning process are taken into account. Unfortunately, new learning technologies, such as internet tools are not widely used yet.

Social-cultural factors take into account the socio-cultural context of foreign language teaching, the whole system of cultural and social relations and accepted in society. These factors are important in the light of the humanization of education, as well as the possibility of graduate study directly culture and social relations in foreign countries.

In order to achieve effective results in learning a foreign language individual characteristics of all subjects of the educational process, as learners, and trainers directly bringing to life the software installation play a huge role. So methodical training issues should always be considered in view of students features and professional skills of teachers, as well as their interaction as subjects of study.

I.V. Rakhmanov, analyzing the relationship between the paradigm of methodological system and determining the totality of its factors, wrote: "In the fierce debate which method is best for teaching foreign languages, some very important questions, such as: who do we want to teach, for what purpose, which language, etc. are often neglected, and yet it is very important when choosing a method of teaching for each method under certain conditions has a certain objective value".

To answer these questions, first of all we must use communication, problem, student-oriented teaching methods with a professional orientation in the learning process.

Modern conditions emphasize the importance of practical language skills. Meanwhile, even L. V. Cherba noted that practical problems are dictated by life, that is, specific social relations in society. "Teachers of foreign languages should seriously think over the issue of the practical usefulness of his subject in general, and they teach the language in particular, and to use every opportunity to explain the whole matter to students". Thus, the effectiveness of the learning process depends on awareness of the usefulness of the subject under study trainees. In this case, no further action is needed to explain the usefulness of the subject the student a foreign language, because they are all aware of the need for language skills in their professional activities.

With regard to the principles of learning a foreign language, they are traditionally divided into general didactic (consciousness raising nature of the training, knowledge and strength, etc.) and methodical.

Personality-oriented concept of education is a priority one now. It can transform the way of learning mechanism to the development of culture, the image of man and the world, create the conditions in which the student develops its own universal nature, its natural powers.

In determining the goals and specific objectives of foreign language teaching foreign researchers also suggest to focus on the cultural, professional and socio-economic needs of the individual. However, they identify three levels of requirements: minimum, medium and maximum.

Social and economic needs at a minimum include a full command of the native language, providing students with functional literacy and the appropriate level of culture. This requirement preceded the decision of all subsequent tasks of education in general and language learning in particular. With the solutions to this problem must begin improving the teaching of languages.

Social and economic needs at the secondary level highlight the need for graduates in possession of free receptive oral and written forms of ownership of productive and functional at a sufficient level to communicate in at least one of the languages. Described proficiency defined by the Council of Europe as a threshold and can be taken as the basis for an active command of the language.

Social and economic needs at the highest level, which is the object of our study highlight the need for a functional receptive possession and ownership of productive minimum of at least one of the major languages of the world.

Professional language training is considered as a system of multidisciplinary science. Meanwhile, as numerous surveillance practices on interdisciplinary connections in high school (A. J. Danyluk, P. G. Kulagin, E. P. Komarova, V. Medvedev, and others), the technology to implement them in the learning process still insufficiently developed.

Learning a foreign language to non-language majors universities using model professionally-oriented training will be more effective if teachers comply with the following conditions are met: the objectives to be achieved by a special choice of forms, methods and means of education, organization of monitoring and evaluation of learning outcomes with the use of specially designed educational tests, the formation of readiness of teachers and students to the practical application of the model professionally-oriented foreign language teaching, implementation of student-centered interaction and master teacher in the educational process, establishment of interdisciplinary communication language being studied with special disciplines.

For their achievement in the learning process, especially in the advanced stage of the considered learning, less attention is paid to the rigid coordination of trainees. When organizing training methods are widely used to encourage self-development, creativity, enabling self-realization. The emphasis is on free creative thinking of students. Training does not make any visible attempt to predict or control in advance, what conclusion can lead students of their reasoning. This technique allows you to include problematic elements, research searching, extensive use of various kinds of homework in the training.

To increase the level of foreign language training specialist - is to forearm the student by knowledge, practical skills and abilities that will allow him to use a foreign language as a means of information activities, regular replenishment of the professional knowledge, professional communication. Skills training through language, language learning through specialty is one of the important problems of professional training in postgraduate education. In this regard, urgent search for ways to improve the effectiveness of foreign language teaching of undergraduates remains the actual one.

A. A. Verbitsky offers the transition from the regulatory, algorithm, program forms and methods of the didactic process in the institution for developing, problem, research, search, providing a product of cognitive motives of interest for future professional activities and conditions, and for creativity in teaching. He calls his method as the teaching context. It is the training, which is superimposed on the outline of this activity with the help of the entire system of teaching forms, methods and means of simulated objective and social content of future professional activity of the expert, and assimilation of knowledge as abstract symbol systems.

Active learning experience in various fields of education shows that with the help of its forms, methods and tools, you can effectively solve many problems difficult to reach in traditional teaching:

- make learning creative, that motivates students;
- form not only cognitive, but also professional motives and interests;
- educate future expert systems thinking, which includes not only a complete understanding of nature and society, but also of himself, his place in the world;
- to form a holistic view of her career in large fragments;
- vaccinate students, undergraduates experience of creative activity and emotional and holistic perception of reality in the context of the future of professional activity;
- teach collective intellectual and practical work, build the skills of social interaction and communication, individual and joint decision-making, raise responsible attitude, to acquire social values and attitudes of the professional staff, the general public;
- master methods of modeling and social planning.

A.A. Verbitsky work criterion of teacher and student is learning in the context situation. Situation simulates a real profession. By A.A. Verbitsky, in accordance with the model of contextual learning activity-based model of a specialist is reflected in the activity model of preparation, professional integrity of the content, represented as a system of professional problems, tasks and functions expressed in the system of educational problems, tasks and models, all over upcoming to professional.

Training models, tasks and problems determine the motive of every action orientation to meet the professional needs and should focus on a particular profession, which determines the content of the whole activity. In this activity, "to develop the ability of people, their interests, aptitudes, ... professional skills. " In addition to motivational and incentive levels which in the internal structure of activity, allocate an indicative research level. It aims to "study the conditions of work, the selection of the subject matter, the disclosure of its properties, the involvement of the guns." At this level, as defined by psychologists, is the planning, programming, interior linguistic organization of speech activity, i.e. the selection of means and methods of forming thoughts in speech communication is implemented. "Technical" thinking engineer, "clinical" thought the doctor, "spatial" thinking of the architect, "artistic" thinking in Arts are based on the appropriate motivation, have their own specific and must determine, in general, the construction of professionally oriented course of learning a foreign language.

Accordingly, the construction of professionally oriented master's course should be considered as a specific practice of students, and the fact that the core activities of masters is research. For orienting the research level typical tasks aimed at mapping, communication, selection, ordering of various tasks, approximating to the professional activities of the future specialist. The reorientation of the

educational process with the reproduction patterns of the past experience of mankind to develop ways to transform reality and self-mastery means means that a foreign language should perform a new function, which is an indirect effect of foreign language competence of the professional competence of a specialist. For the modern expert knowledge of at least one or two foreign languages is a prerequisite for its professionalism, its formation as a citizen and as a person, and professionally-oriented foreign language competence is included by experts in education in the list of key (generic) competences.

Competitiveness of modern specialist is determined not only by highly qualified professional in the field, but also the willingness to solve professional tasks in the foreign language communication.

LIST OF REFERENCES

- 1 N.D. Galskova, Modern methods of teaching a foreign language: A guide for teachers / N.D. Galskova. - M: Arctic-Gloss, 2000. - 165 p.
- 2 G.V. Kolshansky, Lingvocommunicative aspects of speech communication / G. V. Kolshansky// Foreign languages in school. - 1985. - № 1. - p. 10 - 15.
- 3 M.V. Lyakhovitskii, Some basic categories of methods of teaching foreign languages/M.V. Lyakhovitskii// Foreign languages in school. - 1973. - № 1. - p. 27 - 34.
- 4 P.I. Samples, Professionally-oriented teaching foreign language at the non-language faculties/ P. Samples, O.Y. Ivanova.- Eagle: OSU, 2005. - 114 p.
- 5 E.V. Roshchin, Features a foreign language as a subject in the educational system at the university/ E.V. Roschin// Foreign languages for non-special faculties: Intercollege. Sat - Leningrad: Publishing House of Leningrad. University Press, 1978. - p. 3-6.
- 6 A.A. Rybkin, Pedagogical conditions of professional skills to students of educational institutions in the Ministry of Internal Affairs of foreign language teaching/ A.A. Rybkin. - Saratov: Saratov Law Institute of the Russian Interior Ministry, 2005. -152 p.

Pavlodar State University named after S. Toraiyrov, Pavlodar. The material received on 19.09.2012.

Г.М. КАЖИКЕНОВА, Г.Б. ТАЖЕНОВА
 КӘСІБИ-БАҒЫТТАЛҒАН ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУ САПАСЫН
 ЖАҚСАРТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ
 Г.М. КАЖИКЕНОВА, Г.Б. ТАЖЕНОВА
 ОПТИМАЛЬНЫЕ ПУТИ УЛУЧШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПРЕПОДАВАНИЯ
 ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Түйіндеме

Әлеуметтік дамуының қазіргі шарттары іс-әрекеттің әртүрлі сфералар мамандардың халықаралық байланыстарды кеңейтуге жол береді, кәсіби жоғары білім берудің алдына жаңа міндеттерді қойады. Аталған мақалада кәсіби-бағытталған шетел тілді оқытудың тиімді жолдарын іздестіру мәселелері қарастырылады

Резюме

Современные условия социального развития ведут к расширению интернациональных контактов специалистов различных сфер деятельности, что ставит новые задачи перед высшим профессиональным образованием. В данной статье раскрываются проблемы поиска оптимальных путей преподавания профессионально-ориентированного иностранного языка.

УДК 37:174

К.М. КЕРТАЕВА, С.Д. АУБАКИРОВА
ИСТОКИ И СУЩНОСТЬ
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕОНТОЛОГИИ

Формирование профессиональной готовности, в частности деонтологической, представляется актуальным направлением в подготовке педагогических кадров.

Термин «деонтология» был введен в начале XIX века английским философом, социологом и юристом Иеремией Бентамом (1748-1832) для обозначения учения о нравственности в целом. Данный термин происходит от греческих слов «deontos» - должное и «logos» - учение, знание, т.е. деонтология есть учение, наука о должном.

Деонтология также рассматривается как раздел этической теории, в которой изучаются проблемы долга, моральных требований, нормативов и долженствования в целом. Долженствование - нечто должно быть осуществлено или совершено, путем которого нравственность выражает требования социальных законов, в том числе потребности общества и человека, принимает различные формы в поведении отдельного человека, в общих нормах и требованиях. [1]

Одной из первых профессиональных деонтологий появилась медицинская деонтология, поскольку именно в данной сфере остро стоит вопрос о нравственном поведении врача. Медицинская деонтология есть совокупность этических норм и принципов поведения медицинского работника при выполнении профессиональных обязанностей, предполагающая оказание

больному максимально возможной помощи с целью исключить возможность причинения ему вреда и способствующая повышению эффективности лечения больного и профилактике болезней.

Таким образом, понятие деонтологии в равной мере применимо к любой сфере профессиональной деятельности системы «человек-человек» (врач и пациент, судья и подсудимый, учитель и ученик, социальный работник - клиент), где имеется отношение зависимости и неравенства от компетентности, порядочности и человеческих качеств специалиста, от его осознанности.

Т.В. Мишаткина отмечает, что поскольку в сфере профессионального взаимодействия в системе «человек-человек», в частности в системе педагогического взаимодействия, наблюдается неравенство сторон – педагогов и учащихся, то возникает необходимость профессиональных деонтологий – этических кодексов, предписаний, норм и правил поведения в условиях неравенства и зависимости. [2, С. 8].

Основоположником педагогической деонтологии является К.М. Левитан, который в своем труде «Основы педагогической деонтологии» определяет ее как науку о профессиональном поведении педагога, разрабатывающую нормы и правила его поведения в сфере профессиональной деятельности, с помощью которых вырабатывается отношение к самому себе как профессионалу, к другим участникам педагогического процесса, через призму которых он оценивает все факты педагогической действительности. [3, С. 5]

Существуют и другие трактовки понятия «педагогическая деонтология».

В «Педагогическом словаре» Г.М. Коджаспировой [4] педагогическая деонтология определяется как «1) наука о профессиональном поведении педагога, 2) профессиональная этика, которая гарантирует доверительные отношения между участниками деятельности и общения и выражает педагогическую компетенцию, терпимость по отношению к другим людям и их идеям, моральную ответственность за принятые решения в процессе педагогической деятельности».

К.М. Кертаяева определяет педагогическую деонтологию как науку о поведении учителя в соответствии с его профессиональным долгом, разрабатывающую правила и нормы поведения педагога в сфере его профессиональной деятельности. Данное определение, на наш взгляд, более конкретизировано и отражает сущность данного понятия, выдвигая в качестве основной категории педагогической деонтологии «профессиональный долг» учителя.

Предметом педагогической деонтологии является исследование совокупности норм профессионального поведения и деятельности педагога. Официальные нормы определены в нормативно-правовых документах, уставах образовательных заведений, каждый педагог обязан знать и претворять их в жизнь. Однако они носят больше формализованный характер.

Неофициальные (неформализованные) нормы - это прежде всего моральные нормы и правила. Они поддерживаются силой общественного мнения либо личной сознательностью человека. Их претворение в жизнь зависит от личности педагога, его сознательности.

Основные задачи педагогической деонтологии как науки определены К.М. Левитаном [3, С. 4]:

- изучение принципов, норм и правил профессионального поведения педагогов;
- формирование, регулирование и оценка профессионального поведения и деятельности педагогов;
- исследование системы внешних и внутренних факторов определяющих профессиональное поведение педагогов;
- изучение профессионально значимых качеств личности педагогов, особенностей восприятия и оценки участниками педагогического процесса друг друга в сфере профессионального взаимодействия;
- изучение соотношения структуры личности педагога с требованиями профессиональной деятельности;
- устранение неблагоприятных факторов и вредных последствий ошибочных действий в педагогической деятельности.

Деонтология как наука прошла немалый путь становления и имеет свою историю. Представление о должном в поведении педагога, нормативные требования к нему, его нравственных качествах имело место еще в древних трактатах.

Уже в античной философии поднимается вопрос о значении учителя. Так, Аристотель ставил педагога на самую высокую ступень в обществе «Воспитатели еще более достойны уважения, чем родители, ибо последние дают нам только жизнь, а первые достойную жизнь» [5, С.25]. Сократ педагогическую деятельность ценил дороже жизни. Основное предназначение учителя он видел в том, чтобы пробудить мощные душевные силы воспитанника, стремление к знаниям и истине. Главной целью любого человека, а особенно учителя, называл нравственное самосовершенствование. Его ученик Антисфен основным методом воспитания считал пример учителя-наставника. Поэтому высоко оценивая труд учителя, античные философы в своих философско-педагогических воззрениях подчеркивали необходимость его специальной подготовки.

Великий ученый, философ, астроном, математик средневекового Востока Аль-Фараби считал, что «тому, кто стремится к истокам науки мудрости, необходимо быть доброго нрава, воспитанным наилучшим образом..., быть благоразумным, совестливым, правдивым, отталкивающим порок, разврат, измену, ложь, уловки... Стремиться к возвышению в науке и среди ученых, не избирая науку ради нескольких достижений и

приобретений, не избирая ее средством материальных благ». [6] Педагог не заслуживает занимаемой должности и уважения, по мнению ученого, если он недобросовестно относится к своим обязанностям по воспитанию или не выполняет их.

Система нравственных требований к педагогу и его профессиональной деятельности получает свое дальнейшее развитие в трудах Я.А. Коменского, И.Г. Песталоцци, Ж.-Ж. Руссо, А. Дистервега и др.

Великий чешский педагог, мыслитель-гуманист Я.А. Коменский сравнивает педагога с садовником, любовно выращивающим растения в саду, с архитектором, который заботливо застраивает знаниями все уголки человеческого существа, с полководцем, ведущим наступление против варварства и невежества, со скульптором, шлифующим умы и души воспитанников. Среди основных качеств, присущих учителю, выполняющему благороднейшую задачу Коменский называл:

- любовь к своему делу, которая заставляет учителя искать то, чему нужно обучать всех, постоянно трудиться и думать о том, как учить учеников, чтобы наука усваивалась ими без насилия и отвращения;
- трудолюбие, поскольку собственная образованность, широта знаний и опыта педагога, достигаются величайшим трудом, которым он занят всю жизнь;
- отличное знание своей науки.

В процессе воспитания Я.А. Коменский решающую роль отводил личному примеру учителя. «Учителя должны заботиться о том, чтобы быть для учеников в пище и одежде образцом простоты, в деятельности примером бодрости и трудолюбия, в поведении скромности и благонравия, в речах – искусства разговора и молчания, словом, быть образцом благоразумия в частной и общественной жизни» [7, С. 33-34].

Немецкий педагог и просветитель Фридрих Адольф Вильгельм Дистервег считал, что учитель должен постоянно заниматься самообразованием, освободиться от рутинных приемов и методов преподавания, иметь творческий подход. Он подчеркивает, что успех обучения определяется учителем, а не учебником или методом. Учитель любящий детей и профессию, систематически работающий над собой, строгий, требовательный и справедливый.

В.А. Сухомлинский выдвигает следующие нравственные требования к учителю: он должен быть богат духовно, обладать высоким уровнем общей эмоциональной культуры, воспитанностью чувств, щедростью души и умением глубоко проникнуть в сущность педагогического явления. Задачу учителя он видел в том, чтобы открыть в каждом ученике творца, «распознать, выявить, раскрыть, взлелеять, выпестовать в каждом ученике его неповторимо-индивидуальный талант – значит поднять личность на высокий уровень расцвета человеческого достоинства» [8, С. 102]

Созвучны этому и идеи казахских педагогов, ученых, видных деятелей Ы. Алтынсарина, Абая Кунанбаева, С. Торайгырова, Ж. Аймаутова, М. Жумабаева и др., в трудах которых в основу подготовки педагога положены теоретическая, методическая, практическая подготовка и высокий уровень профессиональных знаний.

Казахский педагог-просветитель И. Алтынсарин большое значение придавал вопросу подготовки учителя: «Учитель имеет дело с детьми; если они не понимают чего-либо, то учитель должен пенять не на учеников, а на самого себя, что не может довести их до понимания. Он должен обращаться с детьми кротко, не раздражительно, терпеливо; объяснять каждый предмет охотно и простым языком». [9]. Алтынсарин был одним из передовых людей своего времени, решающую роль в воспитании подрастающего поколения отводил учителю – воспитателю: педагог решает успех дела, все зависит от него, от его желаний и любви к своему делу.

Абай Кунанбаев среди основных признаков педагога называл высокий уровень общей и педагогической культуры, целеустремленность, ум, доброе сердце, педагогический талант, готовность к педагогическому поиску, доброжелательность.

В трудах С.Торайгырова также особое внимание уделяется подготовке педагога, в частности дидактической подготовке: учитель в доступной форме должен объяснить урок, применяемые им методы должны развивать у ученика желание учиться, необходимо научить учителя способам активизации познавательной деятельности школьников, способам развития познавательного интереса к учению, формированию мотивов учения. [10]

В настоящее время идеи этики и должного в педагогической деятельности представлены в трудах Е.К. Веселовой (психологическая деонтология), Е.Н. Жуманкуловой (деонтологическая готовность будущего педагога к работе с детьми девиантного поведения), К.М. Кертаевой (педагогическая деонтология), Е.В. Коробовой (деонтологическая готовность студентов университетов), К.М. Левитана (основы педагогической деонтологии), В.П. Соколова (педагогические основы деонтологической подготовки курсантов в образовательных учреждениях МВД).

Таким образом, великие педагоги, философы прошлого и современные ученые большое значение придают профессиональной подготовке педагогических кадров, предъявляя к ним высокие требования, особо выделяя степень ответственности, необходимость осознанности и должного поведения. Педагогическая деятельность, и воспитательная и образовательная, должна основываться на принципах педагогической деонтологии.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 Философский словарь/ под ред. И.Т. Фролова – 4-е изд. - М.: Политиздат, 1981- 445 с.
- 2 Педагогическая этика: учебное пособие – Ростов на Дону: Феникс Мн.: ТетраСистемс, 2004.- С. 8.
- 3 Левитан К.М. Основы педагогической деонтологии.
- 4 Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь.
- 5 Джурицкий А.Н. История зарубежной педагогики: учебное пособие, М.: издательская группа «Форум»-«Инфра М», 1998 - С. 25.
- 6 Коджаспирова Г.М. История образования и педагогической мысли: Таблицы, схемы, опорные конспекты: учеб.пособие для студентов вузов. - М.: Издательство Владос-Пресс, 2005 – 223 с.
- 7 Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения. - М., 1995 - С. 248-284.
- 8 Сухомлинский В.А. Избранные произведения в 5 т. - Т.5. Киев, 1980 - С. 102.
- 9 Ильминский Н. Воспоминания об Алтынсарине. С. 373.
- 10 Торайгыров С. Пенie/Антология педагогической мысли Казахстана (сост. Жарикбаев К.Б., Калиев С.К.), - Алматы: Рауан, 1995 - С. 207

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар. Материал поступил в редакцию

Қ.М. КЕРТАЕВА, С.Д. ӘУБӘКІРОВА
 ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ДЕОНТОЛОГИЯНЫҢ БАСТАУЫ ЖӘНЕ МӘНІ
 G.M. KERTAEVA, S.D. AUBAKIROVA
 PEDAGOGICAL DEONTOLOGY: ORIGINS AND ESSENTIALITY

Түйіндеме

Мақалада педагогикалық деонтологияның ұғымының ашық мәнін және педагогикалық деонтология қалыптасуының тарихы жазылған.

Resume

In the article the essence of the «pedagogical deontology» concept and history of formation of the pedagogical deontology are opened.

О.А. КОЛЮХ, А.С. ПОПАНДОПУЛО
ЭМОЦИОНАЛЬНАЯ НЕСТАБИЛЬНОСТЬ
КАК ПРИЧИНА ВОЗНИКНОВЕНИЯ ТРУДНОСТЕЙ
В ОБУЧЕНИИ У СТУДЕНТОВ

Несмотря на большое число публикаций по проблеме эмоций многие аспекты эмоциональной сферы человека, имеющие большое практическое значение для психологии, даже не обозначаются. Еще П. Жане (Janet, 1928) писал о том, что эмоция - это реакция всей личности на те ситуации, к которым она не может адаптироваться, это поведение.

В управлении поведением человека участвуют эмоции, выполняя различные функции, как на стадии оценки ситуации, так и на стадии принятия решения и оценки достигнутого результата. Поэтому понимание механизмов управления поведением требует понимания эмоциональной сферы человека, ее роли в этом управлении.

Так, В.М. Смирнов и А.И. Трохачев выделяют эмоциональные реакции (гнев, радость, тоска, страх, агрессия, враждебность) и эмоциональные состояния (напряженность, тревожность). Так, в межличностных отношениях могут проявляться разные виды агрессивных реакций. Показателем агрессивности является количество агрессивных реакций. Изучить особенности проявления агрессивных реакций в межличностных отношениях студентов мы смогли с помощью методики агрессивности Басса-Дарки, которая позволила качественно и количественно охарактеризовать проявления агрессии и враждебности дома, в процессе обучения или работы. Выборку нашего исследования составили студенты 2-3 курсов в возрасте 20 лет, в исследовании приняли участие 100 человек. Нами были получены следующие результаты, представленные в таблице 1:

Таблица 1

Особенности проявления агрессивных реакций у студентов (%)

Вид агрессивных реакций	Результаты
Физическая агрессия	45
Косвенная агрессия	20
Раздражение	18
Негативизм	40
Обида	25
Подозрительность	46
Вербальная агрессия	47
Чувство вины	49

Вид агрессивных реакций	Результаты
Индекс враждебности	51
Индекс агрессивных реакций	37
Показатель агрессивности	28
Направленность агрессивности	28

Из таблицы 1 мы видим, сколько студентов склонны к проявлению агрессивных и враждебных реакций. Уровень физической агрессии выражен у 45% студентов. Прямой целью физической агрессии может быть причинение боли или повреждения другому человеку. Поэтому физическая агрессия выражается в непосредственном физическом воздействии на людей: драки, нанесение телесных повреждений, проявление агрессии через физическую силу. Уровень негативизма выражен у 40% студентов. Негативизм проявляется в чувстве противоречия, отвержения и отторжения общественных стереотипов и принятых в обществе форм поведения.

46% студентов подозрительны, недоверчивы и осторожны по отношению к людям, убеждены, что окружающие намерены причинить им вред. Уровень вербальной агрессии выражен у 47% студентов. Вербальная агрессия увеличивает враждебность, она может выступать как средство, облегчающее последующие агрессивные действия вплоть до физического воздействия. Возникает привычка реагировать агрессивно. Вербальная агрессия выражается в брани, криках, словесных оскорблениях, сплетнях и клевете. 49% студентов испытывают чувство вины. Они убеждены в том, что они плохие и совершают неправильные поступки.

У 51% студентов выражен индекс враждебности – негативной, недоверчивой позиции по отношению к окружающим. Чувство враждебности возникает из отрицательного опыта общения и взаимодействия с каким-либо человеком в ситуации конфликта. Оно легче возникает у обидчивых и мстительных людей. Чувство враждебности проявляется в агрессивном настроении и агрессивном состоянии. У 37% студентов выражен индекс агрессивных реакций, который образуют вместе физическая, вербальная и косвенная агрессии и проявляющиеся по отношению к окружающим людям.

Показатель агрессивности, который включает физическую, косвенную и вербальную агрессии, выражен у 28% студентов. Направленность агрессивности, которая включает показатель агрессивности и индекс враждебности, выражена у 28% студентов. В этой группе студентов выражена деструктивная направленность агрессивности.

Таким образом, нами было выявлено наличие враждебных агрессивных реакций. Преобладающими являются у студентов – чувство вины (49%), вербальная агрессия (47%), подозрительность (46%) и физическая агрессия (45%). Изучение особенностей проявления агрессивных реакций у студентов

помогло также выявить дополнительные элементы нестабильности эмоций. К ним относятся следующие личностные характеристики, как агрессивность, раздражительность, обидчивость, недоверчивость, чувство вины, негативизм и подозрительность. Выявленные личностные характеристики мы также можем условно объединить в следующие группы: эмоциональная неустойчивость; агрессивные проявления и ограничение сферы общения.

Применение опросника Басса-Дарки совместно с опросником Кеттелла дало комплексную методику, выявляющую широкий спектр личностных характеристик, исходя из которой, можно сделать вывод о состоянии свойств личности и оказать действенную помощь в случае необходимости.

Для изучения особенностей проявления индивидуальных характеристик личности студентов в процессе межличностных отношений мы использовали Многофакторный опросник личности (тест Кеттелла 16 PF). Нас интересовали только те личностные факторы, которые непосредственно связаны с межличностными отношениями и эмоциональным состоянием личности (кроме факторов В, М, Q1). Результаты исследования представлены в таблице 2:

Таблица 2

Уровень оценки факторов качеств личности студентов (%)

Факторы	Уровень		
	высокий	средний	низкий
A	0	14	86
C	0	70	30
E	27	73	0
F	3	90	7
G	7	51	42
H	21	50	29
L	6	73	21
N	11	54	35
I	30	70	0
O	3	94	3
Q2	10	80	10
Q3	0	80	20
Q4	3	87	10

Из таблицы 2 мы видим, что по фактору А (замкнутость – общительность) 86% студентов не склонны к аффектам и бурным эмоциональным проявлениям, холодны и формальны в контактах, могут быть критичными и непреклонными, предпочитают общению с людьми одиночество. В целом фактор А ориентирован на измерение общительности человека в малых группах и способности к установлению межличностных отношений.

По фактору С (эмоциональная устойчивость) 30% студентов часто чувствуют себя беспомощными, усталыми и неспособными справиться с жизненными трудностями, эмоционально неустойчивы, импульсивны, переменчивы в настроениях, раздражительны.

Этот фактор характеризует зрелость эмоций в противоположность нерегулируемой эмоциональности.

По фактору Е (независимость – подчиненность) 27% студентов самоуверенны, стремятся к доминированию, в конфликтных ситуациях часто обвиняют других, склонны легко выходить из равновесия, настойчивы, упрямы, напористы, конфликтны, агрессивны и склонны к авторитарному поведению. Фактор Е связан с социальным статусом личности.

По фактору G (выраженная сила «Я» – беспринципность) слабый интерес к общественным нормам проявляют 42% студентов, они не прилагают усилий для их выполнения, склонны к непостоянству, подвержены влиянию чувств, неорганизованны и импульсивны. Данный фактор характеризует особенности эмоционально-волевой сферы и особенности регуляции социального поведения.

По фактору N (гибкость – прямолинейность) 35% студентов непосредственны, откровенны, эмоционально выдержанны, умеют находить выход из сложных ситуаций. Фактор ориентирован на измерение отношений личности к людям и окружающей действительности.

По фактору I (податливость – жестокость) 30% студентов много внимания уделяют планированию своего поведения, анализу собственных ошибок и способов их преодоления, чувствительны, впечатлительны, эмоциональны, склонность к романтизму, склонны к эмпатии, сочувствию, сопереживанию и пониманию других людей.

Таким образом, изучение особенностей проявления индивидуальных характеристик личности помогло выявить еще некоторые элементы нестабильности эмоций студентов, связанные с невротизацией личности. К ним относятся такие личностные характеристики, как неспособность справиться с жизненными трудностями, импульсивность, переменчивость в настроении, раздражительность, упрямство, конфликтность, агрессивность, застенчивость, неуверенность, беспокойство, подозрительность, тревожность, подавленность, боязливость, ранимость, зависимость от мнения группы, неумение контролировать свои эмоции и поведение, напряженность.

Выявленные личностные характеристики мы также можем условно объединить в следующие группы: эмоциональная неустойчивость; агрессивные проявления; ограничение сферы общения.

Попробуем представить основные классификационные признаки нестабильности эмоций, выявленные при изучении эмоциональной сферы студентов. В данном случае нас не интересуют положительные характеристики,

и мы свое внимание акцентируем именно на тех отрицательных проявлениях, которые могут лежать в основе нестабильности эмоций.

Так, мы выделили следующие группы нестабильности эмоций и предприняли попытку классификации эмоциональной нестабильности:

1. Эмоциональная неустойчивость (ранимость, тревожность, напряженность, обидчивость, несдержанность, нетерпеливость, изменчивость в настроении, разочарованность, внутренний протест, боязливость, подозрительность, неумение контролировать свои эмоции и поведение);

2. Агрессивные проявления (конфликтность, гневные реакции, раздражительность, агрессивность, враждебность, вспыльчивость, жестокость, импульсивность);

3. Ограничение сферы общения (ощущение собственной изолированности, чувство одиночества, стремление избегать отношений, недоверчивость, недоброжелательность, трудности социальной адаптации, отгороженность от окружающих, неуживчивость в коллективе).

Также нами был проведен корреляционный анализ с целью изучения влияния агрессивных реакций на личностные характеристики студентов. Для расчета корреляционных связей мы выбрали критерий r – Спирмена. Обработка результатов проводилась с помощью статистического пакета программы «Statistika 6.0.». В результате вычислений были получены следующие данные, представленные в таблицах 3-5. Выделение цифры жирным шрифтом означает, что один фактор влияет на другой с вероятностью ошибки менее 5%.

Таблица 3

Результаты вычислений корреляционного анализа между показателями агрессивных реакций и фактором $Q4$ (напряженность – релаксация)

Признаки	r – Спирмена	p
физическая агрессия & фактор $Q4$	0,216	0,031
косвенная агрессия & фактор $Q4$	0,220	0,028
раздражение & фактор $Q4$	0,215	0,031
негативизм & фактор $Q4$	0,217	0,030
обида & фактор $Q4$	0,202	0,044
подозрительность & фактор $Q4$	0,219	0,029
вербальная агрессия & фактор $Q4$	0,223	0,026
чувство вины & фактор $Q4$	0,212	0,034

В процессе исследования нами не было обнаружено статистически достоверного влияния факторов А, С, Е, F, G, H, I, O, Q2, Q3 на все агрессивные реакции ($p < 0,05$). Но нами обнаружена тесная взаимосвязь

между всеми агрессивными реакциями и фактором $Q4$ ($p < 0,05$), обнаружена положительная корреляционная связь, то есть чем выше агрессивными реакциями, тем в большей степени выражен личностный фактор (напряженность - релаксация).

Таблица 4

Результаты вычислений корреляционного анализа между показателями агрессивных реакций и фактором L (подозрительность – доверчивость)

Признаки	r – Спирмена	p
физическая агрессия & фактор L	0,388	0,000
косвенная агрессия & фактор L	0,392	0,000
раздражение & фактор L	0,407	0,000
негативизм & фактор L	0,430	0,000
обида & фактор L	0,384	0,000
подозрительность & фактор L	0,422	0,000
вербальная агрессия & фактор L	0,426	0,000
чувство вины & фактор L	0,422	0,000

Нами обнаружена тесная взаимосвязь между всеми агрессивными реакциями и фактором L ($p < 0,05$), обнаружена положительная корреляционная связь, то есть чем выше агрессивные реакции, тем в большей степени выражен личностный фактор (подозрительность - доверчивость).

Таблица 5

Результаты вычислений корреляционного анализа между показателями агрессивных реакций и фактором N (гибкость – прямолинейность)

Признаки	r – Спирмена	p
физическая агрессия & фактор N	0,408	0,000
косвенная агрессия & фактор N	0,400	0,000
раздражение & фактор N	0,398	0,000
негативизм & фактор N	0,319	0,001
обида & фактор N	0,390	0,000
подозрительность & фактор N	0,416	0,000
вербальная агрессия & фактор N	0,403	0,000
чувство вины & фактор N	0,397	0,000

Нами обнаружена тесная взаимосвязь между всеми агрессивными реакциями и фактором N ($p < 0,05$), обнаружена положительная

корреляционная связь, то есть чем выше агрессивные реакции, тем в большей степени выражен личностный фактор (гибкость – прямолинейность).

Таким образом, изучение особенностей проявления эмоций выявило некоторые элементы нестабильности у студентов, а также сделана попытка их классификации в межличностных отношениях.

Нарушения межличностных отношений, неспособность к глубокому психологическому контакту свойственны людям с определенной личностной направленностью и особой структурой характера. Мы обнаружили численность эмоционально устойчивых студентов и можем сделать вывод о том, что поведенческие реакции у студентов проявляются по-разному. Перечисленные выше данные позволяют предположить отсутствие стабильных способов реагирования у студентов.

Итак, мы можем сделать выводы о том, что эмоциональная нестабильность является значительным фактором, который может вызвать деформацию отношений между студентами в процессе личностного взаимодействия. Выявленные эмоциональные неблагополучия в форме нестабильности могут быть успешно преодолены, если в процессе работы будут строго учтены индивидуально-типологические особенности личности.

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова,
г. Павлодар. Материал поступил в редакцию 07.09.2012 г.

О.А. КОЛЮХ, А.С. ПОПАНДОПУЛО
ЭМОЦИОНАЛДЫ ТҰРАҚСЫЗДЫҚ СТУДЕНТТЕРДІҢ ОҚУЫНДАҒЫ
ҚИЫНШЫЛЫҚТАРДЫҢ ҚАЛЫПТАСУ СЕБЕБІ РЕТІНДЕ
O.A. KOLUYKH, A.S. PAPANDOPULO
EMOTIONAL INSTABILITY AS A CAUSE OF DIFFICULTIES
APPEARING IN THE TEACHING OF STUDENTS

Түйіндеме

Авторлар студенттердің тұлғааралық қарым-қатынасындағы эмоционалды-тұлғалық реакцияларының көріну ерекшеліктерін, студент тұлғасының невротизациямен байланысты тұрақсыз эмоцияның кейбір элементтерін анықтайды.

Resume

Features of emotional and personal reactions in interpersonal relationships of students are considered by the authors of the article. They point out some elements of emotional instability connected with neuroticism of a student.

UDC 372.881.1

O.A. KOLUYKH, P.B. YANDIYEVA MERKMALE DER EINZELNEN FÄHIGKEITEN DER SCHÜLER IM FREMSPRACHENUNTERRICHT

Eines der aktuellsten Probleme des Fremdsprachenunterrichts ist die Entwicklung der Fragen von Fremdsprachenausbildung der Fachleute, und ist von dem sozialen Auftrag der Gesellschaft bedingt. Mit dem Anwachsen der interkulturellen Kontakte und der sozialen Beziehungen legt die Gesellschaft immer mehr progressiven Forderungen zu den kommunikativen Eigenschaften des Menschen und seinen Fähigkeiten vor in den informativen Strömen zu orientieren; selbst ausbilden, das fehlende Wissen ergänzen; über die Konkurrenzfähigkeit und die Mobilität zu verfügen; sich die nicht standardisierten kommunikativen Aufgaben zu entscheiden und nach der Selbstaktualisierung in der kommunikativen Tätigkeit zu streben. Deshalb erwirbt heute die Vorbereitung der Studenten auf den geschäftlichen fremdsprachlichen Verkehr die besondere Bedeutsamkeit und ist eine unabdingbare Komponente der Berufsausbildung von Fachleute.

Die psychologischen Probleme der Aneignung der fremdsprachlichen Lexik im Laufe der Fremdsprachenausbildung sind heutzutage besonders aktuell in Zusammenhang mit den gründlichen Veränderungen des Ausbildungssystems. Das Haupt- und Endziel der Fremdsprachenausbildung in der Hochschule ist die Sicherung der aktiven Beherrschung von den Absolventen der Hochschule einer Fremdsprache als das Mittel der Bildung und der Formulierung der Gedanken auf dem Gebiet des alltäglichen Verkehrs und entsprechenden Berufs.

Jedoch wie viele Forscher (I.M. Berman, R.A. Kuznetsova B.V. Belyaev, V.A. Kondratjewa, V.S. Korostelew, I.A. Zimnjaja, u.a.) bemerken, die aktive und volle Beherrschung einer Fremdsprache ist unmöglich ohne Aneignung des ausreichenden Wortschatzes für sichere Beherrschung der Fremdsprache von den Studenten. In diesem Zusammenhang stellt das wissenschaftliche und praktische Interesse die Untersuchung des Einflusses von psychologischen Mechanismen des Behaltens auf die Entwicklung der Studentenpersönlichkeit im Laufe der Fremdsprachenausbildung. Einerseits, es ist von den methodischen Mitteln der Einleitung der fremdsprachlichen Lexik des Lehrers bedingt, andererseits von den individuellen Fähigkeiten der Studenten zur Aneignung des gegebenen Typs des Lehrmaterials.

Deshalb ist die gemeinsame Arbeit und das Schaffen des Lehrers und des Studenten eine grundlegende Charakteristik der Ausbildung, die die Aufgaben des Entstehens der Fachkraft in der professionellen Sphäre realisiert.

Verständnis, gedankliche Verarbeitung des Ausbildungsinhalts setzt die Beherrschung von seinen Bedeutungen und das Entstehen der Persönlichkeitssinne

von den unmittelbaren Teilnehmern des Ausbildungsprozesses voraus. Notwendige Bedingung des Mitschaffens des Lehrers und der Studenten ist der Lehrdialog, bei dem sprachwissenschaftliche, kommunikative und technische Kompetenzen bilden.

Der Lehrer entscheidet die Reihe der Probleme bei der Bildung des sprachwissenschaftlichen Kompetenz von Studenten, die mit der Vervollkommnung von sprachlichen Fertigkeiten verbunden sind, und gerade mit der Notwendigkeit, das Verzeichnis von Fähigkeiten und Fertigkeiten des mündlichen und schriftlichen Verkehrs zu bestimmen, die sprachlichen Erscheinungen (die lexikalischen Einheiten, die grammatischen Formen und die Konstruktionen) abzunehmen, die für diese oder jene Sphäre der beruflichen Arbeit des Fachmannes charakteristisch sind, was das ausreichende Niveau der Entwicklung der Sprechkultur vermutet.

Man muss betonen, dass der Prozess von Errungenschaft des hohen Niveaus der Entwicklung der Sprechkultur tief individuell ist. Hier wirken sich individuelle Besonderheiten jedes Studenten, seine Persönlichkeitsbesonderheiten, vorangehende Erfahrung des Sprechverhaltens, Charakter seiner Ideale und Überzeugungen aus, Beziehungen mit anderen Menschen usw. Selbstverständlich, dass das alles das individuelle Tempo der Aneignung des Programms und der Entwicklung der Sprechkultur der Studenten bestimmt.

Der Aufbau des Hochschulkurses der Fremdsprachenausbildung wird zum großen Teil von den psychologischen Altersbesonderheiten der Studenten bestimmt. Das Durchschnittsalter der Studenten, die in der Hochschule die Fremdsprachen studieren, ist 18-20 Jahre. Es wird mit der Vollendung der Entstehung der psychologischen Persönlichkeit und der Reife des Denkens von Studenten charakterisiert. In der Regel, die Studenten in diesem Alter unterscheiden sich durch das Streben zum Begreifen der behaltene Begriffe und Bestimmungen, zu ihrer systematischen Einschätzung. Und die geistige Tätigkeit der Studenten charakterisiert sich mit der Aktivität und der Reihenfolge in der Anwendung der logischen Aufnahmen.

Die Studenten sind geneigt, immer weniger Platz dem mechanischen Lernen zuzuteilen, das Streben zum begriffenen Behalten des Materials zeigend. Das Behalten stützt sich auf Systemheit immer mehr, bei der die Beziehungen der gleichartigen Erscheinungen und die feststellenden Unterschiede der ungleichartigen festgestellt werden. Das Streben der Studenten zum Begreifen des behaltene Wissens, Fähigkeiten und Fertigkeiten zeigt auf die Rationalität der Anwendung im studentischen Auditorium der bewussten Ausbildungsmethode. Das Bewusstsein setzt die Realisierung von Systemheit in der Ausbildung voraus, die die Aneignung der sprachlichen Tatsachen verbessert und die Beherrschung von Fähigkeiten und Fertigkeiten leichter macht.

Im Laufe der Aneignung des Wissens geschieht die Bedeutungsüberarbeitung der Information, die ihr bewusstes Behalten aufnimmt. Die Genauigkeit, das Tempo, der Umfang des Behaltens und der Wiedergabe des Materials, die Haltbarkeit

der Erhaltung sind von den mnemischen Fähigkeiten der Studenten bedingt (E.A. Golubewa, S.A. Isjumowa, W.D. Schadrikow, L.W. Tscheremoschkina)

Die psychologischen Neigungen der Studenten bezeichnen auf die Zweckmäßigkeit der Verallgemeinerung des sprachlichen Materials in Form von wortbildenden Redemodellen, Formeln, graphischen Bezeichnungen der Merkmale, Schemen, Beschreibungen und Algorithmen. Eine der Aufgaben des Lehrers ist die Systematisierung der Mittel von Sprache und Rede und ihre Vorstellung in optimaler Form für die Ausbildung der Fremdsprache.

Ein wichtiges praktisches Problem der Aneignung des Wissens ist die Anwendung der effektiven Mechanismen, mnemischen Aufnahmen des Behaltens des Lehrmaterials. Die besondere Aktualität existiert in Bezug auf die Fremdsprache, weil die Ansammlung des umfangreichen Wortschatzes die erfolgreiche Aneignung von den Studenten der Fremdsprache bedingt.

Die Bereitschaft zur Lösung der Aufgaben nach der Beherrschung von der Fremdsprache als Verkehrsmittel vermutet das Vorhandensein der sprachwissenschaftlichen, kommunikativen und technischen Kompetenz, d.h. das Vorhandensein verschiedener Typen des fremdsprachlichen Wissens, den Besitz von den Weisen, den Aufnahmen und den Mitteln der Aktualisierung dieses Wissens in der konkreten Situation, den Besitz der Fertigkeiten von Lesen, Hören, Sprechen und Schreiben auf der studierten Sprache. Sie vermutet sowohl die Fähigkeit die geistige als auch wissenswerte Aktivität, die Selbstständigkeit und die Selbstorganisation bei der Lösung der kommunikativen- Erkenntnisaufgaben zu zeigen.

Die wichtigste Tendenz der modernen Bildung ist die Berücksichtigung der individuellen Besonderheiten der kognitiven Sphäre der Studenten im Laufe der Ausbildung. Bei der Verwirklichung des individuellen Herangehens an die Ausbildung ist es wichtig zu wissen, wie die Entwicklung der abgesonderten Komponenten der Struktur des Intellekts das Gelingen der Beherrschung den Studenten der fremdsprachlichen Lexik im Laufe des Studiums bestimmt. Davon ist die Aktualität unserer Forschung bedingt.

Das höher Aufgezählte vermutet ein bestimmtes Niveau der Sprechkultur der zukünftigen Fachkraft. Die Beherrschung von den Studenten der Sprechkultur trägt zur Versorgung von den Verbal- und nicht Verbalmitteln der Kommunikation aller Tätigkeitsarten und des Verkehrs bei. Das Streben zur Entwicklung der Komponenten der Sprechkultur der Persönlichkeit, also, zur Entwicklung der Sprechkultur bedeutet die Anwendung und die weitere Vervollkommnung schon des vorhandenen Wissens nach dem vorliegenden Problem insgesamt. Jeder Fachmann soll eigene Meinung, Wunsch aussprechen, erklären, mit den Argumenten emotional und rationalistisch beweisen, benachrichtigen, bitten, zur Handlung rufen.

Von hier aus können wir schließen, dass die Sprechkultur eine Kennziffer des Professionalismus ist. Die Sprechkultur und der Professionalismus werden durch die berufliche Arbeit und den Verkehr gezeigt.

Das Streben zur Entwicklung der Komponenten der Sprechkultur der Persönlichkeit, und, folglich, zur Entwicklung der Sprechkultur bedeutet die Anwendung und die weitere Vervollkommnung schon des vorhandenen Wissens nach dem vorliegenden Problem insgesamt. Also, die Sprechkultur nicht eine gewisse statistische Realität ist, sondern das System der untereinander verbundenen Komponenten, die sich in der ständigen Entwicklung befinden.

Also, die Sprechkultur wird wie der Begriff kommunikativ-stilistisch, die nicht nur von den sprachlichen Normen abhängt, sondern auch von den sozialpsychologischen Besonderheiten und von dem Prozess des Sprechverkehrs gedeutet.

Deshalb für den Lehrer, der sich mit der Entwicklung der Sprechkultur der Studenten beschäftigt, pädagogisch wichtig ist nicht nur die Befestigung der Fertigkeiten von Richtigkeit ihres Sprechausspruchs in vollem Einvernehmen mit der Norm der literarischen Sprache, sondern auch die Leistung bei ihnen der Fähigkeiten der genauen Auswahl und der Nutzung der sprachlichen Mittel, die für jede konkrete Situation des Verkehrs notwendig sind, der Möglichkeit im gehörigen Maß, die Rede wie in der Auswahl der Wörter, als auch ihren emotionalen und ausdrucksvollen Formen für die Sendung des Gedankens und des Gefühles zu ergreifen. Für die Entwicklung der Sprechkultur der Studenten muss der Lehrer das System der Sprechfähigkeiten besitzen, von denen das Gelingen des Sprechverkehrs abhängt; richtig und schnell unter den Bedingungen des Sprechverkehrs zu orientieren, die Mittel für die Sendung des Inhalts zu finden, die Rückkopplung zu gewährleisten. Äußerst wichtig ist die Vervollkommnung der Qualitäten der Rede: Genauigkeit, Folgerichtigkeit, Klarheit, Sauberkeit, Reichtum des Wortschatzes, Ausdruckskraft, Bildhaftigkeit, Systemheit von Darlegungen, Richtigkeit.

Es ist notwendig, dass die Lehrer diese Idee persönlich übernommen haben, dass die Entwicklung der Sprechkultur wie des Lehrers, als auch des Studenten ein erstrangiges pädagogisches Problem ist. Die Entwicklung der kognitiven Tätigkeit und des Verkehrs ist von der Entwicklung der Sprechkultur untrennbar, diese Prozesse sind gegenseitig bedingt.

Unserer Meinung nach, die Effektivität der Ausbildung wird von den Prinzipien der organisatorisch – pädagogischen Unterrichtsbedingungen, von der Persönlichkeit des Studenten, von der Stufe ihrer Motivation und der Stufe von Annäherung des Lehrprozesses zu den Bedingungen der gesteuerten Sprachenbeherrschung in der natürlichen fremdsprachlichen Situation bestimmt.

Pavlodar State university named after S. Toraigyrov, Pavlodar. The material received on 10.09.2012.

О. А. КОЛЮХ, П. Б. ЯНДИЕВА
ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚЫТУ ҮРДІСІНДЕ СТУДЕНТТЕРДІҢ ЖЕКЕ ТҮЛҒАЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІНІҢ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

О.А. КОЛЮХ, П.Б. ЯНДИЕВА
ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ
СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Түйіндеме

Авторлар шетел тілін оқыту үрдісінде студенттердің жеке қасиеттерінің даму ерекшеліктерін, оқытушының білім алушылардың коммуникативті құзырлығын қалыптастыруда және сойлеу мәдениетін дамытудағы ролін қарастырады.

Резюме

Авторами рассматриваются особенности развития индивидуальных качеств студентов в процессе обучения иностранному языку, роль преподавателя в формировании коммуникативных компетенций и развитии речевой культуры обучающихся.

УДК 378

И.В. КОРОВАЙКО ТРУДОУСТРОЙСТВО ВЫПУСКНИКОВ: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова является главным поставщиком кадров Павлодарского региона. Социальными партнерами ПГУ имени С. Торайгырова являются все крупные предприятия области: ПФ ТОО «Кастинг», ПФ АО «KSP Steel», АО «Алюминий Казахстана», АО «Евразийская энергетическая корпорация», АО «Павлодарский нефтехимический завод», АО «Казахстанский электролизный завод», АО «Аксуский завод ферросплавов - филиал ТНК «Казхром», АО «Павлодарский машиностроительный завод», АО «Павлодарская Распределительная Электросетевая Корпорация» и др. В результате такого сотрудничества процент трудоустройства выпускников в последние годы составляет 86-89%.

Университетом проводится ряд мероприятий по трудоустройству выпускников:

Трудоустройство выпускников через организацию профессиональных практик. Университетом заключены договоры на прохождение профессиональных практик студентов с последующим трудоустройством со 150 социальными партнерами. Продуктивность основных баз практик представлена в таблице 1.

Таблица 1

Продуктивность основных баз практик ПГУ имени С. Торайгырова

№	Предприятия	2010-2011 уч.г.			на 1.04.12 г.		
		Количество		%	Количество		%
		Практи- кантов	Трудо- устроены		Практи- кантов	Предполагаемое место трудоустройства	
1	АО «Алюминий Казахстана»	180	56	31,1	99	45	45,5
2	ПФ ТОО «Кастинг»	49	10	20,4	15	10	66,7
3	ПФ ТОО «KSP Steel»	102	23	22,5	54	41	75,9
4	АО «Павлодарская Распределительная Электросетевая Компания»	37	1	2,7	31	2	6,5
5	АО «КЭЗ»	89	21	23,6	32	32	100
6	АО «АЗФ ТНК «Казхром»	57	21	36,8	55	12	21,8
7	АО «Евразийская энерг. корпорация»	74	9	12,7	55	6	10,9
8	АО «Павлодарский машиностроительный завод»	18	1	5,6	13	1	7,7
9	АО «КТЖ»	64	-	0	101	1	0,9
10	«КазТрансОйл»	27	4	14,8	21	3	14,3
11	АО «Компания Нефтехим LTD»	74	14	18,9	43	13	30,2
12	Банки	139	18	12,9	102	32	31,4
	ВСЕГО	910	178	19,8	621	201	32,4

2. Персональное распределение выпускников педагогических и агротехнологических специальностей с участием представителей предприятий, учреждений и организаций, в распоряжение которых направляются выпускники.

Таблица 2

Итоги персонального распределения 2011г. и 2012 г.

Направление	Всего выпускников		Распределено		Не распределено		% распределения	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Педагогические	142	161	131	124	11	37	92%	77%
Агротехнологические	70	68	70	65	-	3	100%	95,6%

Распределение выпускников специальностей образования показано в таблице 3. Как отражено в таблице 3 из 161 выпускника ПГУ имени С. Торайгырова распределены 124 человека, что составляет 77%. Остались без распределения 37 человек (23,7%).

Таблица 3

Итоги распределения выпускников специальностей образования 2012 г.

Форма оплаты	Всего	Распределено в учреждения		Выезд за пределы области	Декретный отпуск, уход за детьми до 3-х лет	Не распределены
		образования	прочие			
Сельская квота	18	12	-	3	-	3
Грант Акима области	25	24	-	-	1	-
Гос. образовательный грант	100	30	30	6	12	22
По договору	18	6	-	-	-	12
ИТОГО	161	72	30	9	13	37
		44,7%	18,6%	5,6%	8,1%	
		124				14,2
в %	100	77				8

3. Проведение Ярмарок выпускников совместно с Отделом занятости и социальных программ г. Павлодара с приглашением представителей ведущих предприятий, учреждений и организаций области.

В Ярмарке выпускников 2012 г. из 1161 выпускника 58 специальностей бакалавриата дневной формы обучения приняло участие 630 человек. Присутствовали представители 42 предприятия, учреждений и организаций области. 19 работодателей представили заявки на 239 выпускника по 80 специальностям. Остальные работодатели изъявили намерение отработать с обратившимися выпускниками по мере появления вакансий.

Больше всего выпускников обратились к представителям таких предприятий, как АО «Алюминий Казахстана» (110), АО «ПНХЗ» (110), АО «Каустик» (58), АО «Казахстанский электролизный завод» (57), ПО АО «Цеснабанк» (48). Все предприятия получили буклеты с резюме выпускников для дальнейшей работы по мере поступления вакансий.

4. Встречи выпускников ПГУ с представителями предприятий, учреждений и организаций соответствующего профиля. Такие встречи

позволяют выпускникам больше узнать о самом предприятии, его истории и перспективах развития, о производстве, технологических процессах, о возможностях карьерного роста, условиях работы, требованиях, предъявляемых к сотрудникам, уровне заработной платы, предоставляемых социальных льготах, существующих вакансиях и пр. В 2012 году на всех факультетах проведены встречи с участием представителей 42 предприятий города и области.

5. Участие в республиканской программе «Молодежная практика» дает возможность трудоустроить выпускников, для получения ими первоначального опыта работы по профессии. КГУ «Центр занятости акимата города Павлодара Павлодарской области» предоставил информацию о возможности трудоустройства 463 выпускников 2011 и 2012 года на молодежную практику по «Программе занятости 2020». Подана база нетрудоустроенных выпускников 2011 г. в КГУ «Центр занятости акимата города Павлодара Павлодарской области» и ГУ «Отдел занятости и социальных программ акимата г. Экибастуза».

6. Расширение социального партнерства. В университете действуют 33 филиала кафедр на предприятиях по 38 специальностям. Партнерство с работодателями позволяет университету совершенствовать содержание образовательных программ, улучшать практическую подготовку выпускников, вести адресную подготовку кадров.

7. Анкетирование работодателей и анализ поступивших от них отзывов с целью определения траектории подготовки будущих специалистов и оценки качества их подготовки. Анкетирование руководителей предприятий, организаций и учреждений Павлодарской области в 2011 учебном году показало, что в целом социальные партнеры университета удовлетворены уровнем подготовки выпускников ПГУ и отмечают улучшение качества подготовки специалистов за последние три года.

8. Участие в государственной программе «С дипломом в село!».

В ПГУ имени С. Торайгырова проводятся различные мероприятия по привлечению молодых специалистов трудиться на селе. Профессорско-преподавательским составом и сотрудниками отдела профессиональных практик и трудоустройства проводится разъяснительная работа для студентов выпускных групп, встречи с представителями районных отделов образования.

По программе «С дипломом в село!» в 2011 г. направлены для работы в сельскую местность 47 выпускников, в 2012 году – 56 выпускников ПГУ имени С. Торайгырова. В рамках реализации проекта «Дипломмен ауылға!» в университетской газете «Білік» и на сайте ПГУ опубликованы материалы о распределении выпускников педагогических специальностей в учреждения образования области.

9. Освещение в средствах массовой информации вузовских мероприятий с участием работодателей. Обеспечение информационных контактов со средствами массовой информации, представителями общественных организаций и объединений, предоставление им сведений о важных мероприятиях и нововведениях, касающихся о деятельности университета по трудоустройству выпускников способствует повышению имиджа вуза, а значит и конкурентоспособности его выпускников на рынке труда.

10. Размещение резюме выпускников на Портале ПГУ, сайтах кадровых агентств и работодателей по подбору кадров позволяет вести активный поиск вакансий для нетрудоустроенных выпускников.

11. Формирование банка данных выпускников позволяет осуществлять постоянный мониторинг трудоустроенности выпускников последних лет выпуска.

Анализ итогов работы по трудоустройству выпускников прошлых лет показал, что в данной области не исчерпаны все ресурсы. Это позволило нам внести предложения по повышению уровня трудоустройства выпускников:

1. Ввести на факультетах обязательное формирование студентами портфолио карьерного продвижения (ПКП), начиная с первого курса обучения в вузе.

ПКП дает потенциальным работодателям исчерпывающую информацию о выпускнике, помогает студенту осознать, что обучение в вузе – это первая ступень карьерного роста. ПКП собирается с первого курса и представляет собой пакет документов в бумажном и/или электронном варианте, который отражает все достижения студента (учебные, профессиональные и личные):

- профессионально составленное, отвечающее современным требованиям резюме;
- список изученных курсов, тренинги, семинары и т.п.;
- список внеучебных мероприятий, где студент проявил навыки лидерства;
- собственный план развития карьеры;
- отзывы преподавателей, руководителей курсовых проектов, дипломных работ, производственных практик, рекомендательные письма и т.п.

2. Провести курсы «Технологии управления карьерой» и «Инновационные технологии трудоустройства» для студентов выпускных курсов. Программа которых должна включать: новые методики поиска работы, консультации юриста по правовому обеспечению трудоустройства, консультативно-психологическую помощь студентам (тренинги, тестирования, диагностики и т.п.) по вопросам поведения на собеседовании, адаптация в новом коллективе, развития лидерских качеств, мастер класс стандартного первичного интервью при приеме на работу, методику подготовки персональных резюме, методику успешной самопрезентации и т.п.

3. Организовать ежемесячные встречи представителей предприятий со студентами и профессорско-преподавательским составом с целью повышения качества подготовки специалистов на основе максимального приближения содержания образовательного процесса к реальным запросам рынка труда. План встреч должен включать: краткую лекцию, освещающую современное состояние, приоритетные и перспективные направления развития отрасли, действующие производства, основные стадии производственного процесса; беседу по вопросам: дисциплины учебного плана, требующие более глубокого изучения студентами; возможные темы для выполнения курсовых и дипломных работ; прохождение преподавателями кафедры стажировки на предприятии; возможное научное сотрудничество; консультация и помощь студентам при выборе дисциплин в соответствии с профессиональными компетенциями.

4. Проводить телемосты между работодателями и студентами в он-лайн режиме. Это даст возможность представителю предприятия лично ознакомиться с претендентами на вакантные места, а студентам - презентовать себя работодателю, задать интересующие вопросы.

5. Создать сайт выпускников ПГУ имени С. Торайгырова, который позволит выпускникам университета поддерживать связь с вузом, рассказывать об успехах и достижениях в карьере, предлагать проекты по поддержанию имиджа ПГУ имени С. Торайгырова.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Акинфиева Н.- Социальная целесообразность стратегических изменений в образовании // ВВШ. – М.: РУДН. 2005. №4. – С. 25.

2 Кязимов К. Рынок труда и профессиональное образование, // Человеческие ресурсы. - №2. - 2003. - С. 21.

3 Иванова И. Социальные и личностные потребности в образовании // Человеческие ресурсы. – Саратов. 2004. №4. – электронная версия: <http://www.ptmc.ru/jornal>.

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар. Материал поступил в редакцию 04.09.2012 г.

И.В. КОРОВАЙКО
 ТҮЛЕКТЕРДІ ЖҰМЫСҚА ОРНАЛАСТЫРУ: МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ
 ШЕШУ ЖОЛДАРЫ
 I.V. KOROVAYKO
 EMPLOYMENT OF GRADUATES: PROBLEMS AND WAYS
 OF THEIR DECISION

Түйіндеме

Бұл мақалада С. Торайгыров атындағы ПМУ-де өткізілген «Ауылға дипломмен», «Жастар тәжірибесі» сияқты мемлекеттік бағдарламаларға қатысу, кәсіпорындармен әлеуметтік серіктестікті ұлғайту, педагогикалық және агротехникалық мамандықтарының түлектерін еркін бөлу жөнінде, түлектерді жұмысқа орналастыру жайындағы тағы да басқадай іс-шаралар туралы айтылады.

Resume

This article deals with the activities held by PSU named after S. Toraigyrov with the purpose of solution of the problems of graduates' employment, such as: distribution of graduates' of pedagogical and agrotechnological specialties, carrying out fairs of graduates, expansion of social partnership with the enterprises, participation in state programs: «Youth practice», «With the diploma to the village» and other.

УДК 378.032:81'246.3

И.В. КОРОВАЙКО, А.А. МАДЕЕВА ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТОВ В ПОЛИАЗЫЧНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ВУЗА

Казахстан, как полиэтничное государство, переживает сегодня сложный период своего культурно-языкового развития, о чем свидетельствует языковая ситуация, которую можно обозначить как полиязычную. В многонациональном Казахстане, с многовековой историей, переплелись судьбы разных народов, наций, культур, что диктует необходимость разработки основных методических принципов и подходов к формированию полиязыковой личности.

Наиболее рельефно эта проблема отражена Президентом Республики Казахстан Н.А. Назарбаевым в его Послании «Новый Казахстан в новом мире», где для успешной интеграции республики в глобальную экономику и в целях обеспечения конкурентоспособности страны и ее граждан предложена поэтапная реализация культурного проекта «Триединство языков». В своем выступлении Президент подчеркнул: «Казахстан должен восприниматься во всем мире как высокообразованная страна, население которой пользуется тремя языками: казахский язык - государственный, русский язык как язык межнационального общения и английский язык-язык успешной интеграции в глобальную экономику».

Система высшего образования РК в настоящее время развивается в русле важнейших мировых тенденций: интеграция и интернационализация в систему образования стран мира, стремление к независимой аккредитации университетов, международная мобильность обучающихся и преподавателей и др. В связи с этим, поликультурность, наряду с информационной и коммуникабельной компетенциями, можно считать базовой компетенцией образования, а полилингвальное обучение – как одно из основных условий формирования личности современного специалиста. Под полилингвальным обучением мы понимаем процесс приобщения к мировой культуре посредством изучения нескольких языков, полиязычного общения, когда изучаемые языки выступают в качестве способа постижения сферы специальных знаний, усвоения культурно-исторического и социального опыта различных стран и народов.

Исходя из вышесказанного, задача воспитания будущего специалиста, обладающего не только разносторонними профессиональными компетенциями, но и высоким уровнем общей и языковой культуры является актуальной для современного Казахстана. Социальная значимость воспитания поликультурной личности студента в условиях полилингвального обучения и многоязычия вуза обусловила выбор проблемы исследования.

Было выдвинуто предположение, что в условиях проживания в многонациональной и поликультурной среде формируется новая личность, способная не только понять, но и принять традиции и обычаи своих соотечественников, принадлежащих к разным национальностям.

Главными показателями сформировавшейся поликультурной личности, на наш взгляд, является толерантность, знание обычаев и традиций других народов, принятие чужой культуры как своей. Если человек не прошёл все эти ступени ассимиляции в неродную культуру, он вряд ли будет чувствовать себя «своим» в многонациональной среде.

Поэтому для выявления отношения студентов к традициям и обычаям казахского народа на базе ПГУ имени С. Торайгырова был проведен опрос, в котором приняли участие 100 студентов трех курсов факультетов: гуманитарно-педагогического, финансово-экономического, истории и права. По национальному составу студенты распределялись следующим образом: казахи - 45 человек, русские - 20, армяне - 5, немцы - 5, узбеки – 2, украинцы - 3 человека. Студентам были заданы вопросы, касающиеся соблюдения традиций и обычаев в их семьях:

1. Какие семейные традиции способствуют укреплению вашей семьи? (перечислите традиции).

2. Как часто ваша семья собирается вместе? (Варианты ответов: ежедневно, по выходным дням, по праздникам, редко).

3. Что в вашей семье ценится выше всего? (Варианты ответов: готовность помочь в трудную минуту; взаимопонимание; уважительное отношение к старшим; честность, порядочность, пунктуальность).

4. Кто, на ваш взгляд, в большей степени повлиял на формирование ваших патриотических чувств? (Варианты ответов: учебное заведение, семья, средства массовой информации, органы власти).

5. Кто в вашей семье является хранителем традиций и обычаев? (Варианты ответов: отец, мать, родственники, все).

6. Непререкаемый авторитет в вашей семье принадлежит: (Варианты ответов: отцу, матери, бабушке, дедушке).

7. Полноценной вы считаете семью, в которой есть: (Варианты ответов: отец, мать, бабушка/дедушка, все родственники).

8. До какого момента старший из детей несет ответственность за своих братьев и сестер: (Варианты ответов: до окончания школы, до совершеннолетия, до брака, всю жизнь)

9. Назовите три главных качества, которыми должна обладать личность: (Варианты ответов: твердая воля, уважение к окружающим тебя людям, бескорыстная любовь и служение родине, ответственность).

10. Что вы делаете для укрепления семейно-бытовых отношений и улучшения микроклимата в семье? (Варианты ответов: почитаете друг друга, стараетесь понять друг друга, стараетесь быть искренними в отношениях и пр.).

Результаты опроса показали, что все респонденты семейными традициями, способствующими укреплению их семьи, считают дни рождения членов семьи, празднование Нового года, Наурыз, Курбан айта, Пасхи, Масленицы и др.. Такое единодушное принятие студентами и членами их семей различных национальных праздников говорит о том, что участвовавшие в опросе студенты осознают свою сопричастность к культурным традициям народов, с которыми они живут в одной стране.

Большинство респондентов (80%) отметили, что члены их семьи стремятся чаще встречаться друг с другом, и в семье выше всего ценится готовность помочь в трудную минуту, взаимопонимание, уважительное отношение к старшим. Уважительное отношение к старшим отметили как самую главную характерную черту их семьи от 100 до 75% опрошенных студентов казахов, немцев, армян, узбеков и украинцев. Мать считают хранительницей семейных традиций и обычаев от 100 до 70% студентов казахов, немцев, узбеков, армян и 40% студентов русской национальности, признавая при этом право хранения традиций за другими членами семьи. В семьях немцев и армян непререкаемый авторитет в семьях принадлежит матери. В семьях узбеков и украинцев – отцу. Казахи признали авторитет за отцом (65%), за самыми старыми и уважаемыми членами семьи (25%) и за матерью (10%). Отличными друг от друга оказались представления у

студентов разных национальностей представления о доли ответственности, которую должен нести каждый член семьи за своих младших родственников. На этот вопрос выбрали ответ «в течение всей жизни» 90% казахов, немцев, армян, узбеков и украинцев и 50% русских студентов. Все студенты единодушно признали полноценной семью, состоящую из отца, матери, детей, бабушек, дедушек и других родственников. 90% всех опрошенных, независимо от национальности признали, что семья в их жизни играет очень большую роль. Именно в семье им прививалась любовь к родной земле и к родной стране. Все студенты отметили, что они используют все возможное, чтобы укрепить свою семью: относятся друг к другу с почтением, пытаются понять друг друга, быть искренними в отношениях. Полученные ответы свидетельствуют о том, что у студентов Павлодарского государственного университета имени С. Торайгырова не было отмечено существенных национальных различий в представлении о семейных ценностях. Большинство из них воспринимает и поддерживает культурные традиции, обычаи и устои, присущие разным народам Казахстана.

Проведенное исследование подтвердило предположение, что в условиях обучения в многонациональной и поликультурной среде формируется новая личность, способная не только понять, но и принять традиции и обычаи своих соотечественников, принадлежащих к разным национальностям.

Павлодарский Государственный Университет формирует благоприятную среду, обеспечивающую гармоничное сочетание развития гуманистических общечеловеческих качеств личности с возможностью полной национально-культурной ассимиляции. Университет предоставляет возможность студенту изучать по выбору английский, немецкий, французский и китайский языки. Регулярно проводятся различные семинары с приглашением профессоров зарубежных вузов. С 2012 года введено преподавание отдельных дисциплин на иностранных языках. Все это дает студентам возможность не только изучить несколько языков, но и познать культуру и быт разных народов и национальностей. Обучение и общение в многонациональной студенческой среде способствует слиянию культур и традиций, формированию личности, способной выражать, независимо от её национальной принадлежности, новый образ гражданина Казахстана. Евразийские корни молодых казахстанцев позволяют соединить восточные, азиатские, западные, европейские потоки и создать новые черты личности, живущей в полиязычном пространстве.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Акынжанова А.А., Касенова Н.А., Тимохина Т.В. К вопросу о формировании поликультурной личности посредством полиязычного образования. Карагандинский государственный технический университет.

2 Государственная программа развития образования в РК до 2010 г. от 11.10.2004 г. № 1459 – Алматы: Юрист, 2007.

3 Божович Л.И. Проблемы формирования личности. - М.: Директ-Медиа, 2008 - 612 с.

4 Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу 27 января 2012 года.

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар. Материал поступил в редакцию 04.09.2012 г.

И.В. КОРОВАЙКО, А.А. МАДЕЕВА
ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ КӨП ТІЛДІК КЕҢІСТІКТЕ
СТУДЕНТТЕР ТҮЛҒАСЫН ДАМУЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ
I.V. KOROVAYKO, A.A. MADEYEVA
STUDENTS' PERSONALITY FORMATION PECULIARITIES
IN POLYLINGUAL AREA OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Түйіндеме

Бұл мақалада көптілдік жағдайлар, соның ішінде студенттік жас ұрпағы тұрып өскен, оқыған және дамыған, қай ұлтқа жатқанын қарамастан, Қазақстан азаматының жаңа бейнесін көрсетуге ықпал етуін айтылады.

Resume

Polylingual conditions, in which young students' generation lives, develops and studies, contribute to formation of a personality, that is able to show a new image of the citizen of the Republic of Kazakhstan, in spite of the nationality he/she belongs to.

УДК 378.1.02

Г.К. КУДИЯРБЕКОВА **ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРЫ В УЧЕБНЫХ ЦЕЛЯХ**

Игра представляет собой сложный социокультурный феномен, которому посвящено множество философско-культурологических, психологических и педагогических исследований. Особое место принадлежит вопросу об использовании игры в учебных целях. Сложность кроется в особой природе игровой деятельности: в ее многочисленных определениях, неизменно подчеркиваются самоценность и самопроизвольность, отсутствие практической направленности, ориентации на результат (не внутрениий,

игровой, а практический). Между тем обучение по самой своей сути – целенаправленная деятельность, которую учитель, по роду своей профессии, призван организовывать, подчиняя ее заведомо поставленной дидактической цели, которая выходит за пределы игровых задач. Поэтому дидактическая (учебная, обучающая) игра – явление внутренне противоречивое [1, 57].

В мировой педагогике принято выделять несколько понятий, тесно связанных с использованием игры в учебных целях: моделирование, имитация, состязательность.

Моделирование – это стратегия, которая воссоздает в аудитории жизненный опыт, ситуации и конфликты [2, 224].

Имитация (имитационное моделирование) – это «живое изображение основных черт реальности» [2, 220].

Анализ конкретных ситуаций – это глубокое и деятельное исследование реальной или имитированной ситуации, выполняемое для того, чтобы выявить ее частные и (или) общие характерные свойства» [2, 222].

Дидактическая игра является формой воссоздания предметного и социального содержания будущей профессиональной деятельности специалиста, моделирования тех систем отношений, которые характерны для этой деятельности, моделирования профессиональных проблем, реальных противоречий и затруднений, испытываемых в типичных профессиональных проблемных ситуациях.

На этапе разработки дидактической игры следует реализовать следующие психолого-педагогические принципы:

- 1) принцип имитационного моделирования содержания профессиональной деятельности, конкретных условий и динамики производства;
- 2) принцип воссоздания проблемных ситуаций, типичных для данной профессиональной деятельности через систему игровых заданий, содержащих некоторые противоречия и вызывающих у студентов состояние затруднения;
- 3) принцип совместной деятельности участников в условиях взаимодействия имитируемых в игре производственных функций специалистов;
- 4) принцип диалогического общения и взаимодействия партнеров по игре как необходимое условие решения учебных задач, подготовки и принятия согласованных решений;
- 5) принцип двуплановости игровой учебной деятельности [3, 21].

Целью обучения, как в общеобразовательной, так и в высшей школе является не только усвоение определенного объема информации, но и развитие общественного сознания и мышления для самостоятельного исследования действительности. Поэтому, чтобы научить студентов исследовательским навыкам, преподаватели должны «освободить» их для собственного учения: т.е. роль преподавателя как первоисточника и прямого передатчика знаний должна несколько сместиться к роли советчика,

помощника и консультанта. Естественно это потребует от преподавателя определить, что оставить и что изменить в проведении занятий.

Как отечественные, так и зарубежные педагоги выделяют следующие цели применения игр в высшей школе:

- проиллюстрировать цели и компенсации учебного предмета;
- способствовать активному участию студентов в процессе обучения;
- облегчить личный рост каждого участника игры;
- усилить восприятие; сократить пропасть между знанием (Что?) и его применением («Как и когда?»);
- повысить мотивацию; приобрести «план» или «структуру» для решения проблемного вопроса; научиться «самоисследовать» действительность;
- научиться активно взаимодействовать друг с другом (сформировать навыки межличностных и межгрупповых отношений);
- общей целью применения игр в учебном процессе вузов являются образовательный, воспитывающий и развивающий характер игрового обучения.

Не следует забывать, что студент в процессе обучения является субъектом, так же как и педагог. Знания становятся понятиями и принятыми в пользование лишь тогда, когда студент, пропустит их через себя (осознает, разберет, приспособит к своему типу мышления), а затем включает их в процесс своего мышления. Иначе полученные знания, ставшие сразу же ненужными, быстро забываются.

Ускорить процесс включения знаний в мыслительные процессы можно, включив мышление в процессе изучения нового материала, что сокращает время, идущее на осмысление и приспособление знаний, а также делает этот процесс более естественным. Этого можно достичь, лишь вводя на занятиях игровое, проблемное изучение, причем задача должна быть обязательно продуктивной.

Поставленная таким образом задача рисует перед студентом конкретную цель, на достижение которой мобилизуется весь его мыслительный потенциал; если в этот момент внести новые знания, их обработка и усвоение резко ускорятся, найдут свое место в системе уже имеющихся знаний и начнут тут же использоваться. Это дает возможность педагогу контролировать правильность усвоения и возможность внести корректировку там, где материал понят неверно. При этом важно то, что учебная действительность предпринимается не ради самой себя, а для достижения качественной цели – формирования будущей личностной и профессиональной деятельности субъекта обучения.

В то же время следует помнить, что, несмотря на принципиальную общность структур учебно-познавательной и будущей профессиональной деятельности, они относятся к разным типам деятельности и соотносятся между собой соответственно, как искусственная и естественная системы. Из этого возникает необходимость организации такого обучения, которое смогло бы сблизить эти системы до такой степени, что была бы обеспечена

естественная преемственность умений, навыков студентов при переходе от учебной деятельности к профессиональной, с соответствующей трансформацией предмета, мотивов, целей, средств, способов и результатов деятельности. Это связывается с необходимостью решения целого ряда противоречий, основными среди которых являются следующие:

1. Противоречие между абстрактным характером предмета учебной деятельности (прежде всего знаковые по своей природе знания, учебные тексты, описания программ, решение задач) и реальным предметом своей будущей жизненной деятельности. Решение этого противоречия лежит на пути психолого-педагогического моделирования в обучении такой деятельности, при которой абстрактные знания знаковых систем налагаются на канву будущей профессиональной деятельности не порциями информации, а ситуациями, в контексте которых заданы и знания, и условия их применения.

2. Противоречие между системным использованием знаний в регуляции профессиональной деятельности и разбросанностью их по разным учебным дисциплинам. В учебной практике это противоречие решается через установление межпредметных связей между дисциплинами. Причем успешность этих попыток увеличивается с более ранним временем начала этой работы.

3. Противоречие между индивидуальным «способом» усвоения знаний в обучении, индивидуальным характером учебной работы и реальными условиями коллективной деятельности. Преодоление этого противоречия предлагает сохранение индивидуальности в обучении, но только в условиях взаимодействия с коллективом, в виде организации коллективных форм познания, учитывающих сохранение моральных и нравственных норм взаимоотношений внутри него. Другими словами, принцип индивидуализации сохраняет свое значение в обучении только в качестве вторичного по отношению к принципу коллективности.

4. Противоречие между системой психических функций субъекта обучения, вовлеченного в процесс профессионального труда, и ассоциативно-рефлекторной основой процессов его познания, ориентированной, прежде всего на традиционные формы и методы обучения. Необходимость разрешения этого противоречия и привела, по своей видимости, к появлению проблемного обучения, или, другими словами, активного обучения (в том числе и игрового).

Действительно, игровое обучение, как никакое другое, лучше всего преодолевает вышеуказанные противоречия и позволяет перевести процесс обучения на качественно новую ступень, потому что оно позволяет снять многие ограничения, присущие традиционным формам обучения. Прежде всего, игровое обучение (или игра) увлекает обучаемого в условную ситуацию решения какой-либо проблемы в совершенно изменившихся условиях. Здесь действия обучаемого имеют совершенно другой характер, чем в обычном обучении, и прежде всего в том, что учебные цели достигаются

в совместной деятельности студентов, когда взаимодействие с предметом познания стимулируется окружающей их обстановкой учащего коллектива.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Кларин М.В. Игра в учебном процессе//Советская педагогика. -1985, №6.- С. 57.

2 Erickson K., Erickson M. Simulation and Game Exercises in large Lecture Classes//Communication Education. – 1979. – V. 28. – P. 224-229.

3 Ахметов Н.К., Хайдаров Ж.С. Теория и технология игры. - Алматы: Ғылым, 1999.

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар. Материал поступил в редакцию 20.09.2012 ж.

Г.К. КУДИЯРБЕКОВА
ОЙЫНДАРДЫҢ ОҚУ МАҚСАТЫНДА ҚОЛДАНЫЛУЫ
G.K. KUDIYARBEKOVA
THE USAGE OF GAMES IN EDUCATIONAL PURPOSES

Түйіндеме

Мақалада оқу үрдісінде дидактикалық ойындарында қолданылатын ерекшеліктері қарастырылады.

Resume

Specifics of a didactic game in the educational process are reviewed in this article.

ӘОЖ 372.881

А.А. КУДЫШЕВА, Р.Ж. МОЛДАБАЕВА АРАЛАС ӘДІСТЕМЕ БОЙЫНША ОҚУ МОДЕЛІ МЕН ОНЫҢ ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА ҚОЛДАНЫЛУЫ

Қазіргі білім беру жүйесін ақпараттық технологияларсыз елестеу мүмкін емес. Көп ұзамай дәстүрлі білім беру түсінігінде электрондық курстар, электрондық кітапханалар, оқытудың жаңа әдіс-тәсілдері мен білім жеткізудің технологиялары сияқты құралдар бекітіліп қалады. Бүгінгі оқушылардың қажеттіліктері өзгеріп, және де ең бастысы, сартап амалдар мнә тәсілдер өзгереді. Осы өзгерістерді ешқандай да ілтипатқа алмауға болмайды екені

анық. Қазіргі ақпараттық қоғамның даму кезінде осы өзгерістердің болуы заңды және білім беру жүйесіне инновациялар енгізу ол қажетті үдеріс болып табылады. Біздің заманымыздың жаңа инновациялық технологиялардың бірі - дистанциялық оқыту. Дистанциялық оқыту – ол білім берудің бір түрі, оқытушылар мен оқушылар бір-бірінен алыс жерде болып, оқыту үдерісі әрекеттесу жағдайында негізделген, телекоммуникациялық технологиялар мен ғаламтор көмегімен жүзеге асырылады. Ғаламтор арқылы дистанциялық оқыту – ол ғаламтор желісінің техникалық, әкімшілік және бағдармалық, құралдарын пайдаланып, оқушыларға оқу материалының негізгі көлемін жеткізіп беру мен оқытушымен әрекеттестігі жүзеге асырылады.

Педагогикада шынайы инновациялардың пайда болуы жиі құбылыс емес. Қазіргі білім беру жүйесінде, инновация – ол тәжірибе іс-әрекетіне ғылыми жаңалықтарды енгізу үдерісі, деп айтуға болады. Өткен онжылдықта цифрлы технологиялардың екпінді дамуы оқыту үдерісінің тек қана аудиториялар мен сыныптар бөлмесінде өтпей, дүниежүзілік виртуалды ортаға, ғаламторға ауысып кетуіне әкеліп соқты.

Оқыту үдерісіне инновациялық технологиялардың енгізілуі оқытушылар мен студенттер жұмысының Аралас әдістеме бойынша оқу формасы пайда болуына себеп болды.

Аралас әдістеме бойынша оқу – ол оқытудың жаңа әдістемесі. Осы оқыту жүйесі өз ішінде сынып бөлмесі және интерактивті немесе дистанциялық оқытудың таңдаулы аспектері мен артықшылықтарын қиыстырып, оқушыларға қолайлы да уәждемелі курстар жасап, осының негізінде оқыту үдерісі бір жүйе ретінде болып саналады, яғни әр түрлі бөлімдерден тұрып, бір-бірімен тұрақты өзара байланыста болатын жүйе.

Аралас әдістеме бойынша оқу – ол жүйе, оның құрамдас компоненттері: күндізгі оқу мен дистанциялық оқу үдерісі үйлесімді өзара әрекет жасайды. Егер осы өзара әрекет жүйелі және сауатты ұйымдастырылса, нәтижесінде оқушылардың білімдері жоғары деңгейге жетеді. Аралас әдістеме бойынша оқу моделі - ол тұтас оқыту үдерісі, және осы үдеріс барысында оқушылардың таным белсенділігінің бір бөлігі сабақ үстінде мұғалімнің тікелей басшылығымен және тағы бір бөлігі дистанциялық оқытумен өтеді, жекеше немесе топпен ынтымақтасып, өздік оқыту түрлерінің басым болуы тиіс.

Аралас әдістеме бойынша оқу жаңадан пайда болған ұғым, сипаттамалары жай ғана түсіндірмелі болып келеді. Дарлин Пейнтер «Missed Steps» мақаласында катал ресми амалдар (аудиторияда жұмыс істеу үйрету, теоретикалық мәліметті зерттеу) мен бейресми амалдардың (электрондық пошта мен ғаламтор конференциялары арқылы қарым-қатынас жасау) бірлестігін аралас оқыту деп түсіндіреді.

Пурнима Валиатан Аралас әдістеме бойынша оқу терминін, оқу мазмұнын жеткізу түрлерін қосып қарастыру шешімдерін сипаттау үшін

қолданады, мысалы веб-технологияларда негізделген курстар, EPSS және білімдерді меңгеру әдістері. Ол осы терминді тағы да оқытудың келесі түрін сипаттау үшін қолданады: өз бойында оқу іс-шаралардың түрлерін, мысалы, күндізгі оқу (face-to-face), онлайн электрондық оқу (live e-learning), өз бетімен жұмыс орында оқуды байланыстыратын түрі (self-paced learning) [5].

Эллисон Розетт (Alloson Rossett) және Ребекка Воган Фрази (Rebecca Vaughan Frazze) айтуынша аралас әдістеме бойынша оқу өзінің және ұйымның мақсаттарын көздеу үшін екі қарама-қарсы амалдарды біріктіреді, мысалы, ресми және бейресми оқу, бетпе-бет және онлайн қарым-қатынас, басқарылмалы іс-әрекеттер мен тәуелсіз таңдау жолы, автоматтандырылған анықтамаларды және әріптестермен қарым-қатынастарын пайдалану [6].

Дональд Кларк (Donald Clark) өзінің «Аралас әдістеме бойынша оқу» («Blended learning») мақаласында аралас әдістеме бойынша оқуды электрондық және дәрісханалық оқытуды қолдану деп сипаттайды [2].

Қазіргі білім беру жағдайында қолданылатын аралас әдістеме бойынша оқу моделінің үш негізгі компоненттерін бөліп шығаруға болады:

1. Күндізгі оқу (face-to-face) – ол дәстүрлі, мұғалім-оқушы дәрісханада өткізілетін сабақтар үлгісі;

2. Өздігінен білім алу (self-study learning) – оқушылардың өздігінен білім алу: ресурстар картасы арқылы, ғаламторда ақпаратты іздестіру және т.б.;

3. Онлайн оқу (online collaborative learning) – оқушылар мен мұғалімдердің онлайн режимінде жұмыс жасау, мысалы, ғаламтор-конференциялар, скайп, вики немесе т.б.

Жоғарыда айтылғанды жинақтасақ, аралас әдістеме бойынша оқуды оқыту/білім беру жүйесі ретінде қарастыруға болады, және ол өз ішінде сыныпта сабақ берудің және интерактивті немесе дистанциялық оқытудың ең тиімді аспектілер мен артықшылықтарын біріктіреді; әр түрлі бөлімдерден тұратын, бір-бірімен тұрақты өзара байланыста жұмыс жасайтын, бір бүтін құрастыратын жүйе ретінде ұсынылады. Яғни, осы жүйеде оны құрастырушы компоненттер үйлесімді бірлесіп әрекет жасайды, барлық компоненттер сауатты әдістемелік ұйымдастырылған жағдайда [1].

Аралас әдістеме бойынша оқу моделі батыс елдерде кең қолданылады, және статистика бойынша, жұмыс берушілер көбінесе онлайн немесе араласқан бағдарламалардың бітірушілерін жұмысқа алады, себебі олар жаңа компьютерлік технологиялармен жұмыс дағдылары бар, сонымен қатар өздігінен жұмыс істеу және дербес оқуға қабілетті болғандықтан.

Негізінен, білім беруде технологияларды қолдануда жаңалық деп айтуға болмайды. Өткен онжылдықтар бойы мұғалімдер магнитофондарды, лингафондық сынып бөлмелерді, видеоны қолданып, әлі күнге дейін дәрісханаларда сабақ үстінде оқытушыларға көмек ретінде қолданып отыр. Компьютерлердің пайда болуымен оқыту мүмкіншіліктері кеңейді, мысалы,

компьютерлік тестілеу, видеокурстар және басқа да компьютердің опцияларын қолдану. Ғаламтордың пайда болуымен ақпараттық және компьютерлік технологиялар (АКТ) оқытушылардың мүмкіншіліктерін кеңейтті, басқа тілде мәтіндерді қолдану мүмкіндігі, тіл иеленушілермен онлайн қатынас мүмкіншілігі, шетел тілде оқытушы бағдарламалардың қолдануы және т.б.

ЖОО-да шетел тілдерін оқыту көптеген ұрпақтар бойы еңбек сіңірілген. Оқытушылардың дәстүрлі схемамен жүзеге асады. Студенттер сабаққа келген кезде ақпараттың негізгі қайнар көзі ретінде оқулықтар мен лекцияларды пайдаланады, тәжірибелік сабақтарда олар оқу, аудару, сөйлеу дағдыларын жақсартады, ол үшін мұғалім видео немесе магнитофон қолдана алады. Мұғалім бақылауды өзі немесе компьютерлік тестілеу арқылы алады. Негізінде, аралас әдістеме бойынша оқу моделі дәстүрлі модель мазмұнын жоққа шығармайды, тек оның мүмкіншіліктерін жетілдіреді:

1. Дәріс сабақтары. Дәрістердің толық материалы мен оларға арналған слайдтары ДОЖ-де (дистанциялық оқу жүйесі), барлық студенттердің қолдануына ашық және өздігінен білім алуда пайдалануға болады;

2. Тәжірибелік сабақтар (Face-to-face sessions). Негізінен дәріс сабақтарымен бірге өткізілуі мүмкін, олады өткізу барысында ең қызықты және негізгі тақырыптар талқыланады, және практикалық дағдылар жетілдіріледі;

3. Оқу материалдар тек қағазда басылған түрде емес, электрондық түрде де бар, негізгі және қосалқы материалдар, ғаламтор сілтемелері бар ресурстық картаны оқытушы жасайды, онымен студенттер пайдаланады;

4. Онлайн қарым-қатынас. Ол аралас әдістеме бойынша оқуға онлайн оқу әдістемесінен енген мүлде жаңа элемент. Осында оқытушылар мен студенттердің қарым-қатынас жасауға көмек көрсететін әр түрлі құралдар бар: чат, форум, скайп;

5. Өздік және топтық жобалар (Collaboration). Осы жұмыс формасы ғаламторда жұмыс істеу, ақпаратты іздеп, талдау, топтық жұмыс, міндеттерді дұрыс бөліп беру, қабылдаған шешімдер үшін жауапкершілікті мойындау дағдыларын дамытады;

6. Виртуалдық сынып бөлмесі. Осы құрал студенттерге ғаламтор-коммуникацияларын пайдаланып оқу орнына келмей ақ қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді, ол студентке оқыту барысында кейбір еркіндік береді;

7. Аудио және видео дәрістер, анимациялар, симуляциялар. Осы аралас әдістеме бойынша оқыту элементтері білім беру үдерісін жеңіл және мазмұнды болып істейді.

Ол туралы айту әлі ерте, тіл ол ауыспалы шама, сондықтан тілдік білім беру туралы айта келсек біріктірілген (комбинированное) оқыту түрі ең тиімді болып көрінеді. Осы жағдайда оқыту студенттің тек компьютермен емес, алдындағы мұғаліммен қарым-қатынас негізінде жүзеге асырылады.

Біріншіден, курсты құрастыру барысында оқу материалын дұрыс ұйымдастыру қажет. Оқытушы қандай материал дәрісханада оқытылады және қайсысы дистанциялық оқу формасында беруге болатынын айқын ажырату қажет. Дағды қалыптастыру үшін қандай материалды оқытушы дәрісханада түсіндіріп, бекіту керек, қандай материал және қандай тапсырмалардың орындалуы әр түрлі студенттерде әр түрлі уақыт мерзімін талап ететінін анықтап, осыған сәйкес қандай материалды дистанциялық оқуға аударуға болады, қандай материал дербес жұмысқа берілуі жөн екенін ескере отырыу керек. Екіншіден, оқу үдерісін нақты ұйымдастыру керек. Осында келесі кезеңдер кіреді: дәрісханада және дистанциялық оқуда іс-әрекеттер түрлерін бөліп беру, студенттердің дара ерекшеліктерін ескере отырып дидактикалық тапсырмаларды шешу, күндізгі оқу мен дистанциялық оқуда білім беру әдістерін таңдау, сонымен қатар оқушыларды бақылау және өзін-өзі бақылауды жүзеге асыру. Маңызды факторлардың бірі оқу-таным іс-әрекетіне тұрақты уәждеме қалыптастыру болып табылады, және оқыту үдеріс барысында қуатталып тұру қажет. Оқытушы студенттердің өзін-өзі ұстауды ынталандырып, олармен түрлі нәтижелі іс-әрекеттерді мадақтап, дамыту.

Осы әдістеменің мақсаты студенттердің өздерінің іс-әрекеттерін кейінгі нәтижелерге бет қойып, жоспарлап, ұйымдастыру дағдыларын дамыту. Студенттер өздері шешім қабылдау, саналы таңдау жасап, ол үшін жауапкершілік көтеруді үйренеді. Оларда ақпараттық кеңістікте жұмыс істеу дағдылары және іскерліктері қалыптасады, дербес іздеу, ақпаратты таңдау және талдау, әртүрлі замандас технологиялардың қолдануымен нәтиже ұсыну, яғни қажетті сөйлеу және әлеуметтік-мәдени компетенциялар қалыптасады.

Аралас әдістеме бойынша оқу моделі қазіргі білім беру жүйесін жаңарту тұжырымдамасымен толығымен үйлеседі, осы тұжырымдама білім берудің жаңа стандарттарын енгізу мен Болон үдерісі және басқа халықаралық келісім шарттарға негізделген.

Бірақ, Қазақстанда білім беру мекемелердің көпшілігінде ақпараттық технологиялармен қамтамасыз ету деңгейі және жалпы компьютерлік сауаттылық деңгейі төмен болғандықтан оқыту үдерісінде осы модель кең қолданылады деп айтуға болмайды.

Оның бірнеше себептері бар. Негізгі себептердің бірі ол оқытушылардың өз жұмысында замандас компьютерлік технологияларды қолдануды қорқу болып табылады. Осында біз технофобияның сипаттары туралы айта аламыз. Осы сипаттаманы қазіргі заман технологияларын қолдануға қорқатын адамдарға беруге болады. Жаңадан пайда болған термин «цифрлы аборигендер» (digital natives) нақты аудармасы емес бірақ мәнін жақсы қамтып көрсетеді, ол өмірдің барлық салаларында цифрлық технологияларды қолданатын адамдар, ал «цифрлы иммигранттар» (digital immigrants) ол әр түрлі себептерден, негізінен жас ерекшеліктеріне байланысты, қоршаған

өзгерістердің мәнін түсінгісі келмейтін адамдар, және де ол білім беру үдерісінде АКТ-ды (ақпараттық және коммуникациялық технологиялар) қолдануына қатынасын жақсы қамтып көрсетеді. Мүмкін, оқытушылардың көпшілігі «цифрлы иммигранттар» болғандықтан, жылдар бойы пайдалынған пән жүргізу үдерісін өзгертуге ешқандай қажеттілікті көрмейтін шығар, тек қағаз бетінде басып шығарылған ақпараттан, ескірген магнитофондардан жаңа электрондық құралдарға ауысқылары келмейді. Қазіргі заман оқытушының аралас әдістеме бойынша оқу үдерісінде рөлі артқандықтан, оның бойында уәждеме және өзін-өзі дамыту қасиеттер болу тиіс.

Келесі негізгі қиындықтардың бірі ол уақыт жетіспеушілігі. Жаңа технологияларды меңгеру, электрондық қорларды құрастыру, ресурстық карталар, презентацияларды жасау, студенттердің білімдерін терксеру, осының бәрі оқытушыдан тек жаңа технологияларды меңгеріп қоймай, көп уақыт өткізуді қажет етеді.

Оқытушылар электрондық – оқу қорларын жасау кезінде тағы бір маңызды қиыншылық пайда болады, ол басқа авторлардың еңбектерін пайдалану мүмкіндігі. Бір жағынан ғаламторды пайдаланған кезде авторлық құқық мәселесі туды, екінші жағынан өзінің жаңа жазылған құжаттың авторлық құқығын да сақтау мәселесі туады. Курсты құрастыру барысында көп материалдарды тек автордың келісімімен ғана пайдалануға болады екендігін ескеру керек, бірақ осы үдеріс қымбат, көп уақыт алатын, еңбекті көп қажет ететін үдеріске айналуы мүмкін.

Бұл шетел тілдері мен басқа пәндерді оқытудағы аралас әдістеме бойынша оқу моделін қолданудың барлық аспектілері емес. Осында көптеген PROS және CONS бар, олар әлі де талқылаудан өтеді, бірақ бір нәрсе күмәнсіз, ғылыми-техникалық прогресс цифрлық технологияларды нәтижелі, тиімді оқыту құралына айналдырды, және де оларды пайдалану ары қарай дамып келеді. Ақыр аяғында, білім беру жүйесіндегі бәсекелестік көптеген білім беру мекемелерін АКТ-ды студент пен оқытушы қарым-қатынастың негізгі түрлерінің бірі ретінде қарастырады, және осында оқытушы да, студент те үдерістен пайда табады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Десятова Л.В. Использование модели смешанного обучения (blended learning) для создания и апробирования курса ИКТ для поддержки обучения по базовой программе. - М.: Издательский дом «Первое сентября», 2010. № 13. - С. 7.

2 Желнова Е.В. 8 этапов смешанного обучения (обзор статьи «Missed Steps» Дарлин Пейнтер // Training & Development). URL: <http://www.obs.ru/interest/publ/?thread=57>.

3 Clarc D. Blended Learning // CEO Epic Group plc, 52 Old Stein, Brighton BN1 1NH, 2003. P. 23.

4 Dudney G., Hockly N. How to...Teach English with Technology // Pearson Education Limited Edinburgh Gate Harlow Essex CM20 2JE England and Associat-ed Companies throughout the world. 2007. - P. 15.

5 Purnima V. Blended Learning Models // Published: August 2002. - P. 1. URL: <http://www.learningcircuits.org/2002/aug2002/valiathan.html>.

6 Rossett A., Vaughan F., Blended learning CEO Epic Group plc, 52 Old Steine, Brighton BN1 1NH, 2003, URL: <http://www.obs.ru/interest/publ/?thread=57>.

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ. Материал 12.09.2012 ж. редакцияға түсті.

А.А. КУДЫШЕВА, Р.Ж. МОЛДАБАЕВА
МОДЕЛЬ СМЕШАННОГО ОБУЧЕНИЯ (BLENDED LEARNING)
И ЕЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ
A.A. KUDYSHEVA, R.ZH. MOLDABAYEVA
THE MODEL OF BLENDED LEARNING AND ITS USE IN TEACHING
OF FOREIGN LANGUAGES

Резюме

В статье рассматривается модель смешанного обучения (Blended Learning), её преимущества в обучении иностранным языкам, а также проблемы, которые могут возникнуть при ее использовании.

Resume

The present article considers the model of Blended Learning, its advantages in foreign languages teaching, and also some problems that can arise during its use.

УДК 378

А.К. МЫНБАЕВА ФЕНОМЕН «НАУЧНЫХ ШКОЛ» В ТЕОРИИ НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Введение

Педагогика высшей школы отличается от педагогики школы пронизыванием всей сущности и структуры данной отрасли спецификой профессиональной подготовки и научной деятельности педагогов и студентов. Особенно актуально это в современном XXI веке - веке науки и инноваций. Нами была предложена идея «теории научной деятельности высшей школы» как раздела вузовской педагогики [1]. Таким образом,

помимо традиционных разделов педагогики – теория целостного педагогического процесса, теория обучения (дидактика), теория воспитания в педагогической дисциплине «педагогика высшей школы» необходимо изучать при подготовке преподавателей высшей школы – теорию научной деятельности высшей школы. Особую значимость в данной теории приобретает феномен научной школы, который характеризует исторически высшее образование.

Цель статьи – выявить признаки и специфику научных школ для активизации в целом научной деятельности в вузах Казахстана, расширения теории научной деятельности высшей школы.

История и специфика научных школ

Важной категорией теории научной деятельности высшей школы является феномен «научной школы». В классическом варианте научные школы создавались по образцу художественных школ эпохи Возрождения, поскольку вплоть до второй половины XVIII века научная деятельность носила индивидуальный характер [2]. Они возникали на базе университетов вокруг ученых-экспериментаторов. В науковедении различают классические и современные научные школы. Расцвет деятельности классических научных школ пришелся на вторую треть XIX в. В XX в. научная школа по существу превращалась фактически в научно-производственное объединение, в котором, помимо традиционных научных и идейных, значительную роль стали играть и организационно-управленческие функции [3]. В XX в. в связи с превращением научно-исследовательских лабораторий и институтов в ведущую форму организации труда появляются современные (или «дисциплинарные») научные школы. Они ослабили функцию обучения и сориентированы на плановые программы, формируемые вне рамок самой школы.

Такая логика изменения трактовки понятия «научная школа» отражается в определениях авторами понятия (таблица 1). Можно наблюдать двойственность понимания, которая, по сути, и формирует виды школ – классическую и современную (дисциплинарную). Научная школа – неформальное научное сообщество, характеризующееся отношениями «учитель - ученики», обуславливающими преемственность субъективных (личностных) и объективных компонентов их научной деятельности (Грезнева О.Ю., 2003). Научные школы – это организованные и управляемые научные структуры, объединенные исследовательской программой, единым стилем мышления и возглавляемые, как правило, выдающимися учеными (Лешкевич Т.Г., 2006).

Таблица 1

Определение категории «научная школа»

Автор	Определение понятия
Грезнева О.Ю. [2]	<i>Научная школа</i> – неформальное научное сообщество, характеризующееся отношениями «учитель - ученики», обуславливающими преемственность субъективных (личностных) и объективных компонентов их научной деятельности
Лешкевич Т.Г. [4]	<i>Научные школы</i> – это организованные и управляемые научные структуры, объединенные исследовательской программой, единым стилем мышления и возглавляемые, как правило, выдающимися учеными
Абылкасымова А.Е. [5]	<i>«Научная школа»</i> - научный коллектив во главе с научным руководителем, который является автором определенной научной программы исследования, охватывающий перечень проблем, на решение которых ориентируется коллектив.

Как отмечают современные исследователи, научное сообщество представляет собой не единую структуру, а «гранулированную среду». Все существенное для развития научного знания находится внутри «гранулы» - сплоченной научной группы, коллективно создающей новый элемент знания, а затем в борьбе и компромиссах с другими аналогичными группами его утверждающими. Вырабатывается специфический научный сленг, набор стереотипов и интерпретаций – в результате научная группа самоидентифицируется и утверждается в научном сообществе [4].

Признаки научных школ

Рассмотрим формальные и неформальные признаки научных школ, а также формы их работы. В университетах продолжают существовать классические научные школы как неформальное сообщество ученых, характеризующееся отношениями «учитель - ученик», имеющими субъективный и объективный компоненты. Субъективный включает особенности личности основателя школы, его мотивацию, убеждения, интересы, отношение к науке, к коллегам, стиль взаимодействия с учениками, коллегами и др. К объективным относят количество защищенных учеников, направление исследования, разрабатываемую идею, теоретические взгляды, научные традиции.

Без учеников научная школа не мыслима. Учитель помогает постичь мастерство, искусство исследовательской деятельности, он «проводник» в науку. Важной характеристикой научной школы являются ученики, получившие ученую степень, т.е. признание.

В научных кругах идет дискуссия о признании образования научных школ лишь при появлении третьего поколения защитившихся ученых. На наш взгляд, такое понимание носит несколько сложно определяемый характер. Лидер - основатель научной школы; далее – его ученики (новое поколение учеников) – второе поколение учеников – «ученики учеников». Фактически возникает вопрос о формировании двух научных школ. Условно визуально-схематично образуется «гроздь» научной школы. На наш взгляд, для классической научной школы достаточно будет первого поколения учеников. Для дисциплинарной современной научной школы – возможно иметь двоих основателей и нескольких поколений учеников.

Признаками научных школ Н.Х. Розов считает:

А) общность деятельности, общность объекта и предмета исследования, общность целевых установок, общность идейно-методическая, общность критериев оценки деятельности и ее результатов;

Б) наличие лидера, являющегося автором оригинальных идей и методов и играющего по крайней мере одну из трех ролей – харизматическую, морально-организующую, или роль хозяина (что характерно для развитых школ), административно-управленческую (что характерно для вырождающихся школ, существующих только за счет ее институционализации);

В) проявление эффекта саморазвития, базирующихся на кооперативных принципах деятельности, постоянном обмене результатами, идеями и пр. (как по «горизонтали» - внутри одного поколения, так и по «вертикали» - между учителями и учениками);

Г) оптимизация процесса обучения научной молодежи и воспроизводства научной культуры (считается достаточным наличие трех поколений членов школы, хотя ясно, что для новообразованных научных школ это условие не удовлетворяется);

Д) снисkanie широкого публичного признания – международного, государственного, отраслевого, регионального, со стороны других научных направлений.

Н.Х. Розов отмечает, что «научные школы, являясь многоцелевыми объединениями, обеспечивают наряду с получением новых знаний «воспроизводство» научной культуры в следующих поколениях ученых; отношение научных школ и научных коллективов в структуре институализации науки меняется с течением времени, и поэтому жизнь научной школы имеет определенные временные границы».

Здесь отметим, что вузовская наука имеет двойную структуру организации – кафедральную и деятельность исследовательских подразделений (лабораторий, центров НИИ при вузах). Поэтому в вузе и в силу историчности развития, и в силу организации науки можно наблюдать формирование классических и дисциплинарных научных школ.

Отечественный ученый А.Е. Абылкасымова следующим образом определяет понятие «научная школа» - научный коллектив во главе с научным руководителем, который является автором определенной научной программы исследования, охватывающий перечень проблем, на решение которых ориентируется коллектив. У руководителя научной школы есть теоретическая концепция, корректируемая и обогащаемая в процессе исследовательской работы и т.д. [5]. Для оформления научных школ в Казахстане по А.Е. Абылкасымовой необходимо:

А) разработать концептуальные подходы в исследовании главных научных направлений школы;

Б) разработать методологию научного поиска школы;

В) определить возможности развития прикладного исследования ведущего научного направления руководителя школы [5].

Российские ученые Д. Аронов и В. Садков предлагают следующие количественно-качественные характеристики или признаки научной школы [6]:

- защита докторских диссертаций по направлениям и тематике, заложенной основателями научной школы (не менее 3);

- защита кандидатских диссертаций по направлениям и тематике, заложенной основателями научной школы и первой волной исследователей (не менее 10);

- наличие открытий, полученных научными коллективами или исследователями;

- публикация монографий по направлениям и тематике деятельности научного коллектива (не менее 5) в общенациональных издательствах;

- создание на базе научной школы научно-производственных структур, успешно функционирующих или развивающихся в общенациональном или межгосударственном масштабе;

- разработка и вывод на общенациональный и мировые рынки изделий, оборудования, технологий и т.д.

Подчеркнем, что важно понимать поляризацию видов научных школ – классической и современной. Именно современная научная школа будет включать совместные программы исследований, инициативные и финансируемые по проектам и грантам. Для классических научных школ самым значимым признаком будет защита ученика под руководством учителя-ученого. Для современных дисциплинарных научных школ – кроме защит учеников, важно совместное выполнение действующих проектов, причастность в основном к одной организации и выполнение единого направления исследования и т.п.

На наш взгляд, основываясь на принципе дополнительности и комплементарности науки, мы определим признаки научных школ следующим образом (таблица 2).

Таблица 2

Признаки научных школ

<i>Классическая научная школа</i>	<i>Современная научная школа</i>
<ul style="list-style-type: none"> - общность научного направления деятельности и общность научной культуры исследователей; - наличие лидера, являющегося автором оригинальных идей и методов и играющего, по крайней мере, одну из трех ролей – харизматическую, морально-организующую, или роль хозяина (что характерно для развитых школ), административно-управленческую (что характерно для вырождающихся школ, существующих только за счет ее институционализации); - защиты магистерских и докторских диссертаций, по направлениям и тематике, заложенной лидером-основателем научной школы; - оптимизация процесса обучения соискателей; - снискание широкого публичного признания – международного, государственного, отраслевого, регионального, со стороны других научных направлений 	<ul style="list-style-type: none"> - возможно присутствие двух и более основателей школы;
<ul style="list-style-type: none"> Один лидер; точка отсчета - одно поколение защищенных учеников (более 3) и далее 	<ul style="list-style-type: none"> - коллективный характер деятельности научной школы, «гранулированная среда»; - наличие выполнения финансируемых научных проектов и программ исследований; - наличие действующего научного семинара и др.
<ul style="list-style-type: none"> - субъективно возможно проявление индивидуального характера проведения научных исследований лидера научной школы 	

Методологическая культура научной школы и типы научных семинаров

Отдельно обсудим вопрос единого научного направления исследований для учителя и учеников в научной школе. С одной стороны, в современных условиях узкой специализации наук, данное требование обосновано. Однако проведение научных исследований и поиски учеников – это творческая работа, и получаемые научные результаты могут оказаться в смежном научном направлении. Поэтому возможна нелинейная структура зависимости исследований учителя и учеников. Это находится также в логике современного этапа развития науки – постнеклассицизма с превалированием научных парадигм, принципа синергетизма и антропного принципа. Антропный принцип провозглашает постоянную включенность субъективности деятельности исследователя в «тело знания». Научная

культура ученого учитывается в результатах полученных новых знаний, учитывается соотношенность характера получаемых знаний с особенностями средств и операций деятельности субъекта, а также и с ценностно-целевыми структурами личности ученого. Поэтому возможно в начале научного пути ученик может двигаться в единой тематике или направлении исследований руководителя, однако возможна и другая ситуация, когда ученик выходит на новое или смежное научное направление и заканчивает исследование в рамках него. Кроме того, с течением времени ученик становится признанным ученым и основателем новой научной школы.

В научной школе объединены процесс познания и процесс передачи знаний. Формами организации общения и взаимодействия в научных школах являются научные семинары, коллоквиумы, которые чаще всего носят неформальный характер. Такими были Павловские среды; дом Н. Бора, где вели беседу в стиле перипатетиков малые и большие дискуссионные группы; Л. Ландау проводил семинары каждый четверг в Институте физических проблем и др.

Понятие школа несет в себе дидактическую составляющую. Исторически прообразы высших учебных заведений родились как философские школы. Поэтому в коренном понимании «школа» - данные понятия схожи. Однако научная школа отличается методами и формами научной деятельности от обычной школы и ее дидактики.

В теории научной деятельности высшей школы мы определили основные категории: цели и задачи научной деятельности, содержание, методы и формы, результаты; а также закономерности и принципы научной деятельности высшей школы. Отличительной особенностью – не дидактичностью – обладают научные семинары как один из важных форм научной деятельности в вузе.

О.Ю. Грезнева предлагает следующие типы научных семинаров:

- на осмысление исследовательской деятельности самой школы;
- теоретическое осмысление пройденного участка пути, обсуждение дискуссионных вопросов, разработку дальнейшего плана исследований. Обычно они проходят в формате свободного мнениями по возникшим вопросам; иногда заслушиваются и обсуждаются специально-подготовленные доклады;
- изучение и анализ современного состояния науки по разрабатываемому школой направлению;
- освоение методологии познания и норм научно-исследовательской деятельности, логики построения научного исследования на примерах работ отдельных ученых и сложившихся в истории науки научных школ (обучающие);
- знакомство с последними достижениями в своей научной области и в смежных областях научного знания. Оно осуществляется как через изучение публикаций, так и путем привлечения специалистов других наук для выступления с сообщениями и участия в дискуссиях (обзорные) [6].

Для активизации формирования научных школ необходима постоянная работа таких семинаров.

Примеры педагогических научных школ в Казахстане

Рассмотрим научные школы в области педагогических наук нескольких ведущих вузов.

Начнем с Казахского национального университета имени аль-Фараби. Пионером в этом направлении можно назвать Т.Т. Тажибаева. Он исследовал развитие педагогической мысли Казахстана во II половине XIX в., большое значение уделял исследованию педагогических воззрений Абая Кунанбаева [7]. В таблице 3 приведен список учеников Т. Тажибаева.

Таблица 3

Научная школа академика Т.Т. Тажибаева

Соискатель, ставший кандидатом наук	Тема исследования	Направление исследования
Храпченков Г.П.	Образование в Казахстане в начале XX века	История педагогики
Муканов М.	Психологические особенности героев военного времени	Военная психология
Бейсенбаева З.	Педагогические идеи Ыбрая Алтынсарина	История педагогики
Суфиев Е.	О формировании русской речи у учащихся начальных классов казахской школы	Общая педагогика
Темирбеков А.	Развитие понятия советского патриотизма у учащихся	Общая педагогика
Невский А.	Формирование некоторых понятий у учащихся 5-6 классов	Общая педагогика
Саукасова К.	Развитие женского образования в Казахстане в 1920-1932 гг.	История педагогики
Есекеев Ж.	Образование Казахстана 1917-1930 гг.	История педагогики
Исаева Р.	Проблемы обучения детей казахов иностранным языкам в 5-6-летнем возрасте	История педагогики

Исследованию истории возникновения и развития русско-казахских связей в области просвещения посвящены труды д.п.н. К.Б. Бержанова. Под его руководством защищено 35 кандидатских диссертаций. Разработкой истории формирования и развития казахской, казахско-уйгурской, русско-

казахской школы, исследованием педагогического наследия К.Д. Ушинского, Н.К. Крупской занимался д.п.н. А.И. Сембаев, подготовил 15 кандидатов наук. [8]

В 1976-1990 гг. под руководством профессора Х.К. Аргынова разрабатываются вопросы методики обучения казахскому языку, созданы и увеличены казахские отделения и группы преподавания на родном языке студентов, работает Институт повышения педагогического мастерства. Им подготовлено 12 кандидатов наук. Активную научную деятельность вели доценты кафедры: А.Д. Омаров, З.У. Жантекеева, Б.Ж. Садыков, В.И. Копылов, Т.М. Мешитбаев, Ж.Р. Баширова, А.Т. Табылдиев, Е.Б. Дайрабаев, Л.К. Ибрашева и др.

90-е годы – годы становления национальной независимости Казахстана и интенсивного реформирования системы образования, что способствовало зарождению новых научных школ на кафедре (Ахметовой Г.К., Исаевой З.А., Башировой Ж.Р., Табылдиева А.Т. и др.). Профессором Ахметовой Г.К. разработана теория образовательного идеала, под ее руководством защищено 5 докторских и 4 кандидатских диссертаций в области гендерного образования, управления процессом обучения, системы менеджмента качества, инновационных стратегий в работе учителя и творческого потенциала учителя и др. Профессор Исаева З.А. – автор теории профессионально-исследовательской культуры педагога, ее научная школа по педагогическому менеджменту насчитывает около 10 защищенных кандидатов наук. Профессор Баширова Ж.Р. известна теорией подготовки преподавателей высшей школы в условиях университетского образования, ее научная школа включает 5 защищенных кандидатов наук.

А.Е. Абылкасымова в педагогической науке выделяет следующие научные школы: Хмель Н.Д., разработавшую теорию целостного педагогического процесса как объекта деятельности учителя, на основе которого выполнено более 70 кандидатских и докторских диссертаций; Бейсенбаевой А.А., проблемы гуманизации и гуманитаризации учебно-воспитательного процесса; Узакбаевой С.А., проблемы этнопедагогики; Нургалиевой Г.К., проблемы информатизации образования и создания электронных учебников; акад. Сейтешевым А.П. и Егоровым В.В., проблемы подготовки инженерных кадров.

Научные школы Казахского национального педагогического университета им. Абая проиллюстрированы в работе Сайповой А.А. [9]. Особо автор выделяет научные школы профессоров Р.Г. Лемберг (28 учеников), Г.А. Уманова (более 95 учеников), Н.Д. Хмель (более 70 учеников), С.А. Узакбаевой (более 40), А.А. Бейсенбаевой (более 20 учеников), Б.И. Мукановой (более 10), Н.Н. Тригубовой (более 10), Н.Д. Ивановой (более 6 учеников). Казахском государственном женском педагогическом университете необходимо выделить научную школу

академика К.К. Кунантаевой по истории образования (ученики - 3 доктора и 20 кандидатов наук) [10]. В Карагандинском государственном университете можно выделить на современном этапе научные школы Ж.Ж. Наурызбая, Л.А. Шкутиной (более 20 учеников [11]), Ш.М. Мухтаровой.

В Павлодарском государственном университете мы выделяем научные школы Н.Э. Пфейфер, К.М. Кертаевой, Е.И. Бурдиной и др. У профессора Н.Э. Пфейфер более 10 защищенных учеников по истории образования, развитию личностного потенциала будущего специалиста; у профессора К.М. Кертаевой – более 6 учеников, защитившихся по направлениям деонтологической готовности будущего педагога и формирования активной личностной позиции школьников. Список вузов и научных школ ученых-педагогов можно продолжить.

Заключение

Таким образом, научная школа по своей сути, истории зарождения и развития является педагогической категорией и педагогической системой. Одной из особенностей вузовской педагогики является феномен научной школы. Его необходимо изучать в магистерской подготовке студентов – будущих преподавателей высшей школы. Причем, важна систематизация современных научных школ казахстанской педагогической науки, а также других наук. В подготовке магистров необходимо уделять внимание научной и методологической культуре ученых, в том числе в русле научной школы руководителя. Мы раскрыли признаки классических и дисциплинарных научных школ. В новом XXI веке в условиях информационного общества преобладает сетевое развитие и управление образованием и наукой. В таких условиях значимы включенность, информативность и качество научных исследований всех регионов Казахстана, всех направлений исследований казахстанской педагогической науки.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 Мынбаева А.К. История, теория и технологии научной деятельности высшей школы: Монография. – Алматы, 2010. – 257 с.
- 2 Лешкевич Т.Г. Философия науки. – М: Инфра-М, 2006. – С. 237
- 3 Грезнева О.Ю. Педагогический процесс в научных школах // Мир образования – образование в мире. – 2003. - №2. – С. 31-41.
- 4 Розов Н.Х. Понятие «научная школа» и проблема финансирования науки в России // Педагогика. – 2007. №8. – С. 102-105.
- 5 Абылкасымова А.Е. Состояние, тенденции развития педагогической науки Казахстана, прорывные направления, приоритеты // Білім – Образование. - 2006. - №2 (26). – С. 64-67.
- 6 Аронов Д., Садков В. К проблеме определения понятия «научная (научно-педагогическая) школа» // Alma-Mater. – 2003. - №6. – С. 8-13.

7 Казахского национального университета имени аль-Фараби. 1934-1960. Т.1. – Алматы: Казак университеті, 2005.

8 Казахского национального университета имени аль-Фараби. 1961-1990. Т.2. – Алматы: Казак университеті, 2005.

9 Сайпова А.А. Становление и развитие подготовки научно-педагогических кадров на кафедре педагогики АГУ имени Абая: автореферат на соиск... канд.пед.наук. – Алматы, 2003. – 34 с.

10 Кунантаева К.К. Библиографический указатель, эссе об ученом. – Алматы, 2010. – 139 с.

11 Смысл жизни – бесконечное завоевание неизвестного, вечное усилие познать больше // В мире образования. – 2010. - № 1. – С. 5-7.

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, г. Алматы. Материал поступил в редакцию 27.09.2012 г.

А. МЫҢБАЕВА
ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТІҢ ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТ ТЕОРИЯСЫНДАҒЫ
«ҒЫЛЫМИ МЕКТЕПТЕРДІҢ» ФЕНОМЕНІ
А. МҮНБАЕВА
THE PHENOMENON OF «SCIENTIFIC SCHOOLS» IN THE THEORY
OF SCIENCE ACTIVITIES OF HIGHER SCHOOL

Түйіндеме

Бұл мақалада «ғылыми мектеп» ұғымының мәні, классикалық және заманауи ғылыми мектептердің белгілері ашылды; ғылыми мектептердің қалыптасуының және дамуының тарихи ретроспективасы көрсетілген. Ғылыми мектептердің феномені жоғары мектептің ғылыми қызмет теорияларының өзгешеліктерін сипаттайды. Әртүрлі авторлар зерттеген ғылыми мектептің жүйеленген түрлерінің белгілері талданды. «Ғылыми семинар» ұғымы қарастырылды. Педагогикалық ғылым саласындағы ғылыми мектептердің мысалдары келтірілді.

Resume

In the article the essence of the concept of «scientific school», features of the classic and modern scientific schools are revealed, historical retrospective of the origin and development of scientific schools is shown. The phenomenon of scientific schools characterises specificity of higher education science activities theory. The characteristics of different authors' scientific schools which are systematized by kinds are analysed. The notion of «scientific seminars» is considered. Examples of scientific schools in the area of pedagogy are cited.

К.А. НУРУМЖАНОВА
ТЕХНОЛОГИЗАЦИЯ ПРОЦЕССА ИЗУЧЕНИЯ
БАЗОВЫХ ДИСЦИПЛИН В ВУЗЕ КАК ОДНА
ИЗ СТРАТЕГИЙ ДОСТИЖЕНИЯ РАМОЧНЫХ
ТРЕБОВАНИЙ К РЕЗУЛЬТАТАМ ОБУЧЕНИЯ
ПО БОЛОНСКОМУ ПРОЦЕССУ

Европейская рамка квалификаций высшего образования (Дублинские дескрипторы) – European Qualifications Framework for Higher Education (Dublin Descriptors) устанавливает рамочные требования к результатам обучения на трех циклах высшего профессионального образования. В чем они заключаются? В отношении профессионального образования они формулируются так:

- применять знания, понимание и способность решать проблемы в новых или незнакомых ситуациях и контекстах в рамках более широких (или междисциплинарных) областей, связанных с областью изучения;
- интегрировать знания, справляться со сложностями и выносить суждения на основе неполной или ограниченной информации с учетом этической и социальной ответственности за применения этих суждений и знаний;
- четко и ясно сообщать свои выводы и знания и их обоснование специалистам и неспециалистам;
- продолжать обучение самостоятельно.
- содействовать развитию общества, основанного на знаниях.

Достижение обозначенных результатов, как следует из нашего опыта, возможно при технологизации образовательного пространства. Технологизация – это одна из существенных характеристик современного образовательного пространства. Здесь возможны разные подходы.

Известный российский ученый-педагог А.В. Хуторской на страницах электронного журнала «Эйдос» в статье по модернизации образования предлагает определить статус содержания образования как образовательную среду для личностного развития учащихся. Мы всецело поддерживаем известного ученого в том, что: «...если говорить о личностно-ориентированном обучении и содержании образования как среде, то многое меняется. Например, вместо критериев отбора содержания необходимы критерии его структурирования. В каких направлениях возможен их поиск? Очевидно, что одним из таких критериев является генерализация содержания образования на основе фундаментальных образовательных объектов, не только предметных, но и метапредметных» [1].

Мы считаем, что должен быть определен комплекс базовых принципов, составляющих в совокупности принципиально новые концептуальные основания построения содержания образования. В дополнение к принципам, определенным в статье А.В. Хуторского, мы предлагаем следующие критерии структуризации содержания образования: в структуре содержания должны быть компоненты, учитывающие:

- 1) менталитет учащегося;
- 2) поэлементный анализ учебного материала;
- 3) основы методологии изучаемой дисциплины.

К сожалению, в настоящее время на конкретно-предметном уровне не разработаны инновационные технологии, способствующие реализации в процессе изучения различных дисциплин, разрабатываемые педагогами новые, продиктованные временем, общедидактические принципы.

Общедидактические технологии без конкретного содержания остаются схоластичными и чисто теоретическими, что в принципе недопустимо.

Более 20 лет учителями физики успешно используются, так называемые, схемы изучения элементов науки физики. Думаем, современные требования к результатам образования предполагают усовершенствование разработанных логических схем. В основу систематизации и структурирования содержания должны быть положены принципы личностного развития учащихся. В новых условиях, как известно, содержание курса физики не является целью обучения, а лишь средством развития личности обучаемого. В этих условиях большое значение имеет умение учителя обобщать и систематизировать содержание изучаемого материала и особенно важно научить этому учащихся.

В практике подготовки будущих учителей физики этим вопросам уделяется мало внимания. В данной статье мы предлагаем разработанную нами технологию изучения физической теории на основе структурирования содержания. В определении границ изучения той или иной теории мы ориентируемся на Государственный общеобязательный стандарт дисциплины и специальности. Мы считаем, что Государственные образовательные стандарты должны быть не только концептуальными, но критериальными документами. Критериальность в рамках Дублинских дескрипторов может быть представлена: 1. адекватностью параметрической модели интеллекта и включать структурные элементы физической теории, 2. операциональные уровни развития мышления и 3. уровни профилизации.

В традиционной схеме изучения физической теории представлены: основание, ядро и практические приложения теории. Мы решили усложнить эту схему: добавлением пункта – первичная гипотеза. В новом виде схема такова: основание, первичная гипотеза, ядро, качественные и количественные выводы. Основанием для этого послужили следующие суждения.

В классические теории в основании содержится идеализированный объект, например, «идеальный газ» в молекулярно-кинетической теории, «материальная точка» – в классической механике Ньютона, но в квантовой физике идеализированным объектом является волновая функция. Но функция эмпирической быть не может. Значит это более высокий теоретический объект. Поэтому исторически и методологически сложилось, что в основании теории могут быть первичные гипотезы и совокупность эмпирически и экспериментально открытых фактов и закономерностей. Ниже приведены в таблице 1 и таблице 2 результаты этих суждений.

Таблица 1

Новая структура физической теории

Объяснение известных явлений		Предсказание новых явлений	
Качественные и количественные выводы			
Константы	Система принципов и уравнений		Законы сохранения
Ядро теории			
Критериальные эксперименты	Гипотезы, принципы, уравнения	Возможные идеализированные объекты	Качественные и количественные выводы
Первичные гипотезы и их верификация			
Эксперименты	Теоретические схемы объяснения классических теорий		Основные понятия и величины
Основание теории			

В таблице 2 раскрыто содержание пункта «первичные гипотезы и их верификация» на примере квантовой теории.

Таблица 2

Первичные гипотезы и их верификация	
Структурные элементы	Содержание элемента
Гипотезы, принципы, уравнения	Гипотезы Планка и де Бройля, постулаты Н. Бора. Уравнение Эйнштейна для фотоэффекта, спин электрона.
Возможные идеализированные объекты	Фотон, волновой пакет, волновая функция

Выводы	Объяснение распределения энергии в спектре теплового излучения. Объяснение коротковолновой границы рентгенового излучения. Объяснение и вывод законов фотоэффекта. Модель атома Бора, вывод формулы Бальмера. Расчет комптоновской длины волны. Структура спектра. Квантование энергии атома
Критериальные эксперименты	Опыт Боте, Опыт Джермера и Девиссона, опыт Штерна, Герлаха, эффект Комптона, Опыт Франка и Герца
Проблемы	Устойчивость атома. Теплоемкость многоатомных газов и металлов. Зависимость сопротивления от температуры. Сверхпроводимость. Корпускулярно-волновой дуализм

Технология может быть применена как в учебном процессе школы, так и вуза для интенсификации этого процесса.

Любая естественнонаучная дисциплина использует абстрактные теоретические модели, выраженные специальными языковыми средствами. Перевод информации на язык этих средств представляет собой сложную интеллектуальную деятельность, которая, по-видимому, не формируется вне условий специального преднамеренного обучения. Если ученик не усвоил эти языки, то это разрушает связи между понятиями, содержащиеся в воспринимаемой информации, что препятствует её пониманию. Тем более, знания учащихся постоянно меняются и обновляются. Эффективно функционировать в стремительно развивающемся информационном пространстве может только тот, кто способен адаптироваться к этим изменениям. Поэтому содержание учебного материала должно в первую очередь ориентироваться на совершенствование способностей приобретать знания, а не на их объём.

Трудности в процессе систематизации знаний учащихся могут быть связаны и с тем, что школьник не может выделить признаки, на основе которых формируются понятия, или не в состоянии понять правила, определяющие способ связи признаков, или использует неправильные стратегии в процессе выдвижения и проверки гипотез, с помощью которых и происходит формирование понятий.

Современная когнитивная психология рассматривает процесс формирования понятий как один из ведущих когнитивных процессов, обеспечивающих понимание мира. Понятно, что для рационального формирования понятий, необходимо развивать у учащихся основные приёмы умственной деятельности, к которым относятся приёмы обобщения, абстракции, запоминания, воображения и т.д. Здесь речь идёт о тех способах, которыми осуществляется умственная деятельность и которые могут быть выражены в перечне действий. Последний обычно носит

характер инструкции или схемы изучения, указывающих, как осуществлять умственную деятельность по усвоению тех или иных знаний.

Таким образом, осуществляется обогащение метакогнитивного опыта учащихся, это предполагает также формирование их метакогнитивной осведомленности - системы представлений о том, как устроены научные знания и каковы особенности разных методов их структуризации. Что мы и применили выше.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Хуторской А.В. Гипотеза и цели эксперимента по модернизации образования // Интернет-журнал «Эйдос». – 2002. – 25 мая. <http://www.eidos.ru/journal/2005/0525.htm>. - В надзаг: Центр дистанционного образования «Эйдос», e-mail: list@eidos.ru.

2 Нурумжанова К.А. Бектурганова Э.Ш., Рахимжанова Р.А. Опыт применения деятельностного компонента содержания в разработке инновационных технологий обучения студентов // Материалы международной научной конференции «Системы и модели в информационном мире» - часть 1 – Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ, 2009. - 104 с. С. 58 - 63.

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар. Материал поступил в редакцию 26.09.2012 г.

К.А. НУРУМЖАНОВА

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫНДА НЕГІЗДІК ТӘРТІПТЕРІН ОҚУ
ҮДЕРІСІНІҢ ТЕХНОЛОГИЯЛАНДЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ БОЛОН ҮДЕРІСТІҢ
ТАЛАПТАРЫНА СӘЙКЕСТЕНДІРУ СТРАТЕГИЯСЫ БОЛУЫ

К.А. NURUMZHANOVA

TECHNOLOGY OF THE PROCESS OF STUDYING BASE DISCIPLINES
IN THE HIGHER EDUCATION INSTITUTION AS ONE OF THE
STRATEGIES OF ACHIEVEMENT OF THE BOLOGNA PROCESS SCOPE
REQUIREMENTS TO THE EDUCATION RESULTS

Түйіндеме

Айтылмыш мақалада кванттық теорияны оқу әдістемесі шегінде тәлім-тәрбиенің нәтижесінің дублин дескрипторларының талабына сәйкестіру мәселесі қарастырылған. Әдістеме парасаттың және физикалық қағиданың байқауының құрылымының талыбының параметрлеріне сәйкеседі.

Resume

In this article the methodology of studying quantum theory is offered within the framework of the Dublin descriptors of educating results. Methodology corresponds to the parameters of an intellect model and structure of physical theory studying.

УДК: 53. 378.1

К.А. НУРУМЖАНОВА¹, Б. ЖУМАБЕКОВА² КОГНИТИВТІК ӘДІСТЕМЕ БОЙЫНША ФИЗИКАЛЫҚ САБАҚ ЖОСПАРЫН ҚҰРАСТЫРУ МЫСАЛЫ

Қазақстанның кәсіби білім беру жүйесіндегі модульдік-күзіндік жолы білім беру үдерісін ұйымдастыру концепциясын ұсынады. Оқыту мақсаты тәжірибеге қажетті кәсіби күзіндіктің жиынтығы болып табылады. Ал оның жетістікке жету құралы – мазмұнның модульдік құрылуы мен кәсіби білім беру құрылымы. Пәннің модульдік бағдарламасы типтік (түрпаттық) бағдарламасымен сәйкес келеді, тек типтік бағдарлама бойынша ғана емес, сондай-ақ ұсынылған компоненттер де пән мазмұнына енгізілген. «Контент» сөзінің астарында аталған пәннің модульдік жұмыс бағдарламасының дидактикалық материалы жатыр.

Контентті құрастырудағы негізгі әдістемелік жолдар:

1. білімді меңгерудің барлық үздіксіз құрылымы кіретін когнитивті үдерістің психологиялық заңдылық жүйесі;

2. кәсіби күзіндік жол.

Әрбір пәнге білім беру бағдарламасын құрастыру кезінде кәсіби күзінділікке негізделген модульдік жүйе басшылыққа алынады. Ол өмір бойы оқыту концепциясының шыңында болады. Өйткені оның мақсаты – еңбек нарығы және білім беру жағдаяттарының өзгерісіне бейімделе алатын білікті мамандар дайындау. Бұл мамандар бәсекеге қабілетті күзінділікке ие және осының нәтижесінде кәсіби өсу мен білім алуын жалғастырады.

Классикалық түрғыға негізделген контентті құрастыруды қарастырайық: когнитивті үдерістің психологиялық заңдылықтары.

Тақырып: Тізбек бөлігі үшін Ом заңы

Интегративтік мақсат: тақырыпты қабылдауға дайындық

1. Физикалық заң туралы білімді көкейкестендіру (занды зерттеу сызбасы)

Құрал-жабдықтар:

– Ток көзі - түзеткіш ВС -4-12;

– амперметр, вольтметр;

– кедергілер магазині 1;2;3.

ОӘ - 1 Білімді көкейкестендіру және кіріспе бақылау 6 мин.

Мақсат: Бастапқы білімді анықтау.

1. Дәптерге күнді, тақырып атын және сабақ мақсатын жазып алыңдар;

2. Физикалық шамалар физикалық мағнасы туралы материалды және тақырыптағы негізгі ұғымдарды қайталау: ток күші, кернеу, кедергі, меншікті кедергі және электр тізбектер.

№1 тапсырма. Әр толық дұрыс жауап үшін 1 балл.

1. Ток күші деген не?
2. Ішкі және сыртқы тізбек деген не?
3. Кернеу деген не?
4. Токтың өлшем бірлігі?
5. Амперметр және вольтметр тізбекке қалай жалғанады?
6. Кернеудің өшем бірлігі?
7. Ток күшінің формуласы?
8. Электр қозғаушы күштің өлшем бірлігі?
9. Бөгде күштер деген не?

№2 тапсырма. Дұрыс жазылғандарын таңда (әр дұрыс жауап үшін 1 балл)

1. Ток күші заряд шамасына тәуелді.
 2. Электр тогы пайда болу үшін электр өрісінің болуы міндетті емес.
 3. Амперметр кернеуді өлшейтін құрал.
 4. Кернеу потенциалдар айырымына тең.
 5. Электр зарядтарының бейберекет қозғалысы ток деп аталады.
 6. Ток көзі ішкі тізбекке жатады.
 7. Электр тогы пайда болу үшін еркін электр зарядтары болу керек.
 8. Электр зарядтарының реттелген қозғалысы ток деп аталады.
- ОӘ-2 10 мин.

Мақсат: Ток күші кернеу және кедергінің байланысын анықтау.

№1 тапсырма. Оқулықтан Ом жасаған тәжірибені оқып шығу. Жүппен талдау. 3 балл

№ 2 тапсырма. Ом заңы тақырыбын толық оқып шық. Ом заңының тұжырымдамасын, формуласын, кедергі деген не, өлшем бірлігін жазып ал. 5 балл
УӘ-3 12 мин.

Мақсат: есептер шығару барысында алған білімдерін бекіту.

Есептерді шеш.

Өткізгіштен 0,4 ток күші өткенде, өткізгіштің ұштарындағы потенциалдар айырымы 8В болды. Өткізгіштің кедергісі неге тең? 3 балл

График бойынша өткізгіштің кедергісін анықта. Қандай кернеуде өткізгіштен 3А ток өтеді? 3 балл

Көлденең қимасының ауданы 0,5мм² және ұзындығы 6м нихром өткізгіштің екі ұшына 40В кернеу беріледі. Өткізгіштен өтетін ток күшін анықта. 4 балл

УӘ-4 6 мин. **№1 тапсырма.** Ток көзі, вольтметр, амперметр, кедергілерден тізбек құру. Және кедергілерді, кернеуді өзгертіп, олардың байланысын көру. Занды қорытып шығару. 5 балл

УӘ-5 10 мин. **Мақсат:** орындалған тапсырмаларды тексеру және бағалау.

Мұғалімнің берген жауаптарымен өз жауабынды тексер және балдарынды есепте.

Өзінді бағала:

90-100% - 5;

75-89% - 4;

50-74% - 3;

50-ден төмен болса мұғалімге жолығып, жеке тапсырма ал.

Таблица 1

Ом заңын үйренудің технологиялық картасы

Оқудың себептерін және қажеттіліктерін қалыптастыру мақсаты	Оқудың мақсаты	Оқудың міндеттері		
		Нені білу керек? Нені есте сақтау керек?	Нені түсіну керек? Физикалық мағнасы.	Нені білу керек? Нені үйрену? Қандай күзiреттiлiктi қалыптастыру?
Тірек білімдер жүйесінің диагностикасы	Оқу материалын меңгеру	Эмпирикалық материал	Әдістемелік және теориялық материал	Тәжірибеде қолдану
1	2	3	4	5
1.Физикалық заңды үйрену схемасын қайталау: заңның формулировкасын, заңның сипаттамасын (сақталу заңы, физикалық шамалардың себеп-салдар байланысы, құбылыстың өту кезіндегі заңдылықтары) қайда, кім ашқан, қалай ашылған, қандай құбылыстарға тарайды, қай теорияның ядросы немесе салы болып табылады; 2. Қайталау керек: ток күші, кернеу, кедергі физикалық шамаларының физикалық мағынасын қайталау; электр тізбегі түсінігін қайталау	Электр тізбегінің бөлігі үшін Ом заңы	1. Заңның формуласы және заңның анықтамасы: тізбек бөлігіндегі ток күші кернеуге тура және кедергіге кері пропорционал Формуласы: $I = U/R$ 2. Ом заңының ашылу тарихы	1. Заңның түрі және сипаттамасы: ток күші, тұтынушы және тізбек өзі үш әртүрлі объекті сипаттайтын үш әртүрлі шамалардың себеп-салдар байланысын көрсететін заңның бірінші түрі. 2. Ток күші сал, ал токтың пайда болу себебі кернеу және кедергі. 3. кернеу де, кедергі де ток күшіне тәуелді емес. Ток күші ол – өткізгіштің көлденең қимасы арқылы өтетін зарядтардың жылдамдығы. Физикалық шаманың мағнасын анықтау: шама нені сипаттайды? Қандай сипаттаманы? Неге тең? Физикалық заңының мағнасын анықтау: түрі (өзгеру заңдылығы, себеп-салдар өзара ықпалы, сақталу заңы)	1.Физикалық заңына толық анықтама беру. 2. Физикалық мағынасын білу. 3. Әртүрлі деңгейдегі параллель және тізбектей жалғанған тізбектер үшін Ом заңын қолданып, есептер шешу.

Үй тапсырмасы: параграф 38, шығармашылық тапсырма - кроссворд құрастыру.

1 Андреев А Знания или компетенции?//Высшее образование в России. - №2. - 2005. - С. 69-72.

2 Зимняя И.А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования.// Высшее образование сегодня. - №5. -2003. - С. 34-42.

3 Третьяков П.И., Сенновский И. Технология модульного обучения в школе. Практико-ориентированная монография. - М.: Новая школа, 2001.

¹С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ.
²Павлодар мемлекеттік педагогикалық институты, Павлодар қ. Материал 26.09.2012. редакцияға түсті.

К.А. НУРУМЖАНОВА, Б. ЖУМАБЕКОВА
ИЗ ОПЫТА ПЛАНИРОВАНИЯ УРОКА ФИЗИКИ НА ОСНОВЕ
КОГНИТИВНОГО ПОДХОДА
K.A. NURUMZHANOVA, B. ZHUMABEKOVA
FROM EXPERIENCE OF PLANNING THE PHYSICS LESSON ON THE
BASIS OF A COGNITIVE APPROACH

Резюме

В данной статье описан опыт разработки плана урока физики с использованием когнитивной технологии обучения. Когнитивная схема построена с учетом структуры элементов содержания изучаемой дисциплины. В статье приведен пример технологической карты урока.

Resume

In this article the experience of development of a plan of the physics lesson with the use of cognitive technology of training is described. The cognitive scheme is constructed taking into account the structure of elements of the studied discipline. In the article there is given an example of the technological card of the lesson.

Н.Э. ФЕЙФЕР, Б.Т. КУАНЫШЕВА МОЛОДЕЖНЫЙ ЭКСТРЕМИЗМ КАК СОЦИАЛЬНАЯ И ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Исследование проблемы профилактики молодежного экстремизма показывает, что молодежный экстремизм является одной из острейших социально-политических проблем нашего общества, так как данное явление имеет свойство перерастать в такие более серьезные преступления, как массовые беспорядки, терроризм, убийства.

В настоящее время еще не выработано единое понимание термина «экстремизм». Это связано со сложностью и многоплановостью данного явления. Так, большой толковый психологический словарь дает следующее определение экстремизму: «экстремизм – это приверженность крайним взглядам и мерам». Однако оно не отражает сути этого явления. Известный российский ученый В.И. Красиков отмечает: «Экстремизм представляет собой формы и результаты развития агрессии на собственно человеческой ее основе и есть явление, прежде всего, группы и специфического сознания» [1]. Экстремизм – это некий узнаваемый характерный стиль поведения, где именно сознание, специфическая форма его организации, задает тон и определяет саму ее характерность. Н.В. Целуева в своих исследованиях отмечает: «В узком смысле под экстремизмом обычно понимают незаконную деятельность, направленную на насильственное изменение существующего государственного строя и на разжигание национальной и социальной розни» [2]. Ученые настаивают на том, что при определении экстремизма акцент должен делаться на действиях, а не на людях, потому что именование людей и группировок экстремистами довольно не однозначно, поскольку зависит от позиции и групповой принадлежности человека, использующего этот термин: одну и ту же группу одни могут называть экстремистами, а другие борцами за свободу. Экстремистские акты же можно определить более точно, опираясь на два основных критерия. Акты насилия относятся к категории экстремистских, если:

а) они не только используются в качестве прямого способа достижения политических, идеологических и социальных целей, но и являются инструментом публичности и устрашения;

б) они направлены на то, чтобы причинить вред непосредственному противнику, а другим людям.

Ольшанский Д.В. выделяет общие черты, присущие практически всем видам экстремистского поведения: «насилие или его угроза, обычно вооруженного; одномерность, однобокость в восприятии общественных проблем, в поиске путей их решения; фанатизм, одержимость в

стремлении навязывать свои принципы, взгляды оппонентам; бездумное, беспрекословное выполнение всех приказов, инструкций; опора на чувства, инстинкты, предрассудки, а не на разум; неспособность к толерантности, компромиссам, либо игнорирование их. Экстремизм смыкается с крайним радикализмом, терроризмом, нигилизмом, революционным вождизмом» [3].

Узденов Р.М. в своей диссертации, посвященной изучению феномена экстремистского поведения, описывает следующую типологию экстремистов в зависимости от степени их подверженности влиянию экстремистских воззрений: а) идейно-самостоятельный тип - личность, осознанно и целенаправленно вступившая на путь экстремизма, самостоятельно осмысливающая и анализирующая существующее положение вещей и желающая это положение изменить; б) зависимый тип («экстремист за компанию») – личность, чья социальная позиция формируется главным образом за счет активного внешнего воздействия досуговой микросреды, СМИ и других подобных раздражителей [4].

Анализ современной литературы позволил нам выделить два центральных вектора, позволяющих дифференцировать различные проявления экстремизма – это «направленность деятельности» и «степень сформированности экстремистских установок».

По направленности деятельности выделяют: этнический экстремизм, религиозный экстремизм, политический экстремизм, социальный экстремизм, экстремизм в молодежных субкультурах. По степени сформированности экстремистских установок можно выделить стихийный и организованный экстремизм.

Считается, что особое место в этом ряду занимает молодежный экстремизм, представляющий собой форму активности молодых людей, которая выходит за рамки общепринятых норм, типов, форм поведения и направленную на разрушение социальной системы или какой-либо ее части, связанное с совершением действий насильственного характера по социальным, национальным, религиозным и политическим мотивам. При этом важно то, что такая активность является осознанной и чаще всего имеет идеологическое обоснование в форме стройных идеологических концепций, таких как национализм, фашизм, исламизм, наиболее распространенный в нашей стране.

В последнее время число мусульман в Казахстане растет. Проблема состоит в том, что количественное увеличение не всегда определяет качественные изменения. Далеко не все, кто причисляет себя к истинно верующим, со всей ответственностью осознает это. Большое количество новоявленных мусульман, впрочем, как и христиан, представляют религию в качественно ином свете. А ведь именно эти лжеверующие претендуют на исключительность в понимании основ той или иной религии. Зачастую

они становятся инициаторами образования всевозможных религиозных организаций и сект. С их стороны чаще всего звучат призывы к экстремистским действиям, основная цель которых - коренное изменение существующих порядков. Религия в их руках становится мощным оружием, которое может разрушить целостность и стабильность всего государственного устройства.

Опасность заключается еще и в том, что религиозная безграмотность населения, особенно молодежи, на руку зарубежным религиозным фондам, и в конечном итоге может привести к приобщению молодых граждан Казахстана к экстремистским формам вероучения. В настоящее время заметно возросла активность религиозных объединений, относящихся к нетрадиционному для Казахстана типу. Рассматривая нашу страну как «миссионерскую целину», сюда с целью пропаганды своих идей устремились проповедники десятков зарубежных религиозных организаций.

Одной из таких организаций является партия «Хизб-ут-Тахрир», основанная в Иерусалиме в 1953 году на базе палестинского отделения организации «Братья мусульмане», характеризующаяся как крайне реакционная организация радикального толка. В документах «Хизб-ут-Тахрир» правительства мусульманских стран характеризуются как «неисламские», а причиной всех современных проблем общества является отсутствие ислама в повседневной жизни, в том числе «отсутствие исламской системы правления».

В настоящее время основная работа партии сфокусирована на идеологической работе с населением и это приносит свои плоды, которые зачастую более эффективны, чем проведение различных военных операций и террористических актов. Действия «Хизб-ут-Тахрир» в условиях обострения международной обстановки имеют тенденцию к росту именно религиозного экстремизма. Успеху деятельности подобных организаций способствует еще и тот факт, что за последние годы социально-экономическая ситуация в нашей стране изменилась отнюдь не в лучшую сторону и молодежь, не имеющая хороших связей, практически лишена возможности реализовать свой личностный потенциал, служить чему-то Высшему, и это порождает чувство бессмысленности и никчемности собственной жизни. Смысл жизни, как и положено, дает религия, крайние формы проявления которой так хорошо воспринимаются разочарованными людьми. Полагаем, что именно этот фактор станет решающим в вопросе «радикализации» большей части молодого поколения.

В этой ситуации мы считаем, что наиболее эффективным способом борьбы с религиозным экстремизмом является во-первых, масштабное и планомерное изучение данного явления, а также разработка и внедрение модели по профилактике религиозного экстремизма особенно в молодежной среде.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Красиков В.И. Экстрим: междисциплинарное философское исследование причин, форм и паттернов экстремистского сознания. В.И. Красиков. - М.: Водолей Паблицерз, 2006.

2 Целуева Н.В. Психологические аспекты экстремизма. Материалы международной межвузовской конференции молодых ученых «Психология – наука будущего». - М. 2007.

3 Ольшанский Д.В. Психология террора./Д.В. Ольшанский. Екатеринбург: Деловая книга, 2002.

4 Узденов Р.М. Экстремизм: криминологические и уголовно-правовые проблемы противодействия: автореферат к дис-ции канд-та юридических наук 12.00.08/Р.М. Узденов. - М., 2008г.

5 Профилактика экстремизма и радикализма в молодежной среде. Сборник научно-методических и информационных материалов РТ. Казань, 2011.

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар. Материал поступил в редакцию 07.09.2012 г.

Н.Э. ПФЕЙФЕР, Б.Т. КУАНЫШЕВА
ЖАСТАР ЭКСТРЕМИЗМІ ӘЛЕУМЕТТІК ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ
МӘСЕЛЕ РЕТІНДЕ
N.E. PFEIFER, B.T. KUANYSHOVA
YOUTH EXTREMISM AS THE SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL
PROBLEM

Түйіндеме

Берілген мақалада біздің қоғамымың маңызды мәселелердің бірі ретінде жастар экстремизмі қарастырылады.

Resume

One of the most actual problems of our society such as the extremism among youth is considered in the present article.

УДК 37.033

К.У. ТЕМИРОВ
ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ
НОВОЙ ФОРМАЦИИ

В настоящее время реально стоит вопрос о сохранении жизни на земле вследствие сокращения природных ресурсов, загрязнения окружающей среды, повышения радиации, возникновения районов экологического бедствия и катастроф. Никакие технические средства сами по себе не могут улучшить состояние окружающей среды, если люди не готовы к использованию экологически безопасных технологий, не стремятся сознательно соблюдать требования экологических ограничений и принимать активное участие в практическом решении социально-экологических проблем.

Свести до минимума эти неблагоприятные изменения возможно при условии осознания всеми грозящих опасностей, через формирование общественного сознания экоцентрического типа, проникновение экологических идей, знаний в жизнь общества и каждого человека, а также наличия специалистов, осуществляющих экологическое образование, которое в современных условиях все больше становится одним из приоритетных направлений в педагогике, что зафиксировано в целом ряде государственных документов.

Республика Казахстан, являясь полноправным участником мирового сообщества, приняла на себя обязательства по выполнению задач, поставленных в Повестке дня на XXI век (Рио-де-Жанейро, 1992 г.) и декларациях Саммита тысячелетия (Нью-Йорк, 2000) и Всемирного саммита по устойчивому развитию (Йоханнесбург, 2002).

Республикой Казахстан принят ряд мер в направлении достижения устойчивого развития. Казахстан является членом и активным участником Комиссии по устойчивому развитию ООН, процессов «Окружающая среда для Европы» и «Окружающая среда и устойчивое развитие для Азии», региональной евразийской сети Всемирного совета предпринимателей для устойчивого развития. Приняты Стратегия развития Казахстана до 2030 года, Стратегический план развития Республики Казахстан до 2010 года, Стратегия индустриально-инновационного развития Республики Казахстан до 2015 года, Концепция экологической безопасности Республики Казахстан на 2004-2015 годы [1].

Решение государственной проблемы сохранения здоровья и жизни граждан возможно, на наш взгляд, частично решить за счет формирования экологической компетентности будущего специалиста новой формации.

Она выступает как характеристика личности, выраженная в единстве его теоретических знаний, практической подготовленности, способности и готовности осуществлять все виды своей профессиональной деятельности, которые удовлетворяют заданным требованиям, обеспечивают необходимый уровень здоровья, безопасность человека и экологическую безопасность среды обитания. Такое понимание экологической компетентности включает в себя не только владение системой знаний, умений и навыков по приобретенной специальности, но и навыки, способность и готовность решать профессиональные задачи, мотивацию к деятельности, а также усвоение культурных и этических норм поведения. Экологическая компетентность в силу гуманной её сути и направленности обладает широкими возможностями формирования и развития экологического сознания человека.

В зарубежной литературе выделяют различные виды компетентности: компьютерную и информационную (H. Gapski), организационную (N. Thom, R. Zaugg), самоорганизации (G. Nourth), управленческую (W. Jetter), мотивирования (F. Bazer), межкультурную (A. Kalpaka) и др. Однако экологическая оценка изменения среды обитания и состояния здоровья человека, природной среды и состояния естественных экологических систем вызывает необходимость выделения экологической компетентности как компонента профессиональной компетентности.

XXI век характеризуется усиливающимся загрязнением окружающей природной среды, истощением невозобновляемых природных ресурсов, нарушением устойчивости и снижением разнообразия биосферы, ухудшением здоровья и качества жизни человека.

Стратегия цивилизованного развития, принятая в Рио-де-Жанейро в 1992 г. и в Йоханнесбурге в 2002 г. на форумах ООН, является результатом новой ориентации экологического сознания. Как известно, генеральным направлением деятельности мирового сообщества по преодолению развертывающегося экологического кризиса была реализация макросхем экологически безопасного природопользования на основе глобальной концепции устойчивого и безопасного развития (Рио-де-Жанейро, 1992). Тем не менее, ожидавшиеся существенные изменения социоприродной системы не наступили.

Ситуация экологического кризиса требует осмысления новых подходов к анализу взаимодействия природы и общества с учетом становления определенной экологической компетентности.

В настоящее время усилился интерес к экологической компетентности. Обусловлено это рядом обстоятельств теоретического и практического характера. Интерес к выявлению сущности экологической компетентности возрос в связи с пониманием того, что решение глобальной экологической проблемы, существующей в современном мире, невозможно без качественного изменения экологической культуры и экологической компетентности.

Понятие «competentia» происходит от латинского глагола «competere», что означает «применять». Теоретический анализ исследований по проблеме профессиональной компетентности позволил выявить следующие подходы к исследованию рассматриваемого феномена:

– *функционально-деятельностный подход* (Н.В. Кузьмина, В.А. Сластенин, В.П. Симонов, Н.Ф. Талызина, Р.К. Шакуров), согласно которому компетентность рассматривается как единство теоретической и практической готовности к реализации профессиональных функций, при осуществлении которых основные параметры профессиональной компетентности задаются функциональной структурой педагогической деятельности, включающей ряд умений: аналитических, прогностических, проективных, рефлексивных, организаторских, коммуникативных и др.

– *аксиологический подход* (К.А. Абульханова-Славская, Б.С. Гершунский, В.Г. Воронцова, Н.С. Розов) рассматривает компетентность как образовательную ценность [2].

Понятие экологическая компетентность принимает универсальный, междисциплинарный, интегральный и социокультурный характер. Конструкт экологической компетентности представляет интегративное сочетание способностей, установок и опыта творческой деятельности. Их компонентная взаимосвязь позволяет устанавливать экологические отношения в системе «общество-природа-человек». Специфическое сочетание различных способностей субъекта деятельности образует основу профессионального поведения, направленного на решение экологических проблем. Таким образом, экологическая компетентность является основополагающим элементом в успехе экологической деятельности.

Экологическая компетентность связана с самоорганизацией действующих, творческих субъектов, способных на неожиданные решения в сложной экологической обстановке.

В основу конструирования системы становления экологической компетентности могут быть положены общие системные принципы:

- принцип целостности предполагает зависимость каждого элемента, свойства и отношения системы от его места и функции внутри целого;
- принцип иерархичности означает, что изучаемая система или ее элемент, представляет собой один из элементов более широкой системы;
- принцип структурности указывает на то, что связи и отношения системы организованы в определенную структуру. Поведение системы обуславливается поведением ее элементов и свойствами ее структуры;
- принцип взаимосвязи и взаимозависимости системы и среды выражается в том, что элементы экологической системы находятся в сложных отношениях взаимодействия;

- принцип множественности означает конструирование множества моделей, каждая из которых отражает определенные свойства;

- принцип историзма учитывает прошлый опыт;
- принцип динамизма - система требует изучения в постоянном развитии.

Проблемы формирования экологической компетентности, ее типологизации, особенности взаимодействия с другими экологическими конструктами проработаны недостаточно полно.

Изучение образовательной практики в учреждениях среднего профессионального и высшего образования, указывает на низкий уровень подготовки будущих специалистов в области экологического образования, особенно в части освоения ими ключевых экологических компетенций. Возможно, это связано с отсутствием соответствующего учебно-методического обеспечения экологических дисциплин (электронных образовательных ресурсов, учебно-методических комплексов, учебно-методических комплектов и др.), а так же с отсутствием педагогических эффективных методик обучения, направленных на формирование экологической компетентности студентов.

Экологическая компетентность специалиста новой формации, по нашему мнению, это знание и опыт в области естественных наук, экологии и экологического образования, способность к деятельности по сохранению окружающей среды и признание «особой социальной ценности экологических благ, обеспечивающих максимальную продолжительность жизни человека и минимальную его заболеваемость».

Структура экологической компетентности включает в себя:

- 1) знание структуры и содержания глобального экологического кризиса и причин, его вызывающих;
- 2) знание основных путей выхода из глобального экологического кризиса и методов решения возникающих проблем в области окружающей среды;
- 3) знание основ естественных наук, экологии, экологической психологии и педагогики;
- 4) знание основных направлений государственной политики в области охраны окружающей среды;
- 5) знание опыта, имеющегося в области экологического образования и воспитания, активное овладение его лучшими достижениями;
- 6) умение использовать активные формы экологического образования, связанные с окружающей средой и способствующие получению учащимися прочных экологических знаний;
- 7) быть убежденными в собственной причастности к охране окружающей среды;
- 8) глубоко осознавать общественную значимость экологического образования и воспитания и иметь потребность в ее осуществлении;
- 9) обладать экологической ответственностью, основанной на общечеловеческих ценностях.

Проблема формирования экологической компетентности успешно осуществляется в системном, динамически развивающемся и многоаспектном непрерывном учебном процессе при доминировании личностного аспекта. В нем должен поэтапно разворачиваться процесс обучения: от учебной деятельности осуществляется переход к учебно-профессиональной деятельности через соответствующие формы учебных занятий, в которых студент постепенно становится самостоятельным и равноправным участником учебного процесса. Учебный процесс должен моделировать стороны будущей профессиональной деятельности, а основной единицей содержания должна выступать проблемная ситуация, разрешаемая обучаемым.

Таким образом, экологическая компетентность рассматривается как интегрированная характеристика профессионализма специалиста в области экологического образования и воспитания, включающая владение различными компетенциями для решения экологических задач и проявляющаяся в готовности специалиста новой формации к эффективной эколого-педагогической деятельности.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

- 1 Концепция перехода Республики Казахстан к устойчивому развитию на 2007-2024 годы. Указ Президента Республики Казахстан от 14 ноября 2006 года.
- 2 Эрдынеева К.Г., Кадашникова Э.Б. Экологическая компетентность как феномен педагогической реальности // Успехи современного естествознания. - 2009. - № 1 - С. 59-62.

Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар. Материал поступил в редакцию 13.09.2012 г.

Қ.Ө. ТЕМИРОВ
 ЖАҢА ФОРМАЦИЯ МАМАНДАРЫНЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ
 ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕСІ
 K.U. TEMIROV
 THE PROBLEM OF ECOLOGICAL COMPETENCE DEVELOPMENT
 OF THE NEW FORMATION SPECIALISTS

Түйіндеме

Мақалада автор жаңа формация мамандарының экологиялық құзыреттілігі мәселесін қарастырады.

Resume

In the article the author considers the question of ecological competence of the new formation specialists.

А.К. ШАЙМЕРДЕНОВА ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫСТЫҢ ОБЪЕКТИЛЕРІ МЕН СУБЪЕКТИЛЕРІ

Кәсіби қызметінің құрылымы. Әрбір қызмет өзінің құрылымына ие, осы құрылым қызмет элементтерінің өзара байланысын анықтайды. Басқа кәсіби қызметтер сияқты әлеуметтік қызметтің құрылымы келесі компоненттерден тұрады: субъект (жүзеге асырушы), объект (кімге бағытталған), мақсаты, функциялары мен құралдары (әдістері мен технологиялары).

Кез келген іс-әрекет субъектісін объектіге бағыттаған күйінде жүзеге асады. Ал шынында объект іс-әрекет мазмұнын айқындайтын ең басты компонент болып табылады.

Әлеуметтік қызметкердің кәсіби қызметінің объектісі болып әлеуметтендіру процесіне мұқтаж балалар мен жастар табылады. Бұл категорияға интеллектуалдық, педагогикалық, психологиялық, әлеуметтік ауытқулары бар, сонымен бірге, физикалық, психикалық немесе интеллектуалдық дамуына мүмкіндіктері бар (көру мүкістігі, есту – сөйлеу мүкістіктері бар, ақыл – ой мүкістігі бар) балалар жатады. Осылардың барлығы қоғамдық қамқорлыққа мұқтаж.

Объект - түсінігі көбінесе субъект түсінігіне қарама-қарсы келуі мүмкін. Объект және субъект түсініктері бір-бірімен әрекеттес болып келеді.

Субъект – пәндік – тәжірибелік іс-әрекеттің және танымның (жеке дара адам, әлеуметтік топ), объектіге бағытталған белсенділіктің тасымалдаушысы болып табылады.

Әлеуметтік жұмыстағы объект және субъект түсініктеріне қажетті үш маңызды жағдайды атап өтуімізге болады: олардың айырмашылығы; органикалық ара байланысы, байланыс; олардың орындарымен ауысу мүмкіндігі.

Егер баланың әлеуметтену процесі табысты өтіп жатса, онда оған кәсіби әлеуметтік қызметкердің көмегі қажет емес. Ал егер балаға мектеп пен отбасы қажетті тәрбие мен даму, білім бермесе, осының нәтижесінде әлеуметтік көмекке мұқтаж балалар пайда болады.

Объект және субъект қатынастары әлеуметтік жұмысты тәжірибелік іс-әрекет түрінде сипаттайды. Осыған байланысты әлеуметтік қызметкер іс-әрекетінің мақсаты – адамдардың қауіпсіздігін сақтау, әлеуметтік, құқықтық, психологиялық, медициналық, педагогикалық механизмдер арқылы отбасындағы, мектептегі, т.б. әлеуметтік ортадағы қажеттіліктерін қанағаттандыру.

Біздер әлеуметтік жұмысты ғылым саласы ретінде қарастырғанда, объектілік – пәндік қатынастармен таныс бола бастаймыз. Бұл жағдайда объект әлеуметтік іс-әрекеттің нақты тәжірибелік түрі ретінде қабылданады да, ал пәні ретінде осы объектінің бір жағы (клиенттің – индивидтің, отбасының, қауымдастықтың әлеуметтік жағдайы), немесе әлеуметтік жұмыстың заңдылықтары ретінде қабылданады.

Әлеуметтік жұмысты оқу пәні ретінде талдау барысында объект болып – студенттер, ал субъект болып – оқытушылар, ғалымдар табылады.

Әлеуметтік жұмыстың объектілеріне барлық адамдар жатады. Демек, барлық адамдардың өмірлік әрекеті мен бағыттары қоғамның даму деңгейімен, әлеуметтік ортаның жағдайымен, әлеуметтік саясаттың мазмұнымен, оларды жүзеге сыру жолдарымен сипатталады екен.

Өз мақсатын жүзеге асырмастан бұрын әлеуметтік қызметкер баланың даму ерекшеліктері мен бала дамып жатқан ортаны толық білуі керек. Әсіресе, бала өз мәселесін толық түсіне алмайтынын және әлеуметтік қызметкерге толық жеткізе алмайтындығын ескеру керек. Сондықтан әлеуметтік қызметкер балаға көмектесу үшін өздігінен балаға теріс әсер ететін жағымсыз факторларды анықтау қажеттілігіне кезігіп отырады. Әлеуметтік қызметкердің кәсіби іс-әрекетінің объектісі адам екендігін есте сақтау керек. Бірақ іс-әрекет процесінде әлеуметтік қызметкер және жеке дара адам субъект – субъект қарым-қатынасын ұстанады, ал адам өз мәселелерін шешу процесіне белсенді қатысады.

Әлеуметтік жұмыстың іс-әрекеті ең алдымен адам мен орта мәселелерінің диагностикасымен байланысты болғандықтан, ол әр түрлі диагностикалық әдістемелерді (психологиялық, педагогикалық, әлеуметтік) қолдана білуі немесе диагноз қоя алатын білікті мамандардан (психолог, заңгер, медициналық қызметкер) көмек сұрауы қажет.

Адамдардың дамуы мен тәрбиесінің жалпы мақсаттарына және диагнозға байланысты әлеуметтік қызметкер жағдайларды болжай алуы және нәтижелерге жету мүмкіндігін беретін әдістер мен құралдарды тандай алуы қажет. Көптеген мәселелерді әлеуметтік қызметкердің өзі шеше алмайды (материалдық жағдай, денсаулық). Бұндай жағдайда ол адамдардың мәселелерін кешенді түрде шешілуіне күш жұмсауы, яғни басқа мамандықтармен (психологтармен, медицина қызметкерлерімен, заңгерлермен, т.б.), сонымен бірге әкімшілік органдармен (білім беру, денсаулықты сақтау, әлеуметтік қорғаныс, т.б.) байланыс жасауы қажет.

Әлеуметтік жұмыс іс-әрекетінің тағы бір бағыты – адамдардың толық дамуына арналған әлеуметтік жобалармен бағдарламаларды өңдеу мен жүзеге асыру процестеріне қатысу болып табылады.

Осылайша әлеуметтік жұмыс іс-әрекетінің мынадай функцияларын анықтауға болады:

- диагностикалық;
- болжау;
- түзету – реабилитациялық;
- қорғаныс – қамқорлық;
- алдын алу – ескерту;
- эвристикалық.

Ең біріншіден әлеуметтік жұмыстың сипаттамасын қарастырайық. Әлеуметтік қызметкердің кәсіби іс-әрекетін қарастыра отырып, біз осы іс-әрекеттің субъектісін бөліп алуымыз керек – адамның өмірлік іс-әрекетінің әлеуметтік және жағдаяттық қиыншылықтарын жақсы түсінетін, оған көмекке келе алу қабілетіне ие, жалпы теориялық және арнайы білімдер кешенімен қаруланған, белгілі бір қабілеттері бар кәсіпкер – маман.

Әлеуметтік жұмыстың объектілері өте көп. Олардың ішіндегі ең негізгілерін жіктеп көрейік:

– **денсаулық жағдайы**, өздігінен өмірлік мәселелерді толығымен шешуге мүмкіндік бермейді.

Олар төмендегідей топтардан тұрады: мүгедектер (ересектер де, балалар да), радиациялық апаттық әсерлерге шалдыққан тұлғалар, мүгедек – балалары бар отбасылар, психологиялық қиындықтар сезінетін, психологиялық стресс және депрессияға шалдыққан, суицидтік жағдайларға бейім ересектер мен балалар;

– **қауіпті әлеуметтік жағдайлардағы еңбек және қызмет түрлері**.

Аталмыш топқа Ұлы Отан соғысының қатысушылары, Ұлы Отан соғысы кезіндегі еңбек қайраткерлері, Ұлы Отан соғысы барысында және бейбітшілік уақытта қаза тапқан әскери қызметке міндетті болған жауынгерлердің аналары мен жесір жұбайлары, фашистік концлагерлердің көмелетке толмаған зардап шегушілері жатады;

– **егде жастағылар, зейнеткерлік жастағы адамдар**, – олар жападан жалғыз тұратын егде адамдар және зейнеткерлерден тұратын отбасылар (жас шамасы, мүгедектер және басқа да негіздер бойынша);

– **әр түрлі нұсқадағы девианттық мінез – құлық**.

Аталмыш санатқа девианттық мінез – құлыққа бейім балалар мен жасөспірімдер жатады; катал үндеу мен зорлыққа шалдыққан балалар; абақты орындардан босатылған адамдар, арнайы оқу – тәрбие мекемелерінен көмек алған адамдар; отбасында ішімдікке мұқтаж, нашакорлыққа салынған адамдар жатады;

– **әр түрлі қолайлы емес, қиын жағдайларға ұшыраған отбасы түрлері**.

Бұл топқа ата – аналарының қамқорлығысыз қалған жетім – балаларды асырап отырған отбасыларды; төмен табыс көзіне ие отбасыларды; көп балалы отбасыларды; толық емес отбасыларды; ата – аналары көмелеттік

жасқа толмаған отбасыларды; жас отбасыларды; айырылысқан отбасыларды; қолайсыз психологиялық ахуалға ие отбасыларды; дау – жанжалдық қатынастарға бейім отбасыларды жатқызуға болады;

– **ерекше жағдайдағы балалар** (жетім балалар, көше қаңғырған балалар және т.б.).

Осы негізде төмендегідей топтарды анықтауға болады: өздігінен тұрмыс мекендейтін балалар үйі мен мектеп – интернаттарының түлектері; жетім қалған немесе ата – аналарының қамқорлығысыз қалған балалар; бақылаудан тыс қалған балалар мен жасөспірімдер;

– **қыдырымпаз, үйінен безген балалар**.

Осы топқа тұрақты мекенжайы анықталмаған адамдар, тіркеуге отырғыздырылған оралмандар жатады;

– **жүктілік алды және жүктіліктен кейінгі әйел адамның жағдайы**.

Бұл топты жүкті әйелдер және нәрестелерін емізетін аналар, сонымен қатар бала күтіміне байланысты демалыста отырған аналар тобы құрайды;

– **саяси дағдарыстарға шалдыққан және қайтіп ақталып алынған құқықтары шеттетілген адамдар тобы**.

Жоғарыда аталған топтарды жіктеу барысы зерттеудің мақсаттары мен міндеттеріне, тәжірибелік мәселелерді шешу барысына орай анықталуы мүмкін.

Әлеуметтік жұмыстың субъектілеріне әлеуметтік жұмыстың объектілерінің алдында тұрған мәселелерді шешуге бағытталған әлеуметтік институттар, ұйымдар мен мекемелерде қызмет ететін адамдарды жатқызуға болады.

Әлеуметтік жұмыстың субъектілеріне жатады:

1. қоғамдық, қайырымдылық және басқа да ұйымдар мен мекемелер: кәсіподақ ұйымдары, Балалар Қорының бөлімшелері, Қызыл Шырақ қоғамдары, жеке меншік әлеуметтік қызметтер мен ұйымдар және т.б;

2. қоғамдық бастамалар негізінде тәжірибелік әлеуметтік жұмыспен кәсіби тұрғыда айналысатын адамдар тобы. Оларды ең негізгі екі топқа бөлуге болады: ұйымдастырушы – басқарушылар мен орындаушылар. Кейбір деректер бойынша әлемде 500 мыңға жуық кәсіби әлеуметтік қызметкерлер баршылық. Соңғы жылдары Қазақстанда арнайы мамандандырылған әлеуметтік қызметкерлердің саны артуда. Бірақ та, әлеуметтік қызмет түрлерімен айналысатын мамандардың саны жайлы нақты деректер жоқ. (Орташа есеп – қисаппен алғанда бір әлеуметтік қызметкер – 10 – 15 адамға қызмет көрсетеді).

Әлеуметтік қызметкерлер – ерекше сипаттағы мамандар тобы, олар нақты кәсіби және рухани – адами құндылықтарына қажет;

3. оқытушылар, және де білім, икем, дағдыларды бекітуге ат салысатын адамдар тобы: студенттік тәжірибенің жетекшілері, тәлімгерлер, тәжірибелік әлеуметтік қызметкерлер және де әр түрлі әлеуметтік салаларда, ұйымдар мен мекемелерде студенттердің тәжірибеден өтуіне ықпалдасатын қызметкерлер;

4. әлеуметтік жұмыстың зерттеулері. Ғылыми қызметкерлер әр түрлі әдістерді пайдалана отырып, әлеуметтік жұмыстың жағдайын талдауға алады, ғылыми бағдарламаларды өңдейді, ғылыми басылымдар мен кітаптарды, мақалаларды баспа беттеріне шығарады. Осы үрдісте ең маңызды рөлді еліміздің әлеуметтік мәселелер саласы бойынша докторлық және кандидаттық диссертацияларды қорғау бойынша диссертациялық кеңестері, жетекші ЖОО-ның кафедралары, зертханалары, ғылыми мекемелері алады.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Мұхамеджанов М.Ә. Қазақстандағы әлеуметтік саясаттың кейбір мәселелері.// Ақиқат. - 2002. - №4. - 39-40 б.
- 2 Отчет о человеческом развитии. Казахстан. 1998 год./ Алматы. - 1998. - С. 17 - 20.
- 3 Ахматжанова Н. Әлеуметтік қамтамасыз етудің мәні// Ұлағат. - 2001. - №1. - Б. 15-16.
- 4 Болатыв А. Әлеуметтік қорғау және әлеуметтік қамтамасыз ету// Қаз ҰУ хабаршысы. - 2009. - № 4. - Б. 8-10.

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті, Павлодар қ.
Материал 14.09.2012 г. редакцияға түсті.

А.К. ШАЙМЕРДЕНОВА
ОБЪЕКТЫ И СУБЪЕКТЫ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ
А.К. SHAIMERDENOVA
OBJECTS AND SUBJECTS OF THE SOCIAL WORK

Резюме

В статье показаны структура и функции социальной профессиональной деятельности.

Resume

A structure and functions of the social professional activity are shown in the article.

НАШИ АВТОРЫ

Алинова Мансия Шаранатовна – д.пед.н., зав.кафедрой «Профессиональное обучение», Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Ардабаева А. – ст.преподаватель, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Аубакирова Сауле Джамбуловна - Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Бадиспаева Г. – магистрант, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Бейсекеева Гайни Кабдиқаримовна – магистрант I курса, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Булкбаева Слухия Елеуовна – к.м.н., профессор, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Бурова Алёна Александровна – магистрант, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Гончерук Анастасия Ильинична - магистрант, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова.

Демиденко Раиса Николаевна – к.б.н., профессор, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Ержанова Рымтай Кабышевна – к.п.н., доцент, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Жумабекова Б. – к.ф.н., доцент, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Жумабекова Бахыт – магистрант, кафедра физики, Павлодарский государственный педагогический институт, г. Павлодар.

Жуманкулова Еркын Нурсағатовна – к.пед.н., доцент, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Жунусова Айгуль Райымбековна – ст. преподаватель, магистр психологии, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Исинова Кунслу Сериковна – к.пед.н., доцент, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Кабжанова Гульбану Айтмұхаметовна – магистрант группы МПИП-22н, Павлодарский государственный университет имени С. Торайғырова, г. Павлодар.

Кажиақпарова Жадыра Сериковна – к.п.н., доцент, декан специальности «Информатика и ВТ», «Евразийская» Академия, Западно-Казахстанская область, г. Уральск.

Кажикенова Гульнар Муратовна – ст. преподаватель, магистр педагогики и психологии, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Касымбекова Гайни Кабдиқаримовна – магистрант, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Кертаева Галиябану Махметовна – д.пед.н., профессор, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Колюх Ольга Анатольевна – к.псих.н., доцент, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Коровайко Ирина Владимировна – к.п.н., доцент, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Куанышева Бақыт Тауныховна – магистрант, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Куватов Аскар Жолдасбекович – магистрант специальности 6М010300 Педагогика и психология, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Кудиярбекова Гульмира Казтаевна – ст. преподаватель, магистр педагогики, кафедра «Профессиональное обучение», Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Кудышева Айнаш Амангелдыевна – к.пед.н., кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Мадеева Асия Айтұаровна – магистрант, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Молдабаева Рысалды Жумақелдиновна – магистрант психологии и педагогики, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Мынбаева Айгерим Казыевна – д.пед.н., доцент, зав.кафедрой общей и этнической педагогики, Казахский национальный университет имени аль-Фараби, г. Алматы.

Нурумжанова Куляш Алдонгаровна – д.п.н., профессор, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Попандопуло Анар Сериковна – магистр психологии, ст. преподаватель, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Пфейфер Нелли Эмилевна – д.пед.н., профессор, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Таженова Гульнара Батырбаевна – магистрант, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Ташимова Тогжан Мынбаевна – магистрант психологии и педагогики, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Темиров Куаныш Умирзакович – к.пед.н., доцент, кафедра «Профессиональное обучение», Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Тулкина Райхан Жанибековна – магистрант психологии, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Шаймерденова Анария Кабдылқармовна – ст. преподаватель, магистр педагогики и психологии, кафедра «Профессиональное обучение», Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

Яндиева Пятимат Багаутдиновна – магистрант, кафедра психологии и педагогики, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, г. Павлодар.

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

(«ВЕСТНИК ПГУ», «НАУКА И ТЕХНИКА КАЗАХСТАНА»,
«ӨЛКЕТАНУ- КРАЕВЕДЕНИЕ»)

1. В журналы принимаются статьи по всем научным направлениям в 1 экземпляре, набранные на компьютере, напечатанные на одной стороне листа с межстрочным интервалом 1,5, с полями 30 мм со всех сторон листа, название статьи: кегль - 14 пунктов и дискета со всеми материалами в текстовом редакторе «Word 7,0 (97, 2000, 2007) для WINDOWS».

2. Общий объем статьи, включая аннотацию, литературу, таблицы и рисунки, не должен превышать **8-10 страниц**.

3. Статья должна сопровождаться рецензией доктора или кандидата наук для авторов, не имеющих ученой степени. Для статей, публикуемых в Вестник химико-биологической серии, требуется экспертное заключение.

Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами:

1. УДК по таблицам универсальной десятичной классификации;
2. Название статьи - на казахском, русском и английском языках, заглавными буквами жирным шрифтом, абзац центрованный;
3. Инициалы и фамилия(-и) автора(-ов), полное название учреждения;
4. Резюме на казахском, русском и английском языках: кегль - 10 пунктов, курсив, отступ слева-справа — 1 см, интервал 1,0; для Вестников химико – биологической серии требуется также экспертное заключение (см. образец);
5. Текст статьи: кегль - 14 пунктов, гарнитура - Times Nev Roman (для русского, английского и немецкого языков), KZ Times Nev Roman (для казахского языка).
6. Межстрочный интервал 1,5 (полуторный);
7. Список использованной литературы (ссылки и примечания в статье обозначаются сквозной нумерацией и заключаются в квадратные скобки). Список литературы должен быть оформлен в соответствии с ГОСТ 7.1-84 (см. образец).

На отдельной странице

В бумажном и электронном вариантах приводятся:

- **сведения об авторе: - Ф.И.О. полностью, ученая степень и ученое звание, место работы** (для публикации в разделе «Наши авторы»);
- **полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, E-mail** (для связи редакции с авторами, не публикуются);
- **название статьи и фамилия (-и) автора (-ов) на казахском, русском и английском языках** (для «Содержания»).

1. Иллюстрации. Перечень рисунков и подрисуночные надписи к ним представляют по тексту статьи. В электронной версии рисунки и иллюстрации представляются в формате TIF или JPG с разрешением не менее 300 dpi.

2. Математические формулы должны быть набраны как Microsoft Equation (каждая формула - один объект).

3. Автор просматривает и визирует гранки статьи и несет ответственность за содержание статьи.

4. Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Рукописи, диски и дискеты не возвращаются. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются и возвращаются авторам.

5. Оплата за публикацию в Вестнике составляет 5000 (Пять тысяч) тенге.

6. Статью (бумажная, электронная версии, оригинал квитанции об оплате) следует направлять по адресу:

140008, Казахстан, г. Павлодар, ул. Ломова, 64, Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова, Издательство «Кереку», каб. 137

Тел. 8 (718-2) 67-36-69, (внутр. 147; 183)

Факс: 8 (718-2) 67-37-02.

E-mail: kereky@mail.ru

Наши реквизиты:

РГКП Павлодарский государственный университет им. С. Торайгырова	РНН 4 5 1 8 0 0 0 3 0 0 7 3 БИН 990 140 004 654
АО«Цеснабанк» Код сектора экономики – 6 Признак резиденства -1	ИИК 579 9 8 F T B 0 0 0 0 0 0 3 3 1 0 БИК T S E S K Z K A

УДК 316:314.3

А.Б. ЕСИМОВА
СЕМЕЙНО-РОДСТВЕННЫЕ СВЯЗИ
КАК СОЦИАЛЬНЫЙ КАПИТАЛ
В РЕАЛИЗАЦИИ РЕПРОДУКТИВНОГО МАТЕРИАЛА

Одной из актуальных проблем современности является проблема демографическая. Еще в XX веке исследователи активно занимались поиском детерминант рождаемости, выявлением факторов, определяющих реализацию репродуктивных планов семей, индивидов.....

Продолжение текста публикуемого материала.

Пример оформления таблиц, рисунков, схем:

Таблица 1

Суммарный коэффициент рождаемости отдельных национальностей

	СКР, 1999 г.	СКР, 1999 г.
Всего	1,80	2,22

Диаграмма 1

Показатели репродуктивного поведения

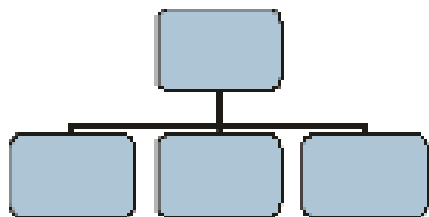
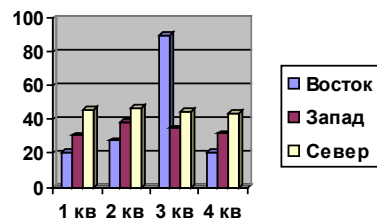

Рисунок 1 – Социальные взаимоотношения

1 Этнодемографический ежегодник Казахстана. Статистический сборник. – А., 2006. – С.424.

2 Бурдые П. Формы капитала // Экономическая социология. – Т.3, №5. – 2002.-С.66.

Место работы автора (-ов):

Международный Казахско-Турецкий университет имени Х.А. Яссави, г. Туркестан.

А.Б. ЕСИМОВА
 ОТБАСЫЛЫҚ-ТУЫСТЫ ҚАТЫНАСТАР РЕПРОДУКТИВТІ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК КАПИТАЛ РЕТІНДЕ
 А.В. YESSIMOVA
 THE FAMILI-RELATED NETWORKS AS SOCIAL CAPITAL FOR
 REALIZATION OF REPRODUCTIVE BEHAVIORS

Түйіндеме

Бұл мақалада автор Қазақстандағы әйелдердің отбасылық –туыстық қатынасы арқылы репродуктивті мінез-құлықтың айырмашылықтарын талдайды.

Resume

In given article the author analyzes distinctions of reproductive behaviour of married women of Kazakhstan through a prism the kinship networks.

Теруге 20.06.2012 ж. жіберілді. Басуға 28.06.2012 ж. қол қойылды.
Форматы 70x100 1/16. Кітап-журнал қағазы.
Көлемі шартты 7,9 б.т. Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.
Компьютерде беттеген А.Р. Омарова
Корректорлар: Б.Б. Әубәкірова, А.Р. Омарова, В.В. Нагаева
Тапсырыс № 1927

Сдано в набор 20.06.2012 г. Подписано в печать 28.06.2012 г.
Формат 70x100 1/16. Бумага книжно-журнальная.
Объем 7,9 ч.-изд. л. Тираж 300 экз. Цена договорная.
Компьютерная верстка А.Р. Омарова
Корректоры: Б.Б. Аубакирова, А.Р. Омарова, В.В. Нагаева
Заказ № 1927

«КЕРЕКУ» баспасы
С. Торайғыров атындағы
Павлодар мемлекеттік университеті
140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.
67-36-69
E-mail: publish@psu.kz
kereky@mail.ru